

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
КАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Посібник
для закладів вищої освіти

ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Державна служба України з надзвичайних ситуацій

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Посібник для закладів вищої освіти

Київ – 2025

УДК 351.756:342.951
335

Рекомендовано до друку Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (Протокол № 6 від 17.07.2025 р.)

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор Щокін Р. Г.,
доктор юридичних наук, професор Курило В. І.,
доктор юридичних наук, професор Грохольський В. Л.,
доктор юридичних наук, професор Беззубов Д. О.

**Заросило В. О., Пиняга Р. О., Савка О. І.,
Пугач А. А., Вацюк В. О.**

335 Державна служба України з надзвичайних ситуацій: посібник для закладів вищої освіти / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В. О. Заросила та доктора юридичних наук М. І. Зубрицького. Київ: «Видавництво Людмила», 2025. 232 с. ISBN 978-617-555-315-2

У посібнику, розробленому працівниками Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом, систематизовано основні нормативні акти, які стосуються діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Матеріали посібника ґрунтуються на нормах Конституції України, Законів України та інших законодавчих та відомчих нормативно-правових актів у сфері діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Навчальний посібник призначений для використання викладачами, курсантами, студентами та слухачами вищих навчальних закладів, практичними працівниками, правозахисних органів та особами, які цікавляться проблемами діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

ISBN 978-617-555-315-2

УДК 351.756:342.951

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЯТУВАЛЬНИХ ТА ПРОТИПОЖЕЖНИХ ОРГАНІВ	7
1.1. Поняття безпеки та небезпеки та їхня класифікація спеціальних рятувальних служб та їх виникнення	7
1.2. Система спеціальних рятувальних служб та передумови для їх виникнення	13
1.3. Історія розвитку протипожежної справи в Україні	16
1.4. Історія формування та розвитку Державної служби України з надзвичайних ситуацій	20
Висновки до першого розділу:	33
Розділ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ.....	34
2.1. Загрози, які виникають у суспільстві та є сферою діяльності рятувальних служб.....	34
2.2. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій її кадровий склад та основні напрями діяльності	62
2.2.1. Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям	63
2.2.2. Департамент реагування на надзвичайні ситуації	65
2.2.3. Департамент організації заходів цивільного захисту	73
2.2.4. Департамент економіки і фінансів.....	79
2.2.5. Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики	85
2.2.6. Адміністративний департамент	89
2.2.7. Департамент персоналу	97
2.2.8. Департамент запобігання корупції	111
2.2.9. Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування	124

2.2.10. Управління гідрометеорології.....	131
2.2.11. Юридичне управління	140
2.2.12. Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва	149
2.2.13. Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці.....	156
2.2.14. Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.....	167
2.2.15. Відділ внутрішнього аудиту	171
2.2.16. Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю	176
2.2.17. Режимно-таємний сектор	180
2.2.18. Сектор спеціального зв'язку	182
2.2.19. Сектор мобілізаційної роботи	184
2.3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій як рятувальна служба	191
2.4. Залучення працівників ДСНС України до розслідувань, які проводяться спільно зі слідчими інших правоохоронних органів	207
Висновки до другого розділу:	210
Розділ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	211
3.1. Недоліки правового забезпечення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій	211
3.2. Створення Єдиної державної системи цивільного захисту та проблеми в її діяльності.....	216
Висновки до розділу 3	221
ВИСНОВКИ	222
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	224

ВСТУП

Проблеми безпеки життєдіяльності та ефективного реагування на надзвичайні ситуації впродовж останніх десятиліть набувають дедалі більшого значення як в Україні, так і у світі загалом. Техногенні катастрофи, природні лиха, епідеміологічні виклики, воєнні загрози та інші кризові події змушують державу системно підходити до організації цивільного захисту, розвитку служб, які здійснюють запобігання, реагування та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій. У центрі цієї діяльності в Україні стоїть Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) – центральний орган виконавчої влади, який виконує важливі функції у сфері забезпечення безпеки населення, територій, об'єктів інфраструктури та довкілля.

Виникнення рятувальних і протипожежних служб в Україні має довгу історію, що бере початок ще з часів Київської Русі, де вже існували перші елементи організації пожежогасіння. Надалі ці формування трансформувалися, набували нового вигляду відповідно до змін у державному управлінні, технічному прогресі та викликах часу. Особливого значення система набуває в період незалежності України, коли було сформовано єдину державну службу, яка нині координує зусилля з протидії надзвичайним подіям різного характеру.

Історичний контекст розвитку цієї системи дає змогу не лише оцінити пройдений шлях, а й визначити, які принципи та підходи залишаються ефективними, а які потребують модернізації.

У сучасних умовах Державна служба України з надзвичайних ситуацій є багатофункціональним органом, що поєднує в собі риси силового, адміністративного та координаційного органу. Її повноваження охоплюють попередження надзвичайних ситуацій, організацію рятувальних операцій, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, проведення навчання населення, а також участь у міжвідомчій взаємодії, зокрема у розслідуваннях кримінальних правопорушень, у випадках, які стосуються настання подій надзвичайного, техногенного, епідемічного характеру.

Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій постійно вдосконалюється, розширюється кадровий потенціал, посилюється технічне оснащення. Разом з тим, система цивільного за-

хисту залишається чутливою до впливів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, що вимагає постійного оновлення нормативної бази, перегляду підходів до управління та посилення міжвідомчої співпраці.

Навчальний посібник, який пропонується читачеві, має на меті систематизовано представити ключові аспекти діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Він охоплює історичний розвиток спеціальних служб, правові засади функціонування Державної служби з надзвичайних ситуацій України, організаційні особливості її структури, а також окреслює основні напрями реформування та удосконалення.

Особливу увагу приділено нормативно-правовому забезпеченню, що є основою для злагодженого функціонування системи цивільного захисту. Аналізуються положення Конституції України, чинних законів, указів Президента, актів Кабінету Міністрів, а також нормативних документів, які приймаються безпосередньо в системі МВС та Державної служби з надзвичайних ситуацій України.

Цей посібник призначений для курсантів, студентів, викладачів вищих навчальних закладів, працівників органів цивільного захисту та всіх, хто цікавиться проблемами безпеки та реагування на надзвичайні ситуації.

Знання, отримані під час вивчення матеріалів навчального посібника, сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців, поглибленню розуміння принципів функціонування системи рятувальних служб, а також розвитку навичок аналітичного мислення, необхідного для ухвалення ефективних рішень у кризових ситуаціях.

Розділ 1.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЯТУВАЛЬНИХ ТА ПРОТИПОЖЕЖНИХ ОРГАНІВ

1.1. Поняття безпеки та небезпеки та їхня класифікація спеціальних рятувальних служб та їх виникнення

В сучасному світі велика увага приділяється питанням безпеки. При цьому безпека розглядається в різних аспектах.

На сьогодні класифікація видів безпеки визначається різними авторами по-різному.

Наприклад, у навчальному посібникові «Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності в Україні» автори виокремлюють такі види безпеки:

1. Духовна безпека членів суспільства;
2. Інформаційна безпека громадян;
3. Державна безпека або безпека держави;
4. Воєнна безпека держави;
5. Економічна безпека держави;
6. Гуманітарна безпека суспільства;
7. Екологічна безпека держав;
8. Безпека підприємницької діяльності.

При цьому всі ці види відносяться до складових національної безпеки. Безпека в цілому в більшості джерел розглядається як одна з найбільш важливих потреб існування як людини, а також відповідно держави та її інститутів.

Перебування в безпеці будь-якої людини сприяє тому, що вона має можливість здійснювати різноманітні дії в тому числі і користуватися своїми правами та виконувати свої обов'язки. Тобто людина має можливість працювати за будь-якою професією, відпочивати, вчитися чи лікуватися, а також здійснювати інші дії без побоювання, що під час виконання таких дій їй буде загрожувати небезпека.

В теорії безпеки досить часто розглядають не саму безпеку а види небезпек, які існують чи виникають внаслідок діяльності людини.

Небезпеки в юридичній науці класифікують за локалізацією тобто:

- 1) за місцем де вони можуть виникати у:

- літосфері;
- екологічному середовищі;
- атмосфері;
- гідросфері та т. ін. (тобто вони відносяться до класу об'єктивних або природних небезпек);

2) за наслідками впливу небезпек на людей, що вони можуть викликати:

- пошкодження;
- стрес;
- нервовий зрив;
- отруєння;
- захворювання;
- смерть та т. ін. (тобто вони відносяться до класу антропогенних небезпек);

3) за шкодою, яка може бути спричинена в результаті виникнення небезпеки:

- моральна;
- соціальна;
- освітньо-наукова;
- технічна;
- екологічна (вони відносяться до класу соціокультурних небезпек);
- за сферами діяльності людини, які можуть викликати виникнення небезпеки:
 - побутова діяльність;
 - виробнича діяльність;
 - спортивна діяльність;
 - дорожня діяльність;
 - транспортна діяльність;
 - правоохоронна діяльність;
 - військова діяльність та ін.;

4) за структурою виникнення та протікання:

- прості;
- складні;
- нескладні;
- похідні;

5) за характером впливу на здоров'я людини:

- активні;
- пасивні.

Серед зазначених класів чи груп небезпек можна виділити наступні: *латентні*, тобто ті які явно не виявляються, а також *явні*, тобто такі, які легко проявляються і проти яких можуть бути заплановані певні методи та засоби для їхньої профілактики та протидії, наприклад: насильницькі небезпеки (тобто повстання, масові заворушення), які можуть бути усунені шляхом створення певних організаційних заходів.

Відчуття безпеки певною мірою активно сприяє розвитку всіх потреб людини, та підвищує рівень активності людини у суспільстві, а також сприяє нормальній діяльності держави.

Безпека вважається головною з умов існування та стабільного розвитку таких аспектів як:

- власне громадян;
- виробництва продукції;
- навчання та відпочинку громадян;
- громадянського суспільства в державі;
- публічного порядку та публічної безпеки;
- окремого суспільства в цілому;
- окремої держави;
- окремого регіону держав;
- світової цивілізації в цілому.

Державні установи та громадські організації в умовах забезпечення безпеки працюють нормально, чітко та прогнозовано і вони забезпечують всі потреби громадян.

Тобто від рівня безпеки в країні та рівня забезпечення публічного порядку та публічної безпеки залежать:

- безпека життя людини;
- безпека системи здоров'я;
- соціальна активність всіх і кожного окремого громадянина.

В разі нерозуміння поняття значення небезпеки, відсутність передбачення її виникнення, а також ігнорування поняття безпеки – виникають відповідні проблеми, які в свою чергу призводять до аварій катастроф, захворювань та інших негативних наслідків.

Протягом усього життя як люди, так і відповідні формування (тобто держави, колективи, правоохоронні органи) завжди дбали

про безпеку, аналізуючи систему небезпек, вчилися запобігати небезпечним ситуаціям, а також уникати небезпек.

Загрози для безпеки людини та безпеки держав або їх окремих регіонів чи населених пунктів мають відповідну класифікацію. Рівень загроз для безпеки громадян можна визначити за різними ступенями:

- загрози для людей в цілому;
- загрози для навколишнього середовища;
- загрози для окремих регіонів;
- загрози для окремих груп населення (нацменшини, члени політичних партій та громадських організацій);
- загрози для окремих громадян;
- загрози для держави;
- загрози для окремих формувань в державі;
- загрози для окремих напрямів діяльності суспільства;
- загрози для суспільства;
- глобальні загрози для всієї планети;
- глобальні загрози для окремих регіонів планети;

Більшість дослідників під час проведення аналізу систем небезпек та загроз виокремлюють такі рівні:

- 1) особистий рівень (для громадян, осіб без громадянства, іноземців);
- 2) колективний рівень (для певних колективів чи організацій);
- 3) регіональний (для окремих регіонів, областей);
- 4) місцевий (для окремих територій, районів);
- 5) державний (для держави в цілому);
- 6) національний (для нації, народів);
- 7) глобальний (для всього людства).

Класифікація рівнів загроз за даними окремих дослідників за видами та підвидами може бути визначена наступним чином:

1. Особистими:

- порушення та неправильна поведінка на водному просторі;
- порушення правил поведінки в побуті;
- пожежі за місцем проживання;
- пожежа в багатоквартирному будинку;
- пожежі на робочому місці;
- необережні дії стосовно електричних чи газових приладів;
- отруєння їжею та іншими продуктами;

- отруєння водою, а також іншими речовинами;
- різноманітні травмування під час руху;
- ушкодження під час роботи;
- ушкодження під час відпочинку;
- ушкодження під час перебування на вулиці чи дорозі;
- ушкодження та пригоди під час перебування в горах чи іншій місцевості;
- ушкодження, яке отримане під час перебування в лісі;
- ушкодження яке отримане в результаті катастроф та аварій;

2. Регіональними чи національними:

- стихійні лиха, землетрус, повінь, пожежа, посуха, ураган, буря, сильні морози та ін.;
- лісові пожежі та пожежі на болотистій місцевості;
- різноманітні епідемії;
- пандемії;
- воєнні та збройні конфлікти;
- техногенні та інші катастрофи.

3. Глобальні загрози, які можна визначити за наступними особливостями:

- зменшення кількості питної води для населення планети;
- підвищення рівня температури та розтоплення льодовиків;
- зміна кліматичних зон та клімату в цілому;
- порушення, певною мірою, озонового шару Землі;
- різноманітні забруднення навколишнього середовища викликані діяльністю людини;
- нераціональне та витратне, а часом безконтрольне, використання природних ресурсів;
- зростання та старіння кількості населення.

Слід зазначити, що особиста безпека кожної людини залежить від її поведінки. Кожна людина у своїй діяльності має дотримуватися відповідних правил безпечної поведінки. Крім того, треба уникати або уміти діяти в разі виникнення будь-якої небезпечної ситуації.

Разом з тим, на сьогоднішній день, безпека кожної людини тісно пов'язана з національною, регіональною та навіть глобальною безпекою.

Для прикладу, забруднення навколишнього середовища, або зміна клімату може призвести до відповідних техногенних катаст-

роф, а також, виникнення різноманітних стихійних лих, що у свою чергу створюють відповідні загрози для кожної людини.

Такий взаємозв'язок, як доводять дослідники, існує не тільки в природному, а й у соціальному середовищі. Так кримінальні правопорушення створюють загрози для кожної людини; відповідні масові заворушення, та погроми створюють загрозу, як суспільству та державі так і для кожної людини.

Таким чином, можна констатувати, що у сучасному світі всі дії у соціумі взаємопов'язані і впливають на безпеку держави та людства.

На рівень безпеки людини та держави, а також суспільства впливають різноманітні чинники та джерела. Вплив відповідних негативних чинників може бути великим і малим, а також позитивним і негативним.

Безпека, як доводять дослідники, головна потреба та умова існування різноманітних спільнот, в тому числі, людини та нації. Тому люди, а також держави завжди дбають про свою безпеку.

З цією метою в різних країнах створюються відповідні державні органи, які мають забезпечувати соціальну та інші види безпеки. Створення зазначених органів почалося з самого початку існування людства. Першими загрозами для людського суспільства були неконтрольовані пожежі, які могли виникати в різних місцях з різних на те чинників.

Кожен громадянин у державі бажає жити в умовах відсутності небезпек різного характеру, до яких відносяться:

- небезпека фізичного пошкодження або знищення;
- загрози для психічного здоров'я;
- небезпеки соціального характеру;
- загрози економічного характеру;
- загрози морального характеру.

Разом з тим, потребу в безпеці для кожної людини неможливо повністю задовольнити, так як у світі завжди виникають різноманітні загрози, як для людей, так і для різних спільнот в тому числі для держав.

Тому безпека визначається абсолютною цінністю для всіх людей. Безпека має універсальний характер і вона є зрозумілою, мабуть, для кожної людини у цьому світі.

З усіх небезпек, найбільш відомою та загрозливою є пожежна небезпека.

Оскільки люди живуть у певних умовах, які забезпечують їм їжу, тепло, світло та ін. то вони можуть бути піддаватися небезпеці виникнення пожеж.

В цілому, як доводять дослідники, пожежна небезпека є досить давньою і люди зустрічаються з нею ще з давніх часів.

Відомі окремі історичні факти та підтвердження діяльності професійних пожежних підрозділів, які гасили пожежі як у Стародавній Греції та Стародавньому Римі. Досить чіткі відомості визначені про діяльність пожежних підрозділів у Римі, які було створено за наказом імператора Августа.

1.2. Система спеціальних рятувальних служб та передумови для їх виникнення

Крім зазначених вище природних та соціальних загроз, існували й існують інші загрози для безпеки людини. Для їх усунення та проведення рятувальних операцій, порівняно нещодавно, почали створюватися й інші рятувальні служби, які мають забезпечувати охорону безпеки людини та здійснювати рятувальні заходи.

Слід зазначити, що у 18 сторіччі було виокремлено гірничорятувальні роботи – дії, спрямовані на порятунок людей, матеріальних і культурних цінностей, захист природного середовища в зоні надзвичайних ситуацій, локалізацію аварій і придушення або доведення до мінімально можливого рівня впливу наслідків вибухів вибухових матеріалів і (або) рудничних газів, пожеж, загазованості, обвалів, викидів гірської маси, затоплень і інших видів аварій в гірських виробках на об'єктах ведення гірничих робіт, за винятком об'єктів буріння і видобутку нафти, газу і газового конденсату.

Дані роботи проводилися спеціальними підрозділами, які формувалися спочатку добровільно, а в подальшому за активної участі та сприяння держав.

Гірничорятувальні підрозділи займалися питаннями рятування осіб, які потрапили у надзвичайні ситуації у шахтах та інших місцях де вони працювали.

Виникнення гірничорятувальної справи в Російській імперії, а саме на сучасній території України, відноситься до 1870-1880 років.

Саме з цього часу на вугільних шахтах Донбасу починають створюватися перші добровільні рятувальні дружини з найбільш досвідчених і фізично витривалих шахтарів. Створювали дружини і керували ними гірські інженери-ентузіасти, які працювали на шахтах. Необхідність створення таких дружин обумовлювалася все зростаючою кількістю аварій і катастроф, що відбувалися на шахтах.

Перші спалахи рудничного газу в Донбасі датуються 1878 роком, а на початку 1880 року – й на Егорінських копальнях Уралу. У 1888 році Д. І. Менделєєв зробив перший аналіз газу суфляри з шахти «Капітальна» (Макіївка). У 1890 році ад'ютант-професором Н. Д. Коцовським і академіком Н. С. Курнаковим, було обстежено шахти Донбасу і було встановлено наявність значного виділення газу. Правильне та активне провітрювання шахт і запропоновано як захід боротьби з метаном.

4 січня 1891 у Донецьку відбувся великий вибух на шахті № 14, в результаті вибуху загинуло 55 шахтарів, проте, серйозної уваги на боротьбу з рудниковим газом звернено не було. 3 січня 1898 року на шахті «Іван» (Макіївка) стався вибух газу, при якому загинуло 74 шахтарі.

Внаслідок зазначених аварій було підготовлено і прийнято закон з гірничої справи. Він мав назву «Правила для ведення гірничих робіт з урахуванням їх небезпеки».

У 1899 році професор Петербурзького гірничого інституту І. А. Тімм у своїх дослідженнях підкреслював недосконалість згаданих правил ведення гірничих робіт. Він також розкривав незадовільну організацію робіт, які були спрямовані на забезпечення техніки безпеки.

Він детально вивчив стан техніки безпеки і прийшов до висновку, що при вибухах рудничного газу, або вугільного пилу – більшість шахтарів гинуть в результаті несвоєчасного надання допомоги. Також він висунув ідею про створення спеціальних рятувальних приладів, що певною мірою дозволяли б вести роботи в атмосфері задимленості та загазованості.

Наступною сферою, де почали створюватися рятувальні загони стала гірська місцевість. Необхідність у рятувальних службах в горах існувала вже давно. Ще в 19 столітті почалося активне просу-

вання людей в гори, і, на жаль не завжди перебування людей в горах закінчувалося благополучно.

Так на Кавказі першою великою катастрофою можна назвати перехід Новоросійського драгунського полку в обхід Хрестового перевалу під час Російсько-Турецької війни.

У березні 1853 року пересуваючись за маршрутом с. Кобі – с. Каркуча – пров. Бусарчільській, при спуску з останнього, один з ескадронів потрапив у лавину, при цьому, 3 офіцера і 31 солдат опинилися під снігом, з них 14 осіб загинуло. Також загинуло 28 коней.

Необхідно відзначити, що сніжно-льодові обвали, лавини, селі та пов'язані з ним повені до середини 19 століття часто і надовго переривали рух по Військово-грузинській дорозі. На той час це була єдина хороша дорога, яка з'єднувала центр Північного Кавказу і Закавказзя.

До наших днів збереглися стежки обходу над дорогою від р. Кістінкі до Казбегі, а аж до 1917 року існував Терський відділ Кавказького округу шляхів сполучення зі своїми казармами, будками, спостерігачами і т.п.

Слід зазначити, що головним завданням 19 століття для адміністрації фортеці Владикавказ, було безперервне і безпечне пересування по Військово-грузинській дорозі. Для цього на перевалі були побудовані притулки, тримали гірських провідників. Так на Хрестовому перевалі тривалий час рятувальниками-провідниками працювали кілька поколінь Бідарових – їх можна назвати першими рятувальниками Осетії.

Початок перших професійних пошукових робіт в горах Кавказу було покладено видатним англійським альпіністом-мандрівником Дугласом Фрешфільдом в 1889 р, коли він очолив і проводив пошукові роботи зниклих в горах в 1888 році альпіністів Донкін і Фокса.

Водночас, виникли і спеціальні підрозділи по врятуванню людей під час перебування на воді. При цьому, кожна держава самостійно створювала відповідні рятувальні підрозділи. У 1979 році була прийнята Міжнародна конвенція про пошук і рятування на морі. Україна ратифікувала зазначену конвенцію у 1992 році.

Крім того, на сьогоднішній день, існують інші загрози для життя і здоров'я людей і відповідно повинні бути розроблені відповідні

заходи з забезпечення безпеки людей, а також проведення рятувальних операцій.

До таких загроз можна віднести урагани та сильні зливи, техногенні катастрофи, які призводять до загибелі людей та пошкодження інфраструктури і сприяють погіршенню стану навколишнього середовища.

У 2013 році з метою унормування всіх дій, які мають проводити державні органи у сфері рятувальних робіт було прийнято Кодекс цивільного захисту України. В даному кодексі сформульовано основні завдання державних органів щодо організації рятувальних та профілактичних заходів з метою уникнення загроз для життя і здоров'я людей.

1.3. Історія розвитку протипожежної справи в Україні

Історія розвитку протипожежної справи, певною мірою, пов'язана із необхідністю відповідного вирішення питань попередження, а також гасіння пожеж, які вважалися найбільшою небезпекою з давніх часів.

На окремих українських землях було сформовано певні нормативно-правові акти стосовно врегулювання питань збереження, як особистої власності громадян, так і суспільного майна. Крім того, було врегульоване питання про відшкодування завданих пожежами збитків.

Окремим пунктом законодавства було питання щодо запровадження штрафних санкції до осіб, які допустили виникнення пожеж, а в ряді випадків і смертної кари для підпалювачів.

Під час Визвольної війни на території України утворилася Українська козацька держава (самоназва Війська Запорізького). Не можна говорити, що всі питання державного управління у цій державі було вирішено, проте, навіть у часи зникнення зазначеної держави відбувається певний технічний розвиток пожежної справи. Згідно з законодавством того часу, кожний козацький стан та кожна козацька «чайка» повинні були забезпечуватися відповідними водоналивними трубами, котрі використовувалися для гасіння пожеж.

За часів Гетьманщини пожежна справа в Україні отримала подальший розвиток. Централізоване та системне державне управління, яке стало головним в Україні сприяє упорядкуванню багатьох питань пожежної безпеки.

Аналіз правових документів того часу показав, що відбулася чітка перебудова організації пожежного нагляду. Вже на той час встановлювався контроль за протипожежними заходами, які мали здійснюватися при будівництві. Особливо чітким було законодавство щодо контролю за дотриманням правил поводження із вогнем.

В більшості випадків державне управління щодо пожежної справи в Російській Імперії було спрямовано на проведення заходів запобігання вогню, в той же час, організація гасіння пожеж та існування пожежних бригад покладається на громадськість. Петро I (у 1718 році) видавав спеціальні Укази стосовно забезпечення пожежної безпеки.

Він зобов'язував будівельників дотримуватися норм безпеки при зведенні нових будинків. Було також рішення про створення протипожежних відстаней між будинками при забудові окремих населених пунктів.

Разом з тим, певне вдосконалення запобіжних та профілактичних заходів щодо попередження пожеж в більшості випадків не впливало на підвищення ефективності їх гасіння.

Питання вдосконалення системи гасіння пожеж потребувало державного організаційного врегулювання, а тому Указом імператора Олександра I було затверджено перші протипожежні правила та правила гасіння пожеж. Перші професійні пожежні команди було створено у Москві.

Однак, державні організаційні заходи, які були спрямовані на боротьбу із пожежами – не допомагали. Досить часто великі міста палали, тому треба було більш активно регулювати питання гасіння пожеж.

З метою вдосконалення організаційної діяльності у сфері пожежної справи було прийнято Будівельний та Пожежний статuti, які передбачали:

- окремі правила у сфері дотримання пожежної безпеки;
- профілактичні заходи щодо запобігання пожеж;
- систему заходів гасіння;
- організацію заходів гасіння;
- відповідальність за недотримання встановлених правил і невиконання положень статутів.

В подальшому приймалися й інші заходи у сфері пожежної безпеки. У Києві було введено посаду брандмейстера, а в 1841 році у Києві утворюється перша пожежна частина.

Пожежі відбувалися і у Львові. Львівським магістратом також було створено професійну службу по боротьбі з вогнем.

Після 1864 року розпочався більш активний розвиток професійної пожежної охорони.

У цей період вже певною мірою застосовуються такі засоби пожежогасіння як:

- спеціальна вогнегасна піна;
- газове пожежогасіння;
- виникають прилади сигналізації про пожежі;
- вдосконалюється система водяного пожежогасіння;
- виникають перші вогнегасники;
- з'являються протипожежні водогони;
- виникають новітні пожежні насоси;
- гідропульти та стволи для гасіння пожеж;
- спеціальні дихальні апарати для пожежників;
- спеціальні пожежні драбини;
- нові спеціальні пожежні автомобілі та ін.

До системи протипожежної справи почали входити страхові компанії та пожежні громадські організації.

У другій половині XIX століття вже почала формуватися міжнародна система протипожежної безпеки. Відбулися перші З'їзди пожежників та почалося міжнародне співробітництво між пожежними службами різних держав.

В цілому історія розвитку пожежної охорони детально висвітлена науковцями у працях з цієї тематики. Слід зазначити, що вона досить тісно пов'язана із історією розвитку пожежної охорони Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Пожежна охорона Союзу Радянських Соціалістичних Республік мала досить великі відмінні елементи від пожежної служби багатьох країн. Її особливості полягали у досить високому рівні організаційної діяльності протипожежної справи.

Ці організаційні зміни були відомі як наслідок прийняття цілого ряду організаційних документів, що були спрямовані на організацію пожежної охорони.

Так тільки у період 1921-1922 років були прийняті відповідні декрети, а також постанови та інші документи чіткого державного регуляторного впливу на всі суб'єкти господарювання у сфері пожежної безпеки.

В Українській Радянській Соціалістичній Республіці було прийнято «Положення про органи державного пожежного нагляду Української РСР» у 1927 році і відповідальність щодо запобігання та виникнення пожеж було закріплено за системою Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС).

У цей період також відбулися зміни в організації системи професійного навчання пожежників. Була утворена відповідна мережа навчальних закладів, де готувалися професійні пожежники, а у сільській місцевості проводилися короткострокові практичні курси для сільських пожежних.

Відбулися зрушення і у забезпеченні відповідних досліджень стосовно протипожежних заходів та розвитку наукової діяльності. У 1930 році засновується у Союзі Радянських Соціалістичних Республік науковий пожежно-технічний комітет, а також створюється й відповідне наукове пожежно-технічне товариство.

Із початком Другої Світової Війни всі підрозділи пожежної охорони переходять до військового стану. Особовий склад пожежної охорони був переведений на казармене положення.

Проводиться воєнізація пожежної охорони, та її підпорядкування органам внутрішніх справ.

У НКВС у цьому періоді формується Головна пожежна інспекція, а також пожежні підрозділи головного управління пожежної охорони.

Певні зміни в організації діяльності пожежної охорони в Союзі Радянських Соціалістичних Республік відбулися в 1960 році. Пожежна охорона стала децентралізованою а її управління було передано до відання МВС союзних республік.

Крім того, у Союзі Радянських Соціалістичних Республік формується система пожежної автомобільної промисловості та будуються перші зразки новітньої пожежної техніки.

Формується, певною мірою, особлива система інженерної побудови пожежних машин, яка відрізняється від тогочасної європейської та американської концепцій. У практичній діяльності, у сфері

пожежогасіння, реалізуються новітні системи порошкового та інших видів пожежогасіння.

Слід зазначити, що матеріально-технічний стан пожежної охорони був на досить високому рівні, проте кількість пожеж не зменшувалася.

Особливо важливим у цей період стають питання виконання вимог будівельних норм з метою запобігання пожежам, але їх не дотримуються.

1.4. Історія формування та розвитку Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Слід зазначити, що в 1991 році, коли Україна отримала незалежність, вся система цивільного захисту та цивільної оборони, були підпорядковані трьом відомствам:

- Штабу Цивільної оборони України;
- Міністерству у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС;
- Головному управлінню пожежної охорони та його підрозділам.

При цьому вся пожежна охорона підпорядковувалася МВС України.

У 1996 році було створено Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. Зазначене міністерство стало центральним органом у системі виконавчої влади, яке виконувало наступні завдання:

- реалізації політики у сфері цивільної оборони;
- забезпечення проведення рятувальних робіт;
- створення системи страхування від пожеж;
- діяльності систем страхового фонду;
- напрямів поводження з радіоактивними відходами;
- захисту громадян від надзвичайних ситуацій, які виникали;
- попередження надзвичайних ситуацій;
- реагування на виникнення надзвичайних ситуацій;
- ліквідація наслідків Чорнобильської катастрофи;
- ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій;
- управління у сфері цивільної оборони;
- планування розвитку цивільної оборони.

У підпорядкуванні Міністерства з питань надзвичайних ситуацій також були війська Цивільної оборони.

Територіальні органи МНС України було підпорядковано обласним державним адміністраціям.

У 2003 році органи та підрозділи, які входили до Державної пожежної охорони було виведено з підпорядкування МВС України і переведено до складу МНС України.

У 2005 році був прийнятий Закон України «Про правові засади цивільного захисту», який більш конкретно визначав наступні питання у сфері цивільного захисту:

- правові засади у сфері цивільного захисту;
- організаційні засади захисту населення і території;
- дії підрозділів МНС під час надзвичайних ситуацій;
- повноваження органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту;
- порядок створення і застосування відповідних сил та засобів у ліквідації загроз для населення;
- комплектування підрозділів цивільного захисту;
- проходження служби у підрозділах цивільного захисту;
- окремі гарантії соціального і правового захисту особового складу підрозділів цивільного захисту.

Закон України «Про правові засади цивільного захисту», прийнятий у 2005 році, став визначальним етапом у формуванні сучасної системи цивільного захисту в Україні. Його прийняття означало перехід від застарілих підходів, характерних для системи цивільної оборони радянського зразка, до нової моделі, орієнтованої на європейські принципи безпеки та захисту населення.

Цей нормативно-правовий акт заклав фундаментальні правові, організаційні та функціональні засади функціонування системи цивільного захисту, чітко визначивши роль і повноваження всіх суб'єктів, задіяних у цьому процесі.

Одним із ключових аспектів закону стало визначення правових основ діяльності у сфері цивільного захисту. Було сформульовано базові поняття, принципи державної політики, визначено правовий статус відповідних органів та їх посадових осіб, окреслено механізми реалізації державної політики у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Закон встановив принципи превентивності, пріоритетності безпеки людини, єдності державного управління, відповідальності влади та ефективної координації між усіма рівнями виконавчої влади й місцевого самоврядування.

Організаційні засади захисту населення і територій були визначені через створення цілісної вертикалі управління – від центрального до місцевого рівня. Закон унормував питання планування та реалізації заходів цивільного захисту, передбачив розробку державних, регіональних і місцевих програм, а також визначив форми участі населення у заходах захисту.

Особлива увага приділялася чіткому регламентуванню дій підрозділів Міністерства з питань надзвичайних ситуацій під час реагування на надзвичайні ситуації. Закон конкретизував алгоритми оперативного залучення сил і засобів, механізми взаємодії з іншими спеціалізованими службами, а також заходи щодо ліквідації наслідків надзвичайних подій.

Важливе місце у законі посідали норми щодо повноважень органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи влади отримали чітко окреслені функції щодо організації, координації та контролю за здійсненням заходів цивільного захисту. Це забезпечувало чітку розстановку ролей у загальнодержавній системі реагування на надзвичайні ситуації.

Закон також врегулював порядок створення і застосування сил та засобів, що беруть участь у ліквідації загроз для населення. У ньому було визначено принципи формування професійних і добровільних аварійно-рятувальних формувань, забезпечення їхньої постійної готовності, матеріального та технічного оснащення, а також проведення навчань і тренувань для підвищення ефективності дій.

Окрему увагу було приділено кадровому забезпеченню системи цивільного захисту. Закон визначив умови комплектування підрозділів, встановив вимоги до рівня підготовки та стану здоров'я осіб, які проходять службу, а також передбачив систему професійного навчання, перепідготовки і підвищення кваліфікації. Крім того, закон унормував питання проходження служби у підрозділах цивільного захисту, визначивши правовий статус працівників, умови прийняття на службу, порядок просування по службі, їхні обов'язки, права та відповідальність.

Значущим нововведенням стало закріплення в законі гарантій соціального і правового захисту особового складу. Працівникам цивільного захисту надавалися пільги, гарантії грошового та пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхування життя і здоров'я, а також інші компенсації, пов'язані з особливостями їхньої діяльності, що часто пов'язана з ризиком для життя.

Отже, Закон України «Про правові засади цивільного захисту» 2005 року створив системну, правову та організаційну базу для функціонування національної системи цивільного захисту. Він заклав підґрунтя для подальшого реформування цієї сфери, що згодом отримало розвиток із прийняттям Кодексу цивільного захисту України у 2012 році, який поглибив і розширив положення згаданого закону відповідно до нових викликів часу.

У 2006 році війська цивільної оборони були розформовані і було сформовано рятувальні служби цивільного захисту. У 2008 році в підрозділах цивільного захисту була запроваджена контрактна служба.

На сьогоднішній день, коли було прийнято Кодекс цивільного захисту України, всі оперативно-рятувальні служби – це невійськові об'єднання аварійно-рятувальних формувань.

У 2010 році Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи було перейменовано у Міністерство надзвичайних ситуацій України (МНС України).

У 2011 році було проведено розділення Міністерства у справах надзвичайних ситуацій України на 4 окремих підрозділи:

- Міністерство надзвичайних ситуацій України;
- Державну інспекцію техногенної безпеки;
- Державне агентство зони відчуження;
- Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки.

Це рішення було зумовлене необхідністю підвищення ефективності управління, спеціалізації функцій, а також удосконалення контролю та нагляду за різними аспектами безпеки населення, довкілля та виробничої діяльності. У результаті утворилися чотири автономні структури, кожна з яких отримала чітко окреслені функціональні обов'язки та напрями діяльності.

Міністерство надзвичайних ситуацій України після розділення зберегло за собою ключову роль у сфері реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного та соціального характеру, а також у сфері цивільного захисту населення і територій.

Його функції включали організацію аварійно-рятувальних робіт, управління силами цивільного захисту, координацію дій у разі виникнення катастроф, здійснення попереджувальних заходів, а також участь у міжнародному співробітництві з питань надзвичайного реагування. Окрім того, міністерство здійснювало методологічне забезпечення єдиної державної системи цивільного захисту, забезпечувало підготовку і навчання персоналу, відповідального за реагування на надзвичайні ситуації.

Державна інспекція техногенної безпеки України була створена з метою забезпечення державного нагляду і контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки.

До її повноважень входило проведення перевірок об'єктів підвищеної небезпеки, здійснення експертизи технічних рішень щодо пожежної безпеки, видача дозвільних документів, а також притягнення до відповідальності суб'єктів господарювання за порушення вимог техногенної безпеки. Інспекція координувала діяльність у сфері мінімізації ризиків виникнення техногенних надзвичайних ситуацій, проводила превентивні заходи та аналіз стану техногенної безпеки на загальнодержавному рівні.

Державне агентство з управління зоною відчуження було наділене повноваженнями щодо управління територіями, забрудненими внаслідок Чорнобильської катастрофи. Його основним завданням було забезпечення радіаційної безпеки, реалізація програм щодо поводження з радіоактивними відходами, контроль за обмеженим доступом до зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення.

Агентство займалося питаннями відновлення територій, екологічного моніторингу, вивчення довготривалого впливу радіаційного забруднення на довкілля та здоров'я населення, а також здійснювало міжнародну співпрацю щодо безпечного зберігання радіоактивних матеріалів і участі України в реалізації проєктів з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (також відома як Держгірпромнагляд) була уповноважена на здійснення державного контролю у сфері промислової безпеки та охорони праці. Її функції включали проведення перевірок дотримання вимог охорони праці на підприємствах, особливо у небезпечних галузях, таких як гірничодобувна промисловість, енергетика, хімічна промисловість тощо.

Служба видавала дозволи на експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки, розробляла нормативно-правові акти у сфері промислової безпеки, а також займалася профілактикою виробничого травматизму та техногенних аварій. Її діяльність була спрямована на мінімізацію ризиків для життя і здоров'я працівників, а також на зменшення кількості аварій на підприємствах з високим рівнем небезпеки.

Таким чином, реорганізація 2011 року дозволила розмежувати функції, посилити спеціалізацію кожного органу та забезпечити більш гнучке і ефективне управління у критично важливих сферах: реагування на надзвичайні ситуації, техногенна та пожежна безпека, радіаційно забруднені території та промислова безпека. Цей крок став важливою передумовою подальшої інтеграції України до міжнародних стандартів у галузі безпеки та управління ризиками.

У 2012 році всі підрозділи, які раніше були відокремлені – були об'єднані в Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України).

Державна служба надзвичайних ситуацій визначалася як центральний орган виконавчої влади. Підпорядкування Державної служби України з надзвичайних ситуацій було покладено на Міністерство оборони України.

Пізніше було затверджено Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, а також, сформовані відповідні управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

На сьогоднішній день діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ України.

МВС України розробило та затвердило окреме Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту.

Здійснивши ознайомлення з даним Положенням, ми хотіли б зазначити деякі факти про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту та відповідне Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту.

Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту є нормативно-правовим актом, який комплексно регламентує організацію, структуру, завдання, повноваження, принципи функціонування та управління ОРС ЦЗ.

Цей документ має визначальне значення для функціонування всієї системи цивільного захисту в Україні, оскільки чітко встановлює рамки діяльності підрозділів, що беруть участь у ліквідації надзвичайних ситуацій, пожеж, здійсненні рятувальних, аварійно-відновлювальних та піротехнічних робіт.

У своїй діяльності служба керується Конституцією України, Кодексом цивільного захисту, законами України, указами Президента, постановами Кабінету Міністрів та іншими актами, що створює цілісну нормативну основу її функціонування.

Положення детально описує структуру ОРС ЦЗ як складної, багаторівневої системи, яка функціонує в рамках Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). До складу входять:

- органи управління (апарат ДСНС, територіальні органи);
- формування центрального підпорядкування (спеціалізовані рятувальні центри, авіаційні та морські загони, підрозділи зв'язку, гірничорятувальні загони тощо);
- формування територіального підпорядкування (державні пожежно-рятувальні частини, медико-санітарні частини, загони технічної служби тощо).

Ця багатокомпонентна структура забезпечує готовність реагування на надзвичайні ситуації будь-якого масштабу та специфіки на всій території України.

Крім того, хотіли б зазначити й про широкий спектр завдань ОРС ЦЗ, серед яких:

- запобігання надзвичайним ситуаціям;
- захист населення та територій;
- проведення аварійно-рятувальних, пожежогасильних та інших невідкладних робіт;
- піротехнічні роботи (розмінування);

- здійснення заходів у зоні екологічного, хімічного, радіаційного чи біологічного забруднення;
- надання медичної та психологічної допомоги постраждалим;
- організація евакуації;
- участь у міжнародних рятувальних операціях;
- інформаційна та просвітницька діяльність з питань цивільного захисту.

Ключову роль у стратегічному управлінні ОРС ЦЗ відіграє Голова ДСНС, якому підпорядковується система в цілому. Поточну координацію здійснюють заступники Голови ДСНС та структурні підрозділи апарату. Важливо, що керівництво має можливість оперативно визначати зони відповідальності та реагування для своїх підрозділів, що сприяє гнучкості реагування на надзвичайні події.

ОРС ЦЗ діє відповідно до спеціальних статутів та наказів МВС, які регламентують її дії у надзвичайних ситуаціях, під час гасіння пожеж та в межах повсякденної діяльності. Це забезпечує уніфікованість дій усіх структурних елементів служби та їхню злагоджену взаємодію.

Положення передбачає, що матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності служби здійснюється згідно з чинним законодавством. Служба має право використовувати спеціальний транспорт зі статусом переважного на дорогах, що критично важливо для оперативності дій.

З огляду на воєнні дії на території України, особливого значення набувають завдання, пов'язані з гуманітарним розмінуванням, евакуацією цивільного населення, участю в заходах із ліквідації наслідків воєнних дій, співпрацею з міжнародними організаціями, а також аеромедичною евакуацією поранених. ОРС ЦЗ фактично є одним із головних державних інструментів захисту життя і здоров'я населення в умовах гібридних загроз.

Отже, Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту – це ключовий документ, який формує основу функціонування спеціалізованої служби, що стоїть на охороні безпеки населення та територій. Воно забезпечує чітку нормативну регламентацію її діяльності, визначає широкий спектр завдань і повноважень, а також гарантує ефективне управління силами та засобами служби на всіх рівнях. У сучасних умовах воєнної загрози й природних ка-

тастроф діяльність ОРС ЦЗ є критично важливою для забезпечення національної безпеки, збереження життя та здоров'я громадян.

Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій на сьогодні складається з апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, до якого входять:

1. Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям;
2. Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям;
3. Департамент реагування на надзвичайні ситуації;
4. Департамент організації заходів цивільного захисту;
5. Департамент економіки і фінансів;
6. Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики;
7. Адміністративний департамент;
8. Департамент персоналу;
9. Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування;
10. Управління гідрометеорології;
11. Юридичне управління;
12. Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва;
13. Відділ внутрішнього аудиту;
14. Управління власної безпеки та протидії корупції;
15. Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних можливостей жінок і чоловіків;
16. Відділ взаємодії з засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю;
17. Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці;
18. Режимно-таємний сектор;
19. Сектор спеціального зв'язку;
20. Сектор мобілізаційної роботи.

Крім того в підпорядкуванні Центрального апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій знаходяться територіальні підрозділи:

- Головні управління Державної служби надзвичайних ситуацій у:
- Вінницькій;
 - Дніпропетровській;

- Донецькій;
- Запорізькій;
- Київській;
- Луганській;
- Львівській;
- Миколаївській;
- Одеській;
- Полтавській;
- Рівненській;
- Харківській;
- Херсонській;
- Хмельницькій областях;
- місті Києві.
- Волинській;
- Житомирській;
- Закарпатській;
- Івано-Франківській;
- Кіровоградській;
- Сумській;
- Тернопільській;
- Черкаській;
- Чернівецькій;
- Чернігівській областях.

До складу Державної служби України з надзвичайних ситуацій входять деякі загони, частини, пости та служби, а саме:

1. Аварійно-рятувальні загони спеціального призначення;
2. Загони технічної служби;
3. Державні пожежно-рятувальні загони;
4. Державні пожежно-рятувальні частини;
5. Державні пожежно-рятувальні пости;
6. Частини технічної служби;
7. Центри забезпечення діяльності;
8. Оперативно-координаційні центри;
9. Центр оперативного зв'язку, телекомунікаційних систем та інформаційних технологій.

Та спеціалізовані підрозділи, які виконують відповідні рятувальні функції:

1. Міжрегіональний центр відповідного швидкого реагування, який розташовано у м. Ромни (Сумської області);
2. Мобільний рятувальний центр Державної служби України з надзвичайних ситуацій (м. Київ);
3. Спеціальний центр швидкого реагування, який базується м. Дрогобич (Львівської області);
4. Спеціальний авіаційний загін Оперативно-рятувальної служби який базується, у м. Ніжин (Чернігівської області);
5. Державний центр сертифікації ДСНС України (м. Київ);
6. Спеціальний центр швидкого реагування який базується у селі Жеребкове Ананьївської району (Одеської області);
7. Центр та управління який базується у м. Переяслав-Хмельницький (Київської області);
8. Центр оперативного зв'язку, а також телекомунікаційних систем та розвитку інформаційних технологій Державної служби України з надзвичайних ситуацій який розташовано у м.Київ;
9. Управління швидкого забезпечення Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту у місті Києві;
10. Державний воєнізований гірничорятувальний загін Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Дніпропетровській області;
11. Дніпропетровський воєнізований та гірничорятувальний загін а також він використовується як аварійно-рятувальний загін Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Також до апарату ДСНС України входять деякі види навчальні заклади, а саме:

- Національний університет цивільного захисту України (м. Харків);
- Черкаський інститут пожежної безпеки НУЦЗ (м. Черкаси);
- Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів);
- Український гідрометеорологічний інститут (м. Київ);
- Інститут з державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (м. Київ);
- Навчально-методичні центри ЦЗ та БЖД в областях та м. Києві.

У структурі Державної служби з надзвичайних ситуацій України важливе місце займають навчальні та науково-дослідні установи, які забезпечують підготовку фахівців, проведення наукових досліджень, розробку нормативно-методичних матеріалів, а також здійснення прогнозування та управління в умовах надзвичайних ситуацій. Серед таких установ ключову роль відіграють наступні заклади.

Національний університет цивільного захисту України (м. Харків):

Цей заклад є провідною освітньою та науковою установою у системі ДСНС. Його основне призначення полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі пожежної безпеки, цивільного захисту, психології екстремальних ситуацій, екологічної безпеки, а також публічного управління.

Університет проводить фундаментальні й прикладні наукові дослідження, що спрямовані на удосконалення системи реагування на надзвичайні ситуації, підвищення ефективності пожежно-рятувальних робіт, впровадження сучасних технологій у галузі безпеки життєдіяльності. Також активно реалізуються міжнародні освітні програми та проєкти, які сприяють інтеграції у європейський науково-освітній простір.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (м. Черкаси):

Інститут є структурним підрозділом Національного університету цивільного захисту України, який спеціалізується на підготовці кадрів для пожежно-рятувальних підрозділів.

Основна увага приділяється практико орієнтованому навчанню, що включає моделювання реальних ситуацій, відпрацювання дій при ліквідації надзвичайних подій, а також гасінні складних пожеж.

Особливістю закладу є також активна наукова діяльність у сфері пожежної безпеки, зокрема – дослідження новітніх засобів і методів гасіння пожеж, а також аналізу ризиків виникнення техногенних аварій.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів):

Цей вищий навчальний заклад має багатoproфільну структуру і здійснює підготовку фахівців у різних галузях безпеки, включно з пожежною, екологічною, техногенною та інформаційною безпекою.

Навчання супроводжується науковими дослідженнями, що реалізуються у форматі роботи науково-дослідних лабораторій, які функціонують на базі університету.

Тут досліджуються проблеми захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, розробляються інженерні рішення щодо безпечної експлуатації об'єктів критичної інфраструктури.

Університет активно співпрацює з закордонними партнерами, бере участь у міжнародних наукових ініціативах і програмах обміну.

Український гідрометеорологічний інститут (м. Київ):

Цей науковий заклад є ключовим у сфері гідрометеорологічного забезпечення діяльності ДСНС України. Інститут виконує дослідження у галузі метеорології, гідрології, кліматології, радіаційного та хімічного моніторингу довкілля.

Основним завданням є створення і постійне удосконалення системи прогнозування небезпечних природних явищ – таких як поведінка, зливи, буревії, сильні снігопади тощо. Ці дані є критично важливими для своєчасного реагування органів управління і сил цивільного захисту.

Окрім того, інститут розробляє методичні рекомендації з аналізу та оцінки гідрометеорологічних ризиків, які використовуються при плануванні заходів з ЦЗ на державному рівні.

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (м. Київ):

Цей заклад здійснює підготовку та підвищення кваліфікації керівного складу органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також фахівців підрозділів ДСНС.

Окрім освітньої діяльності, інститут виконує наукові дослідження у галузі управління в умовах надзвичайних ситуацій, кризового менеджменту, ризик-менеджменту, а також розробляє пропозиції до нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту.

Особлива увага приділяється аналізу ефективності державної політики у сфері захисту населення і територій, а також впровадженню інноваційних підходів до управлінських рішень у сфері безпеки.

Навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (області та м. Київ):

У кожній області України, а також у місті Києві функціонують відповідні навчально-методичні центри, які виконують завдання з підготовки та навчання населення, посадових осіб і працівників підприємств з питань цивільного захисту.

Ці центри організовують проведення навчальних курсів, тренінгів, командно-штабних навчань, під час яких відпрацьовуються алгоритми дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Крім того, вони здійснюють методичне забезпечення освітнього процесу з безпеки життєдіяльності у закладах освіти, розробляють і поширюють навчальні посібники, пам'ятки, інструктивні матеріали.

Діяльність таких центрів має вагоме значення для формування культури безпеки серед населення, профілактики надзвичайних подій та зменшення потенційних ризиків.

Висновки до першого розділу:

1. Питання рятування людей в разі виникнення надзвичайних ситуацій було сформовано ще в стародавні часи. Разом з тим всі організаційні питання не було вирішено, адже не було сформовано служби надзвичайних ситуацій у сучасному розумінні.

2. Аналіз виникнення спеціальних рятувальних та протипожежних органів показав, що вони виникли давно, але своє оформлення отримали тільки у XX сторіччі. До цього всі вони існували у більшості випадків окремо від державної влади і питання рятування потерпілих займалися переважно недержавні організації.

3. Історія розвитку протипожежної справи в Україні говорить про те, що вона виникла як одна з перших рятувальних служб і підпорядковувалася місцевій владі. Поступово зазначені питання було перекладено на державні органи, які активно працювали у сфері запобігання і протидії пожежам. В цілому можна констатувати, що протипожежні служби були першими рятувальними службами не тільки в Україні але й в усьому світі.

4. На сьогодні Державна служба України з надзвичайних ситуацій це чітко організована та підготовлена рятувальна служба завданням якої є профілактика надзвичайних ситуацій, а також ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, якщо вони виникли.

Розділ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ

2.1 Загрози, які виникають у суспільстві та є сферою діяльності рятувальних служб

В сучасному світі, кількість загроз для життя та здоров'я людини значно зросла. Ми можемо тільки визначити основні загрози, які можуть впливати не тільки на людей, а також на інші сфери людської діяльності. В. А. Ліпкан виокремлює такі визначення безпеки:

1. Гарантована конституцією, а також законодавством та окремими практичними заходами забезпеченість захисту життєво важливих інтересів фізичних та юридичних осіб як від зовнішніх так і від внутрішніх загроз;

2. Стан захищеності людини суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, який базується на діяльності людей, суспільства, держави, світового співтовариства щодо вивчення, виявлення, ідентифікації, попередження та усунення небезпек та загроз, мінімізації дії негативних наслідків здатних поставити у небезпеку фундаментальні цінності антропо-соціокультурного середовища, зашкодити стійкому розвитку системи безпеки;

3. Стан певного управління небезпеками та загрозами, проте він не може бути постійним а система управління відіграє в більшості випадків конструктивну роль;

4. Окрема система організації державної влади, яка стосується реалізації потреб та інтересів фізичних та юридичних осіб. В більшості випадків безпека є фундаментальна основа існування окремої системи;

5. Явище, яке особливий тип динамічної рівноваги, що є характерним для складних систем, які саморегулюються, і полягає у підтриманні суттєво важливих для збереження системи параметрів у допустимих межах;

6. Стан цілковитої захищеності особи, суспільства, а також держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Зазначений стан базується на діяльності наступних суб'єктів:

- фізичних та юридичних осіб;
- суспільства в цілому як окремого суб'єкта;
- кожної окремої держави;
- світового співтовариства;
- окремих народів з метою виявлення, попередження, а також, певною мірою послаблення, або усунення небезпек та загроз.

Система безпеки охоплює такі галузі теоретичних та прикладних наук:

- філософію в цілому та філософію права;
- доктрину безпеки;
- політику держави;
- стратегію забезпечення та підтримання безпеки;
- тактику діяльності у сфері забезпечення безпеки;
- сукупність міжнародних інститутів, які забезпечують міжнародну безпеку;
- систему державних і громадських інститутів;
- суспільні організації та установ;
- засоби, які використовуються для підтримання безпеки;
- способи та методи забезпечення безпеки на національному рівні.

В науковій літературі виділяють різні типи безпеки, яку треба охороняти:

1) за масштабом виокремлюються такі типи безпеки:

- міжнародна (це система заходів, механізмів і норм, спрямованих на запобігання глобальним загрозам (збройні конфлікти, тероризм, екологічні катастрофи), які впливають на безпеку всіх держав. Забезпечується через діяльність міжнародних організацій (ООН, НАТО, ОБСЄ тощо), міжнародні договори та коаліції);
- державна (це стан захищеності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що можуть зашкодити її суверенітету, територіальній цілісності, політичній стабільності та інституційній спроможності. Її забезпеченням займаються спеціальні органи – служби безпеки, розвідка, правоохоронні органи);
- національна (комплексне поняття, що охоплює політичну, економічну, екологічну, соціальну, військову та інші сфери функціонування держави та суспільства. Основу становить

координація зусиль державних структур для захисту національних інтересів. Це стратегічна категорія, яка інтегрує всі інші види безпеки);

- регіональна (охоплює окремі регіони в межах держави чи міждержавні об'єднання. Вона має на меті забезпечення стабільності у межах адміністративно-територіальних одиниць (області, райони), враховуючи регіональні загрози (наприклад, етнічні конфлікти, техногенні аварії, екологічні проблеми);
- локальна (це безпека конкретного об'єкта, громади, населеного пункту чи підприємства. Має практичну орієнтацію – охорона шкіл, лікарень, заводів, селищ, житлових будинків від злочинності, пожеж, техногенних загроз тощо).

2) за суб'єктами забезпечення виокремлюють такі типи безпеки:

- особиста (стан захищеності індивіда від фізичних, психологічних, економічних, інформаційних, кримінальних та інших загроз. Передбачає гарантії дотримання прав людини, особистої свободи, приватності);
- колективна (форма взаємозахисту кількох суб'єктів (груп, громад, держав), що об'єднуються для запобігання або реагування на загрози. У міжнародному вимірі – це, наприклад, система НАТО; у внутрішньому – охорона житлового кварталу силами громади);
- суспільна (забезпечення стабільності суспільства в цілому, його інституцій, культури, норм і цінностей. Вона включає правопорядок, дотримання законності, захист громадських інтересів);
- об'єктова (охоплює захист конкретних стратегічних або потенційно небезпечних об'єктів (атомні електростанції, гідропоруди, аеропорти, транспортні вузли тощо) від аварій, диверсій, терористичних актів);
- національна (розглядається у контексті забезпечення її державними інституціями, зокрема, Службою безпеки України, Збройними Силами, ДСНС, поліцією, прикордонною службою тощо).

3) за суспільними сферами, які можуть бути забезпечені:

- політична (захищеність політичної системи, демократичних інститутів, процесів виборів, прав і свобод громадян від маніпуляцій, терору, деструктивного впливу, зовнішнього втручання);
- державна (стан захищеності конституційного ладу, діяльності органів державної влади, системи управління від загроз, які можуть спричинити руйнацію інституцій або державного устрою);
- економічна (захищеність національної економіки від кризових явищ, зовнішньої залежності, фінансових маніпуляцій, втрати стратегічних ресурсів. Вона передбачає стабільне зростання, незалежність фінансової системи та захист критичної інфраструктури);
- освітньо-наукова (спрямована на захист національної освітньої системи, наукового потенціалу та інтелектуальної власності. Включає протидію “відтоку мізків”, інформаційній агресії, втраті наукової автономії);
- мовна (стан захищеності національної мови як важливого чинника культурної ідентичності, стабільності та державної єдності. Передбачає підтримку державної мови, недопущення мовної дискримінації);
- військова (готовність держави відбити збройну агресію, захист територіальної цілісності та суверенітету. Включає функціонування Збройних Сил, військово-промислового комплексу, мобілізаційної системи);
- протипожежна (стан захищеності об’єктів, населених пунктів та громадян від пожеж. Вона забезпечується системами раннього виявлення, протипожежними заходами, роботою ДСНС);
- екологічна (захист навколишнього природного середовища від забруднень, знищення екосистем, стихійних лих, екологічних катастроф. Є складником стратегії сталого розвитку);
- технологічна (стан захищеності від техногенних аварій, що виникають внаслідок функціонування підприємств, машин, обладнання, систем. Вона охоплює технічне регулювання, сертифікацію, інженерну безпеку);

- радіаційна (стан захищеності людей і довкілля від впливу іонізуючого випромінювання. Вона забезпечується дотриманням норм радіаційного захисту, моніторингом рівнів радіації, контролем ядерних об'єктів);
- публічна (це захищеність громадян у публічному просторі – на вулицях, у місцях масового скупчення. Вона передбачає превенцію правопорушень, реагування на злочини, роботу поліції та служб безпеки);
- громадська (тісно пов'язана з публічною, але акцентує увагу на самоорганізації громадян – діяльність громадських формувань, волонтерів, охоронних організацій, співпраця з поліцією).

В цілому, у змісті безпеки, як правової категорії виокремлюють як зовнішню так і внутрішню сторони. Слід зазначити що ці сторони поєднані з різними державними структурами, які мають їх забезпечувати.

В цілому зараз більшість наукових праць спрямовані на висвітлення національної безпеки, до якої входять і інші види безпеки.

Слід зазначити, що визначення об'єкту національної безпеки робилося багатьма вченими. Виходячи із цього, можна зазначити, що об'єктом є цілісна система, яка органічно поєднує територію країни, українську націю та спосіб життя.

Предметом, яким має займатися національна безпека України, є питання нейтралізації шкоди при функціонуванні різноманітних систем життєзабезпечення людей. Окремі науковці стверджують, що у нас, згідно з законодавством, найвищою соціальною цінністю є людина, проте мета формування системи її відповідного безпечного існування є набагато ширшою і охоплює такі категорії як територію і спосіб життя.

Слід зазначити, що загрози національній безпеці можуть бути охарактеризовані за джерелами походження на:

1) *природного походження, тобто ті які виникають незалежно від волі та діяльності людей, до яких відносяться наступні:*

- геологічні (виникають внаслідок природних процесів у земній корі або на її поверхні. До них належать землетруси, виверження вулканів, зсуви, обвали, карстові провали, осідання ґрунтів. Вони можуть спричинити масові руйнування інфра-

структури, людські жертви, екологічні катастрофи й серйозні економічні втрати. Геологічні процеси часто є непередбачуваними, що обумовлює їх особливу небезпеку для життєдіяльності суспільства та національної безпеки);

- **метеорологічні** (пов'язані зі змінами атмосферних умов, такими як урагани, бурі, смерчі, сильні зливи, снігопади, град, різкі перепади температур. Наслідком таких явищ є пошкодження об'єктів інфраструктури, сільськогосподарських угідь, транспортних систем, що в свою чергу може призводити до загроз енергетичній, продовольчій та економічній безпеці держави);
- **гідрологічні** (виникають внаслідок змін у водному середовищі. Основні види – повені, паводки, цунамі, зміни рівня підземних вод, обводнення територій. Ці процеси можуть призводити до масштабних затоплень населених пунктів, руйнування об'єктів критичної інфраструктури, втрати орних земель, що прямо загрожуює продовольчій і соціальній безпеці);
- **біологічні** (пов'язані із впливом живих організмів або біологічних агентів. Сюди відносяться епідемії інфекційних захворювань серед людей, епізоотії серед тварин, епіфітотії серед рослин, а також біологічне зараження територій. Вони можуть зумовити масову загибель населення чи економічних ресурсів, зниження рівня здоров'я нації, завдати шкоди аграрному сектору й загрожувати продовольчій безпеці);
- **медичні** (виникають унаслідок розповсюдження захворювань, що безпосередньо впливають на здоров'я населення, включаючи пандемії, спалахи нових або маловивчених хвороб, стійкість патогенних організмів до лікування. Різке погіршення епідеміологічної ситуації може спричинити кризи у сфері охорони здоров'я, соціальну нестабільність і надмірне навантаження на державні ресурси, що послаблює національну безпеку);
- **космічні** (пов'язані з процесами позаземного характеру: падіння метеоритів, комет, сонячна активність (сонячні бурі), космічне випромінювання. Ці події можуть вивести з ладу засоби зв'язку, енергетичні системи, впливати на кліматичні

умови Землі, що у свою чергу порушує стабільність критичної інфраструктури та інформаційної безпеки);

- **фізико-хімічні** (включають явища природного походження, пов'язані з вивільненням енергії або небезпечних речовин: самозаймання торфовищ, природні пожежі, викиди газів з підземних пластів, утворення небезпечних атмосферних сполук (наприклад, озонові діри). Дані явища несуть ризики для здоров'я населення, погіршують стан навколишнього середовища, можуть спричинити масштабні екологічні катастрофи, що ставить під загрозу національну безпеку).

2) *техногенного походження, які виникають в результаті діяльності людей:*

- транспортні та інші аварії;
- катастрофи;
- гідродинамічні аварії та ін.

3) *антропогенного походження, які виникають в результаті активного втручання людей.*

Питання визначення національної безпеки розглядало багато авторів наукових праць, які є предметом дослідження даної тематики.

Ці науковці пропонують наступну концепцію: особа, суспільство та держава утворюють окремі самостійні об'єкти, який має назву нація. Таким чином поняття національної безпеки будь-якої країни включає наступні аспекти, до яких входять:

- 1) державні;
- 2) колективні;
- 3) суспільні;
- 4) особистісні.

Нація перебуває в небезпеці, коли необхідно принести в жертву не тільки свої національні інтереси, а й різноманітні об'єктивні потреби відповідного матеріального та духовного забезпечення існування самої нації як внутрішнього соціального утворення.

За даними таких дослідників – національними інтересами визнаються наступні аспекти:

- територіальна цілісність окремої країни;
- державний суверенітет країни;
- місце держави у світовому співтоваристві;
- добробут та рівень життя громадян;

- забезпечення прав і свобод не тільки особи, але й всіх соціальних груп.

Визначається, що країни та народи, певною мірою, пов'язані просторово-географічною взаємодією. Таким чином, на цій основі можуть бути виділені три рівня геополітичної безпеки:

- 1) міжнародної, тобто небезпеки для всього світу;
- 2) регіональної небезпеки для окремого регіону чи ряду країн регіону;
- 3) окремої держави.

На цій основі робиться висновок, що сфера національних інтересів кожної держави не може обмежуватися лише національною територією. Адже ті негативні процеси, які відбуваються у різних країнах та регіонах можуть безпосередньо впливати на стан відповідної нації, а також можливості та перспективи її безпеки та розвитку, і таким чином, на питання розуміння, аналізу та визначення національних інтересів окремої держави.

Зазначені автори виділяють декілька компонентів національної безпеки. Це такі як:

а) історичний компонент (цей компонент національної безпеки передбачає врахування історичного досвіду держави в питаннях захисту суверенітету, територіальної цілісності та політичної стабільності. Минуле формує ментальність нації, стратегічну культуру, систему цінностей, уявлення про ворогів і союзників. Приклади: історичні війни та конфлікти впливають на сучасну оборонну доктрину; національна пам'ять, героїчні постаті та події зміцнюють патріотизм, який є основою стійкості суспільства. Цей компонент також враховує досвід колонізації, окупацій, визвольних рухів, а також тривалі національні традиції державності та самоорганізації);

б) геостратегічний компонент (цей компонент визначається географічним положенням держави, її природними ресурсами, доступом до стратегічно важливих територій (морів, гірських перевалів, кордонів із потужними або агресивними державами), а також її місцем у глобальній системі безпеки. Країни, що мають вигідне геостратегічне положення, можуть використовувати це як перевагу (наприклад, контроль транспортних коридорів), але водночас наражаються на більші ризики у разі зовнішньої агресії. Україна, напри-

клад, знаходиться на перетині інтересів західних держав та Росії, що обумовлює підвищену стратегічну вразливість);

в) глобальний компонент (він охоплює вплив світових процесів і тенденцій на внутрішню та зовнішню безпеку держави. До таких процесів належать:

- – глобалізація;
- – зміна світового балансу сил;
- – діяльність наднаціональних організацій (ООН, НАТО, ЄС);
- – транснаціональна злочинність;
- – міжнародний тероризм;
- – кіберзагрози.

Цей компонент вимагає активної участі держави у міжнародних союзах, системах колективної безпеки, економічних та дипломатичних ініціативах для формування сприятливого зовнішнього середовища);

г) загально цивілізаційний компонент (цей компонент пов'язаний із цінностями, ідеалами, культурними традиціями, які поділяє нація і які становлять основу її ідентичності. Йдеться про: демократичні принципи; права людини; свободу слова; толерантність; верховенство права. Коли ці цінності підриваються (зсередини або ззовні), це загрожує самій основі державного ладу. Цивілізаційний вибір – наприклад, європейська або азійська модель розвитку – також є частиною цієї компоненти.

г) бюрократично-організаційний компонент (включає функціонування державного апарату, його здатність формувати, реалізовувати й контролювати політику національної безпеки. Сюди належать: ефективність управлінських структур; взаємодія між гілками влади; робота силових структур (армії, поліції, спецслужб); антикорупційні механізми; система кризового управління. Сильні інституції – запорука безпеки. Натомість слабкість управлінської системи створює вразливість перед внутрішніми та зовнішніми загрозами);

д) функціональний компонент (він охоплює конкретні сфери життєдіяльності суспільства, де можуть виникати загрози національній безпеці. Основні напрями функціонального забезпечення: військова безпека; економічна безпека; інформаційна безпека; екологічна безпека; енергетична безпека; соціальна та гуманітарна безпека).

Функціональний компонент акцентує на необхідності системного підходу до захисту всіх життєво важливих сфер, забезпечення балансу між правами громадян і потребами безпеки.

Саме у складі функціонального компоненту можна виділити складові національної безпеки. Саме тому ми виокремлюємо такі складові як:

- *економічна безпека* як стан правових норм і відповідних їм інститутів, які б гарантували позитивні темпи економічного розвитку, здатність зберігати чи відновлювати виробництво, забезпечувати стійке функціонування кредитно-фінансової системи. Джерелами загроз є держави, юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну економічну політику;
- *політична безпека* як стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують захист суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності та конституційного устрою держави. Джерела загроз та небезпек поділяються на зовнішні – держави, юридичні та фізичні особи, які втручаються у внутрішні справи, намагаються змінити конституційний лад, підірвати суверенітет та територіальну цілісність, а також внутрішні – злочинність, корупція, неконституційні воєнізовані формування, юридичні та фізичні особи, які своїми діями підривають територіальну цілісність і конституційний устрій держави;
- *соціальна безпека* – це стан правових норм і відповідних їм інститутів, які дозволяють гарантувати захист прав і свобод людини, духовних і матеріальних цінностей суспільства. Джерелами загроз для соціальної безпеки можна вважати держави, юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну соціальну політику;
- *воєнна безпека* – це стан правових норм і воєнної організації держави, які дозволяють стримувати і послідовно знижувати шляхом проведення політики безпеки рівень воєнної загрози і небезпеки застосування збройної сили з боку вірогідного противника; успішно відбивати агресію в разі виникнення воєнного конфлікту; виключати або максимально обмежувати деструктивний прояв збройної сили всередині держави. Для забезпечення воєнної безпеки запропоновано три концепції во-

енно-політичного партнерства, оборонного стримування та відбиття можливої агресії;

- *екологічна безпека* – це стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують захист середовища проживання людини групи і суспільства. Джерелами загроз і небезпек для екологічної безпеки суспільства визначаються небезпечні виробництва та засоби збройної боротьби (особливо масового ураження); держави, юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну екологічну політику;
- *епідемічна безпека* – це стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують можливість виключити чи максимально обмежити розповсюдження епідемій, епізоотій, епіфітотій. Джерелами небезпеки визнані природні та штучні джерела епідемій, епізоотій та епіфітотій;
- *технологічна безпека* – це стан правових норм і відповідних їм правових інститутів, які гарантують наявність у державі конкурентноспроможних технологій, а також дозволяють виключити деструктивні наслідки технологічної недосконалої господарської діяльності. Джерелами загроз та небезпек визнано технологічну відсталість, технологічно небезпечні виробництва, держави, юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну технологічну політику;
- *інформаційна безпека* – це стан правових норм і відповідних їм інститутів, які гарантують постійну наявність даних для прийняття стратегічних рішень та захист інформаційних ресурсів країни. Джерелами загроз та небезпек визнаються держави, юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну інформаційну політику.

Слід зазначити, що більш детально і практично загрози для цивільного населення відображені у відповідних нормативних актах, а особливо у **Кодексі цивільного захисту України**.

Стаття 1 Кодексу цивільного захисту України визначає наступні напрями цивільного захисту України:

- захист населення країни;
- захист територій;
- забезпечення захисту навколишнього природного середовища;
- забезпечення захисту майна від надзвичайних ситуацій;

- відповідного реагуванням на виникнення надзвичайних ситуацій;
- функціонування єдиної цілісної системи цивільного захисту в державі;
- повноваження органів державної влади у сфері цивільного захисту;
- права та обов'язки громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства.

Головним направленням рятувальних служб є попередження надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків

Слід зазначити, що за даними деяких дослідників надзвичайні ситуації класифікуються за наступними аспектами:

- характером походження надзвичайних ситуацій;
- ступенем поширення та впливу на населення;
- розміром людських втрат в результаті надзвичайних ситуацій;
- обсягом матеріальних збитків в результаті надзвичайних ситуацій.

Надзвичайні ситуації можуть бути класифіковані за наступними критеріями:

- надзвичайні ситуації техногенного характеру, які виникли в результаті діяльності людини;
- надзвичайні ситуації природного характеру;
- соціальні потрясіння, революції та ін.;
- воєнні надзвичайні ситуації.

Рівні надзвичайних ситуацій, також, визнаються в залежності відповідальності обсягів заподіяних збитків та матеріальних ресурсів, які було використано для їх ліквідації:

- перший рівень державний;
- менший рівень регіональний;
- місцевий рівень надзвичайної ситуації;
- надзвичайні ситуації об'єктового рівня.

Слід зазначити, що в законодавстві немає чітких визначень поняття техногенна катастрофа, проте такі поняття існують в науковій та іншій літературі. Результатом техногенних катастроф в більшості випадків буває:

- раптова зупинка машин, механізмів та інших агрегатів під час експлуатації;

- порушеннями в результаті катастрофи виробничого процесу;
- катастрофа, яка супроводжується вибухами;
- катастрофа, яка супроводжується утворенням осередків пожеж;
- катастрофа, яка супроводжується радіоактивним фоном;
- катастрофа, яка супроводжується хімічним або біологічним зараженням;
- в наслідок катастрофи виникають ураження та загибель людей.

В цілому згідно з законодавством до техногенних катастроф відносять наступні:

- аварії на окремих промислових об'єктах;
- аварії та надзвичайні ситуації на будівництві;
- аварії на залізничному транспорті;
- надзвичайні ситуації на повітряному чи автомобільному транспорті;
- аварії на трубопроводному транспорті.

В результаті катастроф відбуваються:

- пожежі різних типів;
- руйнації різноманітних будівель;
- виникає небезпека радіоактивного та іншого зараження місцевості;
- відбувається отруєння землі та води.

В Україні у Запорізькій, Київській, Луганській, Донецькій та Івано-Франківській областях уже рівень техногенного навантаження перевищує допустимий і тому на цих територіях можливі серйозні аварії та різноманітні катастрофи, що будуть супроводжуватися великою кількістю жертв.

Найбільш небезпечними за наслідками є надзвичайні ситуації, які пов'язані з джерелами атомної енергії.

Такі катастрофи відбувалися в багатьох країнах, але в Україні одна з них була найбільшою – це аварія на Чорнобильській атомній електростанції.

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС), що сталася 26 квітня 1986 року, є однією з наймасштабніших техногенних катастроф в історії людства. Вона мала величезні наслідки – екологічні, соціальні, економічні, медичні та політичні.

Унаслідок вибуху четвертого енергоблоку в атмосферу було викинуто величезну кількість радіоактивних речовин, зокрема йод-

131, цезій-137, стронцій-90, плутоній-239. Радіоактивна хмара пройшла територіями України, Білорусі, Росії, а також частинами Європи, зокрема Швеції, Норвегії, Німеччини, Франції й навіть Великої Британії.

Було створено 30-кілометрову зону відчуження навколо ЧАЕС – територію, з якої примусово евакуювали мешканців і яка залишилася непридатною для постійного проживання на десятки (а можливо, і сотні) років.

Радіація порушила природний баланс: загинула частина флори й фауни, особливо в перші роки після аварії. Проте згодом виявилось, що відсутність людей сприяла відновленню біорізноманіття – це явище отримало назву “парадокс Чорнобиля”.

Безпосередньо після вибуху від гострої променевої хвороби загинули 31 особа, переважно пожежники та працівники станції. Тисячі людей зазнали різного ступеня радіаційного опромінення, особливо ті, хто був задіяний у ліквідації наслідків аварії (ліквідатори).

Значно зросла кількість онкологічних захворювань, зокрема раку щитоподібної залози, особливо серед дітей. Також спостерігалися випадки генетичних мутацій, хронічних хвороб серцево-судинної, нервової та імунної систем.

Крім всього вищезазначеного, загалом, було евакуйовано понад 300 тисяч осіб із зони відчуження та прилеглих територій, зокрема мешканців міста Прип’ять. Багато з переселенців зазнали соціальної ізоляції, втратили звичний спосіб життя, домівки, майно, роботу.

Витрати на ліквідацію аварії, евакуацію, медичне забезпечення, соціальні виплати та будівництво саркофагу були величезними – лише в СРСР це були десятки мільярдів рублів. Значна частина сільськогосподарських земель стала непридатною для використання. Економічний тягар катастрофи багато в чому послабив радянську економіку.

Крім того, аварія продемонструвала неефективність радянської системи управління: спроби замовчати масштаб трагедії, відсутність швидкої реакції та прозорої інформації. Стала одним із чинників зміцнення опозиційних рухів, зростання недовіри до центральної влади в республіках СРСР. Посприяла процесам гласності (відкритості) та перебудови, ініційованих Михайлом Горбачовим.

Після подій на ЧАЕС світова спільнота переглянула політику в сфері ядерної безпеки: були посилені вимоги до проєктування, експлуатації та моніторингу АЕС. Підвищився рівень міжнародної співпраці у сфері радіаційної безпеки, моніторингу навколишнього середовища. У деяких країнах (наприклад, Німеччині) аварія спричинила зростання антиядерних настроїв та рухів.

Отже, аварія на Чорнобильській АЕС змінила хід історії – як для України, так і для всього світу. Її наслідки відчуються і сьогодні:

- у стані довкілля;
- здоров'ї постраждалих;
- міжнародній політиці;
- глобальному підході до безпеки атомної енергетики.

Це трагедія, яка стала водночас застереженням і уроком для всього людства.

Техногенні катастрофи можуть виникати в результаті впливу зовнішніх природних чинників таких як:

- стихійних лих;
- проектно-виробничих дефектів різноманітних споруд;
- порушення технологічних процесів у сфері виробництва окремих товарів;
- порушення відповідних правил експлуатації транспорту;
- порушення правил експлуатації різноманітного устаткування та механізмів.

Разом з тим, слід відмітити особливу роль учасників ліквідації аварії на ЧАЕС та служби, які були задіяні для гасіння пожежі на атомній електростанції.

Роль МНС СРСР (на той момент – Міністерство внутрішніх справ, а згодом – Державний комітет з надзвичайних ситуацій, попередник сучасного ДСНС МВС України) та цивільної оборони у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року була ключовою та багатогранною.

Пожежні підрозділи Міністерства внутрішніх справ (зокрема воєнізованої пожежної охорони) прибули на місце вибуху протягом декількох хвилин після аварії, незважаючи на відсутність повної інформації про радіаційний фон.

Лейтенант Володимир Правік та його команда були першими, хто почав гасити пожежу на даху машинного залу та реакторного

блоку. Багато хто з них згодом загинув від гострої променевої хвороби.

Основне завдання полягало у запобіганні поширенню вогню на інші реакторні блоки та на паливні сховища, що могло б призвести до значно більшої та масштабнішої катастрофи.

Громадянська оборона (ГО) займалася евакуацією населення, встановленням дезактиваційних пунктів, забезпеченням санітарної обробки техніки та моніторингом радіаційного фону. Тоді ними було розгорнуто спеціальні загони радіаційної та хімічної розвідки, які оцінювали ступінь забруднення місцевості та давали рекомендації щодо зон відчуження.

Також ГО брала участь у будівництві захисних споруд, включаючи знаменитий “саркофаг” над зруйнованим реактором №4.

У рамках ліквідації наслідків аварії було мобілізовано десятки тисяч військовослужбовців, у тому числі внутрішні війська МВС, частини ГО та пожежні підрозділи.

МНС, як єдина структура, ще не існувала на той час, але функції координації рятувальних робіт фактично виконувались Державною комісією з ліквідації аварії, до якої входили представники МВС, МОЗ, Міненерго, Міноборони та інших відомств.

Внаслідок першої доби боротьби з пожежею та ліквідацією, вдалося запобігти іншим більш руйнівним вибухам, у тому числі можливому вибуху усієї станції.

Багато учасників – пожежники та співробітники ГО – отримали смертельні дози радіації, діючи в умовах повної невідомості та відсутності захисту.

Про засоби та методи гасіння аварії на ЧАЕС хотілося б відмітити особливо, так як ліквідація наслідків катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції, що трапилася 26 квітня 1986 року, стала винятково складною операцією, яка не мала аналогів у світовій практиці. Особливість ситуації полягала в поєднанні ядерної загрози, високих рівнів радіаційного забруднення та масштабного руйнування енергоблоку. Для боротьби з наслідками аварії застосовували широкий арсенал засобів – від традиційних методів до експериментальних рішень, які розроблялися й впроваджувалися безпосередньо в умовах надзвичайної ситуації. Усі дії реалізовувалися поетапно, згідно з реальними викликами, які виникали на кожному з етапів.

Одразу після вибуху ситуація ускладнилася тим, що пошкоджений реактор залишався відкритим, а графітове наповнення в його середині продовжувало горіти, розповсюджуючи в повітря величезні обсяги радіоактивного пилу. Температура в активній зоні сягала приблизно 2000°C, що робило пряме втручання неможливим. Першими на місце трагедії прибули пожежники з ЧАЕС і сусідніх міст, зокрема з Прип'яті. Вони намагалися приборкати вогонь на дахах і в технічних приміщеннях, використовуючи воду та піну. Ці рятувальні дії проводилися в умовах відсутності належного захисту від опромінення, що призвело до важких наслідків для здоров'я багатьох пожежників.

Одночасно з гасінням пожежі було розпочато спроби зупинити подальше поширення ядерної загрози. Над зруйнованим реактором з вертольотів скидали спеціальні матеріали, які мали виконувати різні функції: бор поглинав нейтрони для гальмування можливої ланцюгової реакції, доломіт слугував охолоджувачем і перешкоджав утворенню вибухонебезпечного водню, пісок і глина ізолювали активну зону від повітря, а свинець зменшував випромінювання. Загальна маса цих матеріалів, скинутих у перші дні, перевищила 5000 тонн.

У травні–червні 1986 року з'явилася нова загроза: через високі температури існувала ймовірність того, що розплавлені матеріали реактора проникнуть крізь бетонне дно та досягнуть ґрунтових вод. Це могло призвести до нового, ще потужнішого вибуху. Щоб запобігти такому розвитку подій, під енергоблоком було створено бетонну платформу. Для її спорудження в екстремальних умовах працювали шахтарі та будівельники, які вручну й за допомогою техніки проклали тунель під реактором. У цей тунель згодом змонтували систему охолодження з використанням рідкого азоту, що дало змогу стабілізувати температуру внизу конструкції.

У літні та осінні місяці 1986 року основна увага зосередилася на очищенні території від забруднених уламків. Після вибуху велика кількість радіоактивного сміття опинилася довкола реактора.

Спочатку для його прибирання застосовували дистанційно керовану техніку – спеціальні роботи, крани та бронетранспортери. Проте через надвисоку радіацію більшість механізмів швидко виходила з ладу. Тому до роботи залучали людей – переважно військових і цивільних, яких у народі охрестили “біороботами”.

Після прибирання уламків території засипали бетонними сумішами та боросилікатами. Для додаткової безпеки навколо пошкодженого реактора збудували спеціальну бетонну подушку, що мала перешкоджати подальшим витокам радіоактивних матеріалів.

Завершенням першого етапу ліквідації стало спорудження об'єкта “Укриття” – тимчасової захисної конструкції, відомої також під назвою Саркофаг. Будівельні роботи тривали до листопада 1986 року.

Конструкція складалася з металевих та бетонних елементів і була призначена для ізоляції зруйнованого енергоблоку від довкілля. Хоча це укриття тимчасово стримувало радіаційне забруднення, з часом воно почало руйнуватися. З огляду на це у 2016 році було введено в експлуатацію нову захисну конструкцію – Новий безпечний конфайнмент (НБК), який накрив стару споруду.

Поряд із будівельно-інженерними роботами тривали заходи з радіаційної розвідки. Для моніторингу ситуації використовували авіацію, спеціалізовані мобільні лабораторії, сканери, дозиметричне обладнання та роботизовані системи.

Основні завдання полягали у виявленні джерел найсильнішого опромінення, створенні карт радіоактивного забруднення та постійному контролі температури в зоні аварії, щоб не допустити повторного запуску ядерної реакції.

Не менш важливою складовою стало залучення людських ресурсів. У ліквідаційних роботах взяли участь понад 600 тисяч осіб, серед яких були військовослужбовці, пожежники, інженери, медики, шахтарі та будівельники.

Це була надзвичайно масштабна мобілізація всіх можливих сил і засобів із різних куточків Союзу Радянських Соціалістичних Республік. До зони лиха доправляли техніку, медикаменти, харчі, засоби індивідуального захисту та спеціалізоване обладнання.

Гасіння наслідків аварії на Чорнобильській АЕС вимагало синергії зусиль багатьох галузей – технічної, наукової, військової та медичної. Через унікальні обставини ліквідація проводилася за допомогою нетрадиційних, а часто й імпровізованих методів. Роботи виконувалися в умовах надзвичайної небезпеки, під постійним ризиком для життя, у середовищі з високим рівнем радіації та відсутністю точних наукових прогнозів. Це була безпрецедентна в історії

людства операція, яка суттєво вплинула на перегляд стандартів ядерної безпеки у всьому світі.

Разом з тим найбільш поширеними причинами надзвичайних ситуацій та аварій є порушення правил та вимог техніки безпеки.

Вивчення та аналіз причин можливих надзвичайних ситуацій та аварій необхідно для їх запобігання.

Всебічна оцінка та аналіз тих катастроф, які вже відбулися, дає можливість певною мірою попередити такі надзвичайні ситуації в майбутньому, а також певною мірою зменшити можливі негативні наслідки катастроф, як для робітників підприємств, установ та організацій так і населення.

Щодо катастроф природного характеру, то вони можуть бути поділені на різні види за походженням.

Події, які виникають в результаті окремих природних явищ *називаються небезпечними природними явищами*. В більшості випадків будь-яке природне явище, яке загрожує умовам життя і здоров'я людей має назву в переважній більшості випадків – стихійне лихо.

Надзвичайні ситуації відрізняються за:

- різними масштабами;
- кількістю жертв в результаті надзвичайної ситуації;
- кількістю людей, які захворіли чи отримали ушкодження;
- кількістю людей, яким відповідно завдано певною мірою моральної шкоди;
- розмірами економічних та господарських збитків;
- відповідною площею території, де вони відбулися та ін.

Слід зазначити, що в науці надзвичайні ситуації поділяються на наступні види:

- індивідуальні тобто в результаті такої ситуації виникає загроза для лише для однієї особи;
- мікроколективу, тобто її виникнення загрожує певному невеликому колективу ;
- мікроколективу коли колектив є значно більший;
- локальні, тобто небезпека загрожує жителям міста, або окремого району;
- регіональні загроза виникає для населення області;
- загроза для держави та населення країни загальнодержавні;
- континентальні загрози для жителів континенту;

- світові загрози для всього людства.

На сьогоднішній день, ситуація в Україні яка стосується як небезпечних природних явищ, а також аварій і катастроф є досить складна. Тенденція до зростання кількості надзвичайних ситуацій, а також важкість їх наслідків констатується як загроза безпеці не тільки окремої людини, але й суспільству та навколишньому середовищу.

Крім того зазначена ситуація загрожує стабільності функціонування економіки країни.

З метою ліквідації наслідків надзвичайної ситуації залучають значну кількість людських, матеріальних і технічних ресурсів.

Тому питання запобігання виникненню надзвичайних ситуацій є метою держави. Зазначена проблема перетворилося на загальнодержавну проблему і на сьогодні є одним з головних завдань органів державної влади та місцевого самоврядування.

15 липня 1998 р. було затверджено Положення «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій».

У зазначену положенні було визначено окремі рівні надзвичайних ситуацій в країні, які поділяються на:

- загальнодержавний рівень надзвичайних ситуацій;
- рівень надзвичайних ситуацій регіону;
- місцевий рівень надзвичайних ситуацій;
- надзвичайні ситуації на рівні окремих об'єктів.

Ці надзвичайні ситуації поділяються на рівні з урахуванням різних факторів:

- кількості людей, які загинули;
- кількості людей які поранені;
- матеріальні збитки об'єм та обсяг;

З метою ефективної роботи із протидії та запобігання надзвичайним ситуаціям, а також організації ліквідації їхніх наслідків, і в більшості випадків, зниження масштабів втрат та збитків розроблено ряд наукових теорій серед них є теорія катастроф.

Серед небезпечних явищ природи, які в більшості випадків не залежать від людини визначаються:

- землетруси локальні та глобальні;
- різноманітні повені;
- геологічні зсуви;
- гірські в переважній більшості селеві потоки;

- різноманітні бурі та урагани;
- снігові заноси в зимовий період;
- лісові пожежі на окремих територіях та т. ін.

На території України, можна констатувати, що до надзвичайних ситуацій природного походження відносяться:

- геологічні, тобто зміни конфігурації земної поверхні;
- різноманітні метеорологічні урагани, снігопади, буревії та ін.;
- різноманітні гідрологічні явища такі як: повені, затоплення, підтоплення та паводки;
- окремі пожежі в лісах та степах;
- масове зараження тварин та рослин;
- різноманітні інфекції та хвороби.

Надзвичайні ситуації природного походження, за даними деяких дослідників, а також новин, які простежуються в мережі «Інтернет», на території України поділяються на наступні:

- *геологічні землетруси, зсуви та ін.* (хоча Україна не є сейсмічно активною країною, **землетруси** трапляються переважно на заході (Закарпаття) та півдні (Одеська область). Найнебезпечніші зони – Карпатський та Кримський сейсмічні регіони, де можливі землетруси магнітудою до 6–7 балів. **Зсуви** поширені в Карпатах, Кримських горах та на узбережжі Чорного моря та виникають унаслідок сильних дощів або танення снігу, що спричиняє зсув ґрунтових мас зі схилів. Вони загрожують інфраструктурі, сільським господарствам і житлу);
- *метеорологічні: зливи, сильні морози та посухи* (**зливи** – це інтенсивні опади можуть спричинити раптові підтоплення міст і сіл, особливо в Карпатах та Прикарпатті. Зливи викликають ерозію ґрунтів і руйнування дорожньої інфраструктури. **Сильні морози** спостерігаються взимку, особливо в північних і східних регіонах. Вони є небезпечними для людей, тварин і теплолюбних сільськогосподарських культур (наприклад, виноград, персики). **Посухи** часто охоплюють південні та східні області (Херсонська, Миколаївська, Запорізька). Призводять до втрат урожаю, зменшення водних ресурсів і лісових пожеж);
- *агрометеорологічні: неврожай окремих культур* (спричиняється несприятливими погодними умовами: посухами, заморозками, сильними дощами або градом. Впливає на аграрну

економіку та продовольчу безпеку. Особливо вразливі зернові (пшениця, ячмінь), овочеві культури, соняшник);

- *гідрологічні затоплення та повені* (**затоплення** виникають через інтенсивні дощі або прориви дамб. Часті в Карпатському регіоні, на Поліссі та у низинах річок Дністра, Тиси, Прута, Західного Бугу. **Повені** виникають внаслідок танення снігу. Вони наносять шкоду сільському господарству, знищують інфраструктуру, спричиняють евакуацію населення);
- *природні пожежі* (найчастіше виникають у лісових і степових районах у періоди сильної спеки та посухи. Основні райони поширення природних пожеж – це Полісся, південь та схід України. **Природні пожежі** охоплюють великі площі, завдають шкоди екосистемам, здоров'ю людей, часто мають антропогенне походження);
- *різноманітні епідемії та зараження населення* (можуть бути спричинені вірусами або бактеріями (грип, COVID-19, гепатит А, холера, кір). Вони загрожують здоров'ю населення та можуть мати значні соціально-економічні наслідки. Особливо небезпечні у випадках обмеженого доступу до медицини та води);
- *різноманітні епізоотії* (тобто масові захворювання тварин, серед найпоширеніших епізоотій на території України є: африканська чума свиней, ящур, сказ, пташиний грип. Всі ці хвороби ведуть до знищення великої кількості тварин, економічних втрат у сільському господарстві. Боротьба з епізоотіями потребує жорстких карантинних заходів);
- *окремі епіфітотії* (тобто, масові захворювання рослин, серед яких найпоширенішими на території України є: фітофтороз картоплі, іржа пшениці, борошниста роса. Всі вони призводять до значного зниження врожаю та загрозу продовольчій безпеці та поширюються через несприятливі погодні умови, відсутність захисту рослин або порушення агротехніки).

Разом з тим перераховані стихійні явища досить часто виникають у комплексі. Така комплексність посилює їх негативний вплив на населення та на економіку держави.

Стихійні лиха, що виникають на території України, поділяються на прості, що складаються з одного елемент впливу та складні, що включають декілька процесів (елементів).

Слід відзначити, що у будь-якому випадку, матеріальні втрати від стихійних лих досить значні. В окремих випадках знищуються будівлі, селища, знищуються підприємства і відповідно падає рівень промислового виробництва.

Разом з тим слід зазначити, що на сьогодні в більшості випадків природні стихійні лиха є результатом діяльності людини.

В Україні за умови високого ступеня концентрації населення на території України та з відповідним перевищенням техногенного навантаження на природне середовище. За даними деяких дослідників воно у 5-6 разів вище ніж у подібними розвинутими країнами.

В Україні слід окремо виділити групу природно-техногенних небезпечних явищ, пов'язаних з *експлуатацією гребель, водосховищ, проведенням заходів з меліорації і водопостачання, гірничих видобувних робіт.*

Розглядаючи питання, котрі пов'язані із стихійними лихами у зв'язку з експлуатацією греблі та водосховищ, перш за все слід зазначити, що на території України, на сьогоднішній день, функціонує понад 1000 великих гідротехнічних споруд, зокрема Дніпровський каскад водосховищ, а саме:

- Київське;
- Канівське;
- Кременчуцьке;
- Дніпродзержинське;
- Дніпровське;
- Каховське.

У разі аварії або руйнування гребель, дамб водосховищ можливе виникнення масштабних гідродинамічних аварій, з утворенням потужних хвиль прориву.

Серед основних небезпек, які пов'язані з їх експлуатацією, ми можемо виділити наступні:

1. Затоплення значних територій, населених пунктів, промислових об'єктів;
2. Загибель людей, втрати врожаю, руйнування інфраструктури;
3. Ерозія ґрунтів, отруєння води та ґрунту у випадку підтоплення промислових об'єктів або сміттєзвалищ.

Руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 року *призвело до катастрофічного затоплення населених пунктів, екологічної ка-*

катастрофи та знищення сільського господарства у Херсонській області.

Ця катастрофа стала однією з наймасштабніших техногенних катастроф в історії сучасної України. Подія спричинила:

- величезні гуманітарні;
- екологічні;
- економічні;
- стратегічні наслідки, які мають тривалий вплив на Україну та весь регіон.

1. *Гуманітарні наслідки* пов'язані із масовим затопленням, так як внаслідок руйнування греблі вода з Каховського водосховища хлинула вниз за течією Дніпра, через що повністю або частково були затоплені десятки населених пунктів, зокрема: Херсон, Олешки, Гола Пристань, Корсунка, Козачі Лагері, Нова Каховка. Площа затоплення становила понад 600 кв. км.

Після цієї трагедії розпочалася масова евакуація. З місць проживання було евакуйовано понад 17 тисяч осіб із правобережної частини Херсонщини. Тисячі людей втратили житло, майно, доступ до питної води та електроенергії. Повідомлялося про загиблих і зниклих безвісти – точної кількості загиблих немає, особливо на окупованій лівобережній території.

Крім того, відбулося знищення критичної інфраструктури. Під затопленням опинилися лікарні, школи, дороги, електромережі, підприємства. Було знищено водогони та каналізаційні системи, що ускладнило санітарно-епідеміологічну ситуацію.

2. *Екологічні наслідки* затоплення Каховської місцевості пов'язані із знищенням екосистем. Загинули тисячі тварин, птахів, земноводних і риб. Особливо сильно постраждали біосферні заповідники та природоохоронні зони. Були повністю знищені водноболотні угіддя, важливі для міграції птахів.

Крім того, відбулося забруднення води. У воду потрапили нафтопродукти, каналізаційні стоки, хімічні речовини, трупи тварин, що спричинило токсичне забруднення. Фіксувалися спалахи кишкових інфекцій, дизентерії та зростання бактеріального фону у воді.

Наслідком руйнування дамби стало пустелювання водосховища. Води у Каховському водосховищі практично не залишилося – воно

перетворилося на суходіл, що призвело до загибелі водних біоценозів, виникнення пилових бур, погіршення мікроклімату регіону.

3. *Економічні наслідки* найбільше вплинули на сільське господарство, через те, що було знищено або пошкоджено понад 30 тисяч гектарів орних земель та зникла можливість зрошення у південних регіонах – зруйнована мережа зрошувальних каналів, зокрема Північно-Кримський канал. Це призвело до втрати врожаїв, загибелі плодових дерев, зменшення виробництва овочів, фруктів, зерна.

Вплив руйнування дамби, також відчула на собі й енергетика, через те, що було знищено саму Каховську ГЕС – важливий елемент енергосистеми України, а також через те, що Україна втратила джерело гідроенергії потужністю 357 МВт.

За оцінками експертів, загальні збитки від руйнування становлять десятки мільярдів доларів, а саме відновлення інфраструктури потребуватиме тривалого часу й значних інвестицій.

4. *Стратегічні та безпекові наслідки* мають декілька елементів:

- питання водопостачання;
- загроза для Запорізької АЕС;
- мілітарні наслідки.

Говорячи про питання водопостачання, слід зазначити, що руйнування дамби позбавило водопостачання великі території, зокрема:

- а) Частину Дніпропетровської області (Кривий Ріг);
- б) Запорізьку АЕС (охолодження реакторів);
- в) Південну Херсонщину;
- г) Північ Криму (через знищення подачі води Північнокримським каналом).

Загроза для Запорізької АЕС була пов'язана із тим, що Каховське водосховище забезпечувало охолодження реакторів Запорізької АЕС, а руйнування дамби поставило під загрозу ядерну безпеку через ризик перегріву.

Мілітарні (воєнні) наслідки вплинули на зміни рельєфу та заболочення території ускладнили чи змінили хід бойових дій у зоні війни. Лівобережжя Херсонщини опинилось в критичному становищі через високий рівень затоплення.

5. *Соціальні наслідки* найбільше були помітні у сфері погіршення умов життя громадян, а також вплинули на міграційних процес на території України.

Так через погіршення умов життя сотні тисяч осіб залишилися без доступу до питної води, електрики, газу та базових послуг. Відбулося зростання безробіття у постраждалих регіонах, а також поширення депресивних станів, психологічні травми серед постраждалих.

Крім того, люди, які втратили домівки, змушені були переїхати до інших регіонів – тимчасове переміщення частини населення з Херсонщини. Через що відбулося збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру інших областей.

Отже, процес руйнування Каховської ГЕС – це багатовимірна катастрофа, яка:

1. Знищила екосистеми, поселення, інфраструктуру;
2. Поставила під загрозу життя та здоров'я сотень тисяч людей;
3. Завдала удару по економіці, енергетиці та національній безпеці України;
4. Має тривалі наслідки – зокрема з точки зору довкілля, аграрного сектору та водного балансу півдня України.

Після руйнування Каховської гідроелектростанції 6 червня 2023 року, спричиненого підривом греблі, Державна служба з надзвичайних ситуацій України оперативно розгорнула широкомасштабну операцію з порятунку населення та подолання наслідків трагедії.

Насамперед, було організовано евакуацію мешканців із районів, які опинилися під загрозою затоплення. Найбільше постраждала Херсонська область, де понад 1300 людей були вивезені з небезпечних територій. Для цього залучили рятувальні човни, спеціалізовану техніку та тісно співпрацювали з органами місцевого самоврядування з метою забезпечення максимальної безпеки постраждалих.

Паралельно ДСНС розгорнула масштабну інформаційну кампанію. Громадянам надавали чіткі інструкції щодо дій у разі підтоплення:

- 1) рекомендували терміново залишити небезпечні ділянки;
- 2) підготувати необхідні документи та речі першої потреби;
- 3) вимкнути електроенергію й газ;
- 4) закрити всі вікна і двері;
- 5) допомогти дітям, літнім людям і особам з інвалідністю.

Для більш ефективного подолання наслідків затоплення Україна отримала значну міжнародну допомогу. Одним із вагомих внесків стала підтримка від Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), яке передало ДСНС обладнання на суму 2,3 мільйона до-

ларів. Серед техніки були водовози для доставки питної води та понад 400 насосів для осушення затоплених територій.

До вересня 2023 року основну частину робіт із ліквідації наслідків катастрофи було завершено. Водночас ДСНС продовжила моніторинг ситуації, зберігаючи готовність до оперативного реагування в разі нових загроз.

Злагоджені та рішучі дії служби у відповідь на одну з наймасштабніших техногенних катастроф останніх років засвідчили високий рівень її професійної підготовки та здатність ефективно діяти в умовах надзвичайної ситуації.

Меліораційні системи та водопостачання також мають свої особливості та небезпеки під час їх використання на практиці. Так меліорація (зрошення та осушення) охоплює мільйони гектарів земель, переважно в південних та південно-східних регіонах, а водопостачання здійснюється через канали, водогони, насосні станції, дамби тощо.

Серед основних небезпек, які вони можуть у собі приховувати, ми можемо виділити наступні:

1. Прориви дамб, затоплення сільськогосподарських угідь;
2. Засолення ґрунтів унаслідок неправильної експлуатації зрошувальних систем;
3. Забруднення джерел питної води у разі порушення санітарно-технічних норм.

Основними їх негативними наслідками є погіршення якості ґрунтів, зниження врожайності, втрата родючих земель; витрати на відновлення інфраструктури та екологічну рекультивацію. Наступною групою природно-техногенних небезпечних явищ є *гірничі видобувні роботи* (серед яких: *вугілля, руди, сіль*). Видобуток корисних копалин (особливо вугільної промисловості) зосереджений у Донецькій, Луганській, Львівській, Івано-Франківській, Дніпропетровській областях. Розповсюдженням є шахтний видобуток, що має потенціал виникнення аварій і катастроф.

Проте, такі видобування корисних копалин містять у своїй сутності деякі небезпечні явища, серед них найпоширенішими є:

1. Обвали шахт, вибухи газу, раптові викиди вугілля та метану;
2. Осідання земної поверхні внаслідок підземних розробок – небезпека для міст, інфраструктури;

3. Підтоплення шахт, що може призводити до забруднення підземних вод і утворення кислотних рудникових вод;

4. Техногенні землетруси (сейсмічні коливання) в зоні інтенсивного видобутку.

Хотіли б довести до вашого відома й те, що регіони та місцевості у яких колись відбувався видобуток корисних копалин містить в собі небезпеку навіть після припинення такого видобутку. Так після консервації шахт або воєнних дій шахти часто затоплюються, утворюючи токсичні води, які просочуються в ґрунти та водоносні горизонти.

Осідання та провали ґрунту також часто зустрічаються на території України. Їх причиною є: неналежне закриття (консервація) або експлуатація шахт; вимивання солей і гіпсу внаслідок природного або штучного зволоження (зокрема в місцях колишнього солевидобутку – Соледар, Калуш).

Їх небезпеками є раптові провали земної поверхні в містах та селах, що становлять загрозу для людей і споруд; розтріскування ґрунту, деформації будівель і комунікацій.

Ще одною групою природно-техногенних небезпечних явищ є масштабні затоплення техногенного характеру, причинами яких, як правило, виступають раптові аварії на насосних станціях, водогонах, системах водовідведення, а також, надмірне навантаження на системи водопостачання через кліматичні зміни або людську недбалість.

Їх наслідками можуть стати масові підтоплення підвалів, житлових кварталів, утворення загрозливого середовища для поширення інфекцій, руйнування інженерної інфраструктури.

Нарешті, слід зазначити про *забруднення довкілля внаслідок промислових аварій*. Такі катастрофи відбуваються, як правило, у випадку аварій на об'єктах хімічної, нафтохімічної, металургійної промисловості (наприклад, дамби шламонакопичувачів) можливі масові викиди токсичних речовин, а також ми можемо спостерігати такі явища у зоні ризику – Донбас, Криворіжжя, Запоріжжя, Калуш, Слов'янськ.

Їх наслідками може стати як ураження здоров'я людей, загибель людей, загибель флори та фауни, так і довгострокове отруєння ґрунтів і вод.

Отже, природно-техногенні стихійні лиха в Україні – це серйозна проблема, що вимагає постійного моніторингу, модернізації ін-

фраструктури та розробки систем раннього реагування. Через наявність застарілих об'єктів, складну екологічну ситуацію та кліматичні зміни, ці загрози можуть лише посилюватися. Безпека гребель, шахт, водогонів і меліоративних систем є критично важливою для збереження життя, здоров'я людей та стабільності економіки.

Крім того в Україні на сьогодні є загроза впливу різноманітних стихійних явищ на промислові об'єкти України на різні споруди.

Руйнування чи пошкодження зазначених об'єктів з небезпечними видами виробництвами також може призвести до:

- великих та небезпечних пожеж;
- різного роду вибухів;
- викидів великої кількості різноманітних небезпечних речовин;
- затоплення великих територій та окремих міст;
- радіоактивного забруднення окремих територій.

Стихійні лиха на території України можуть також бути причиною різноманітних транспортних аварій, а також аварій в системі електропостачання та в електроенергетичних спорудах.

2.2. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій її кадровий склад та основні напрями діяльності

Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій встановлена Положенням про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, яке затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. На сьогодні до структури Державної служби України з надзвичайних ситуацій входять департаменти:

- запобігання надзвичайним ситуаціям;
- реагування на надзвичайні ситуації;
- організації заходів цивільного захисту;
- економіки і фінансів;
- ресурсного забезпечення;
- адміністративний департамент;
- департамент персоналу;
- департамент запобігання корупції;
- управління авіації та авіаційного пошуку і рятування;
- управління гідрометеорології;
- управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва;

- управління медичного забезпечення;
- управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти з цивільного захисту та з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- управління внутрішнього аудиту;
- управління комунікації.

Кожен з цих департаментів та кожне управління виконують покладені на них функції та завдання з урахуванням вимог законодавства України.

2.2.1. Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям

Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям є самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій, безпосередньо підпорядковується Першому заступнику Голови ДСНС України, до повноважень якого відповідно до розподілу обов'язків належить питання державного нагляду (контролю) у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки (Головному державному інспектору України з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки).

Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям Державної служби України з надзвичайних ситуацій є ключовим структурним підрозділом, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки, а також захисту критичної інфраструктури.

Основні напрями роботи Департаменту запобігання надзвичайним ситуаціям охоплюють широке коло **завдань**:

По-перше, Департамент узагальнює практику застосування чинного законодавства у відповідній сфері, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення, ініціює зміни до нормативно-правових актів різного рівня та подає їх на розгляд керівництву ДСНС.

По-друге, спільно з іншими органами влади та суб'єктами господарювання Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям здійснює прогнозування ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, проводить районування територій за рівнем техногенної та природної небезпеки.

Важливим аспектом діяльності є організація перевірок стану готовності органів управління і сил єдиної державної системи цивільного захисту до реагування на надзвичайні ситуації.

Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям виконує функції технічного регулювання у встановленій сфері, проводить ліцензування господарської діяльності, пов'язаної із наданням послуг протипожежного призначення, здійснює реєстрацію декларацій відповідності матеріально-технічної бази вимогам пожежної безпеки.

Важливою компетенцією є здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки, в тому числі на об'єктах критичної інфраструктури, та контроль за виконанням ліцензійних умов у сфері підвищеної небезпеки.

У разі виявлення порушень, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей, Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям має повноваження ініціювати у судовому порядку застосування заходів реагування, включно із зупиненням роботи об'єктів до усунення порушень.

Окрему увагу приділено розробленню пропозицій щодо підвищення ефективності цивільного захисту, удосконаленню систем захисту на місцевому рівні та на об'єктах господарювання.

Департамент також бере активну участь у нормотворчій діяльності – у підготовці та погодженні проектів нормативно-правових актів, будівельних норм, регламентів, технічних умов у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки.

На рівні планування діяльності Департамент залучений до формування проектів державних та регіональних програм у відповідних сферах, координує наукові дослідження, впроваджує передовий досвід, новітню техніку й технології.

Департамент також здійснює:

- перевірку технічного стану аварійно-рятувальної та пожежної техніки;
- контроль за готовністю аварійно-рятувальних служб;
- перевірку засобів оповіщення населення про надзвичайні ситуації;
- моніторинг наявності страхових полісів цивільної відповідальності на об'єктах підвищеної небезпеки;
- забезпечення міжнародної співпраці та обміну даними з питань транскордонного впливу надзвичайних ситуацій.

Важливо зазначити, що Департамент активно взаємодіє з органами Європейського Союзу та іншими міжнародними організаціями у сфері обміну інформацією щодо об'єктів підвищеної небезпеки.

Додатково в межах своїх повноважень Департамент розглядає звернення громадян, координує діяльність служб пожежної безпеки, веде облік пожеж і їх наслідків, здійснює службові розслідування щодо порушень законодавства у сфері нагляду та контролю.

Таким чином, діяльність Департаменту запобігання надзвичайним ситуаціям має комплексний характер і є невід'ємною складовою забезпечення техногенної та пожежної безпеки, сталого функціонування критичної інфраструктури, а також загальної безпеки громадян і територій України.

2.2.2. Департамент реагування на надзвичайні ситуації

Департамент реагування на надзвичайні ситуації є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій у сферах захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків, рятувальної справи, гасіння пожеж, діяльності аварійно-рятувальних служб, цілодобового приймання та передавання інформації щодо виникнення надзвичайних ситуацій та подій. Департамент підпорядкований Заступнику Голови ДСНС України, до повноважень якого відповідно до розподілу обов'язків віднесено питання реагування на НС та управління силами ДСНС України.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації виконує широкий комплекс *завдань*. Він координує діяльність територіальних органів та аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування за напрямками реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події, проведення піротехнічних робіт і гуманітарного розмінування. Департамент забезпечує управління силами та засобами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і пожеж, а також у разі загрози їх виникнення.

Важливою сферою діяльності є організація цілодобового оперативного чергування в апараті Державної служби України з надзвичайних ситуацій, пункті управління в Кабінеті Міністрів України та ситуаційному центрі Міністерства внутрішніх справ. Департамент

реагування на надзвичайні ситуації відповідає за функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та первинного обліку інформації про загрози та виникнення надзвичайних ситуацій на території України та за її межами. Він готує пропозиції щодо залучення сил і засобів пошуково-рятувальних та аварійно-рятувальних служб центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій різних форм власності для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня.

Діяльність Департаменту також охоплює координацію дій аварійно-рятувальних служб під час ліквідації надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж, порятунку людей, надання допомоги в подоланні наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших небезпечних подій, що загрожують життю або здоров'ю людей чи призводять до значних матеріальних збитків. Він інформує керівництво ДСНС, центральних і місцевих органів виконавчої влади та вищих посадових осіб держави про загрози або факти виникнення надзвичайних ситуацій.

В межах компетенції Департамент бере участь у визначенні пріоритетних напрямів щодо забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів сучасною технікою, обладнанням, оснащенням і спеціальним захисним одягом. Одним із напрямів роботи є організація піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися після війн або бойових дій, а також сучасних боєприпасів, за винятком територій, що перебувають під юрисдикцією Збройних Сил України та інших військових формувань.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації організовує діяльність з гуманітарного розмінування, що включає нетехнічне та технічне обстеження територій, складання карт, виявлення, знешкодження, знищення вибухонебезпечних предметів, маркування очищених територій та підготовку необхідної документації. У межах своєї компетенції Департамент здійснює заходи протимінної діяльності, забезпечує функціонування Комісії з питань протимінної діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій та веде облік проведених робіт.

Серед інших важливих завдань – контроль за станом готовності органів і підрозділів цивільного захисту до реагування на надзвичайні ситуації та гасіння пожеж, організація роботи штабів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і мобільних оперативних груп, оцінка

оперативної обстановки, розроблення управлінських рішень та контроль за їх виконанням. Також Департамент розробляє проекти законодавчих і нормативно-правових актів у межах своєї компетенції.

Важливе місце у діяльності Департаменту займають організація оперативного реагування пожежно-рятувальними підрозділами на пожежі та інші небезпечні події, підготовка сил і засобів до дій у разі надзвичайних ситуацій, участь у заходах антитерористичної діяльності, державної охорони органів влади і посадових осіб, а також у забезпеченні оборони України й захисті безпеки населення у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України.

Департамент здійснює взаємодію з органами військового управління, військовими формуваннями та суб'єктами боротьби з тероризмом у межах заходів антитерористичної діяльності, забезпечує планування, організацію та контроль внутрішньої, гарнізонної та караульної служб органів цивільного захисту. До його повноважень також належить забезпечення діяльності водолазної, гірської, кінологічної, газодимозахисної служб, служби радіаційного, хімічного та біологічного захисту, а також організація сертифікації водолазних підрозділів.

Важливим завданням є ведення обліку сил і засобів органів і підрозділів цивільного захисту, розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності їх реагування на надзвичайні ситуації та вдосконалення структури і діяльності відповідних підрозділів. Департамент реагування на надзвичайні ситуації здійснює планування роботи за своїми напрямками, надає допомогу органам цивільного захисту у питаннях організації підготовки до дій за призначенням та контролює виконання відповідних заходів.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації бере участь у підготовці документів щодо мобілізаційної готовності апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій та організовує професійну підготовку осіб рядового і молодшого начальницького складу у закладах освіти цивільного захисту, а також службову підготовку працівників апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, територіальних органів і підрозділів. Він бере участь у розробленні державних освітніх стандартів для робітничих професій у сфері цивільного захисту та забезпечує роботу центра-

льної кваліфікаційної комісії з присвоєння та підтвердження класної кваліфікації особам рядового і начальницького складу.

Окремий напрям діяльності стосується організації та проведення професійних конкурсів майстерності, роботи секцій Науково-технічної ради Державної служби України з надзвичайних ситуацій, участі у формуванні замовлення на наукові дослідження в галузі рятувальної справи, пожежогасіння, піротехнічних робіт, гуманітарного розмінування, а також організації просвітницьких і практично-навчальних заходів для населення.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації активно взаємодіє на міжнародному рівні, зокрема координує участь підрозділів цивільного захисту у міжнародних рятувальних операціях за системою INSARAG, забезпечує підготовку до міжнародної переатестації пошуково-рятувальної команди важкого класу, вивчає міжнародний досвід і готує пропозиції щодо його впровадження.

У сфері залучення волонтерів Департамент організовує їхню участь у заходах з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Також у межах своєї компетенції забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної таємниці, дотримання антикорупційного законодавства, розробляє та погоджує положення про місцеву пожежну охорону, організовує заходи розвитку пожежно-прикладного спорту.

Загалом діяльність Департаменту реагування на надзвичайні ситуації спрямована на комплексне забезпечення оперативного реагування, ефективної координації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій, а також розвиток національної системи цивільного захисту відповідно до сучасних викликів і загроз.

Діяльність Департаменту реагування на надзвичайні ситуації Державної служби України з надзвичайних ситуацій є надзвичайно багатогранною та спрямована на забезпечення ефективного реагування на надзвичайні ситуації різного характеру відповідно до визначених функцій.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації формує пропозиції керівництву Державної служби України з надзвичайних ситуацій щодо встановлення зон оперативного реагування на пожежі, надзвичайні ситуації та інші небезпечні події для територіальних

органів та визначення зон відповідальності аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування.

Одночасно він готує та подає на затвердження Голові Державної служби України з надзвичайних ситуацій функціональні обов'язки начальницького складу та посадові інструкції державних службовців.

У разі загрози виникнення або настання надзвичайної ситуації Департамент реагування на надзвичайні ситуації організовує залучення сил і засобів органів та підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, розробляє пропозиції щодо порядку їх залучення для виконання завдань за призначенням та проводить оцінку їхньої діяльності, приділяючи особливу увагу безпеці залучених осіб.

У межах своєї компетенції він бере участь у перевірках стану готовності сил Державної служби України з надзвичайних ситуацій до реагування на надзвичайні ситуації, здійснює перевірку організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в органах та підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій, включно з тими, що забезпечують охорону об'єктів за договорами.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації також здійснює організаційно-методичне керівництво оперативно-черговими службами органів цивільного захисту, узагальнює результати їх діяльності та визначає основні напрями удосконалення роботи.

До його повноважень входить погодження планів приведення у готовність до дій за призначенням у разі надзвичайної ситуації, участь у розробці організаційно-штатної структури органів цивільного захисту, підготовка матеріалів щодо оптимізації підрозділів або утворення нових аварійно-рятувальних формувань.

У сфері матеріально-технічного забезпечення він взаємодіє з підрозділами Державної служби України з надзвичайних ситуацій щодо визначення потреби в новітніх зразках техніки, обладнання, оснащення і спеціального захисного одягу.

Координація дій сил і засобів Державної служби України з надзвичайних ситуацій щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, збір і аналіз інформації про готовність органів цивільного захисту, а також проведення загального аналізу за результатами збору особового складу також належать до завдань Департаменту реагу-

вання на надзвичайні ситуації. Він організовує підготовку і перевірку готовності оперативного складу та групи забезпечення пересувного пункту управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій до дій за призначенням.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації активно взаємодіє із заінтересованими центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо організації гасіння пожеж у населених пунктах та на об'єктах усіх форм власності.

Він організовує співпрацю з Державним агентством лісових ресурсів України стосовно взаємодії підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій і лісових пожежних станцій під час гасіння лісових і торф'яних пожеж, розробляючи та впроваджуючи заходи з удосконалення тактики їх гасіння.

Особлива увага приділяється взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій із Міністерством освіти і науки України з питань розроблення освітніх стандартів для підготовки працівників у сфері цивільного захисту.

Департамент узагальнює потребу в підготовці кваліфікованих кадрів і готує проекти наказів щодо професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників. Він опрацьовує проекти нормативно-правових актів і здійснює контроль за організацією службової підготовки осіб рядового і начальницького складу.

У межах своєї діяльності Департамент реагування на надзвичайні ситуації організовує роботу центральної кваліфікаційної комісії з присвоєння та підтвердження класних кваліфікацій, проводить спеціальні конкурси професійної майстерності, організовує діяльність спеціалізованих служб, зокрема водолазної, гірської, кінологічної, газодимозахисної, радіаційного, хімічного та біологічного захисту, розробляє відповідні керівні документи та визначає напрями їх розвитку.

Також Департамент реагування на надзвичайні ситуації здійснює загальне керівництво водолазно-рятувальними, гірськими пошуково-рятувальними, кінологічними підрозділами та підрозділами радіаційного, хімічного і біологічного захисту, організовує проведення атестації кінологічних розрахунків за міжнародними правилами та забезпечує функціонування системи управління інформацією у протимінній діяльності "IMSMA Core".

Одним із ключових напрямів діяльності є організація та контроль за проведенням комплексу заходів щодо очищення території України від вибухонебезпечних предметів, гуманітарного розмінування, ведення обліку виконання завдань піротехнічними підрозділами, узагальнення звітності та координація взаємодії з відповідними органами виконавчої влади.

У сфері забезпечення національної безпеки Департамент реагування на надзвичайні ситуації забезпечує взаємодію з органами військового управління, суб'єктами боротьби з тероризмом щодо участі підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій у заходах з антитерористичної діяльності, державної охорони органів влади та оборони України, забезпечує координацію їхніх дій та подає пропозиції керівництву Державної служби України з надзвичайних ситуацій щодо кадрового забезпечення таких заходів.

Крім того, Департамент перевіряє готовність пунктів управління, розробляє проекти законодавчих та нормативно-правових актів, державних програм, бере участь у перевірках центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо організації реагування на надзвичайні ситуації, а також у міжнародному співробітництві та впровадженні позитивного зарубіжного досвіду. Він бере участь у роботі комісій Державної служби України з надзвичайних ситуацій, розглядає звернення народних депутатів, громадян, органів влади, забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, боротьби з корупцією і державної служби.

Окрім того, Департамент виконує інші функції відповідно до наказів та доручень Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації Державної служби України з надзвичайних ситуацій є важливим структурним підрозділом, який у межах покладених на нього завдань і функцій наділений чітко визначеним обсягом прав. Його правовий статус забезпечує ефективне виконання завдань у сфері цивільного захисту, попередження й ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій.

Передусім, Департамент реагування на надзвичайні ситуації має право одержувати в установленому порядку від усіх підпорядкованих Державній службі України з надзвичайних ситуацій структур

(самостійних структурних підрозділів апарату, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління) документи, довідки, розрахунки й інші матеріали, необхідні для належного виконання своїх завдань. Це право забезпечує безперервний обмін інформацією і сприяє ефективному управлінню силами і засобами цивільного захисту.

Також Департамент має право ініціювати проведення нарад, створення комісій та робочих груп, а також брати участь у заходах, що проводяться в ДСНС і, за дорученням керівництва, в інших державних органах, установах, організаціях. Це право дає можливість оперативно координувати діяльність усіх причетних сторін при вирішенні питань у сфері реагування на надзвичайні ситуації.

Важливою складовою є право Департаменту вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії Державної служби України з надзвичайних ситуацій та відеоселекторних нарадах актуальних питань діяльності структурних підрозділів апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Це дозволяє забезпечувати системне опрацювання важливих проблем на рівні керівництва Служби.

Крім того, Департамент має право ініціювати зміни до нормативно-правових актів або пропонувати їх скасування чи визнання такими, що втратили чинність. Ця компетенція дає змогу своєчасно адаптувати нормативно-правову базу до реалій та нових викликів у сфері цивільного захисту.

З метою якісного виконання своїх функцій, Департамент уповноважений готувати запити на отримання інформації від органів влади, підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань. Це право є необхідним для забезпечення комплексного підходу при прийнятті рішень у сфері безпеки населення.

Особливу увагу заслуговує право залучати спеціалістів з різних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, науково-дослідних установ, підприємств, а також громадянського суспільства. Це підвищує рівень обґрунтованості й якості підготовлених рішень і сприяє налагодженню партнерських взаємин із громадськістю.

Департамент реагування на надзвичайні ситуації має право співпрацювати з громадськими організаціями та міжнародними представ-

ництвами з питань, пов'язаних із його діяльністю, що сприяє впровадженню кращих світових практик у сфері цивільного захисту.

У межах повноважень Департамент реагування на надзвичайні ситуації також може вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи як самого Департаменту, так і інших структурних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Це сприяє постійному розвитку системи цивільного захисту в Україні.

Окрім того, Департамент реагування на надзвичайні ситуації має право готувати проекти наказів і доручень керівництва Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також доповідні й службові записки з пропозиціями щодо вирішення питань, що належать до його компетенції, що дає йому можливість безпосередньо впливати на ухвалення управлінських рішень у межах Служби.

Важливим є також право захищати права і свободи своїх працівників, гарантовані Конституцією та законами України. Це положення підкреслює повагу до прав людини в діяльності органу, який здійснює свою роботу у сфері захисту життя і здоров'я населення.

Крім наведеного переліку, Департамент реагування на надзвичайні ситуації користується й іншими правами, передбаченими актами законодавства України, які логічно впливають із покладених на нього завдань. Це дає йому гнучкість і можливість оперативно реагувати на змінні обставини в умовах надзвичайних ситуацій.

Отже, сукупність наданих Департаменту реагування на надзвичайні ситуації прав забезпечує його дієздатність як спеціального органу управління в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, дозволяє йому здійснювати координацію діяльності з питань цивільного захисту, гарантує ефективність під час реагування на надзвичайні ситуації різного масштабу, а також сприяє розвитку системи безпеки населення відповідно до європейських і міжнародних стандартів.

2.2.3. Департамент організації заходів цивільного захисту

Департамент організації заходів цивільного захисту є самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, підпорядкований Заступнику Голови ДСНС Укра-

їни, до повноважень якого віднесено питання організації заходів цивільного захисту, згідно з розподілом обов'язків.

Департамент організації заходів цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій, відповідно до його завдань, виконує ключову роль у формуванні, реалізації та координації державної політики у сфері цивільного захисту.

Його діяльність є системною, науково обґрунтованою та спрямованою на забезпечення безпеки населення і територій держави в умовах мирного часу, особливого періоду та надзвичайних ситуацій.

Передусім, Департамент забезпечує впровадження загальнодержавної політики у сфері цивільного захисту, трансформуючи нормативно-правові акти у практичні дії, адаптовані до умов конкретних регіонів. Він виступає центральною ланкою, що пов'язує центральні та місцеві органи виконавчої влади, координуючи їхню діяльність у сфері безпеки та реагування на надзвичайні ситуації.

Однією з пріоритетних функцій є планування заходів цивільного захисту державного рівня, як у мирний час, так і в особливий період. Департамент здійснює методичне керівництво розробкою відповідних документів, надає консультації органам влади, а також забезпечує єдність у підходах до організації планування.

Координація діяльності функціональних і територіальних підсистем Єдиної державної системи цивільного захисту є ще одним важливим аспектом. Зокрема, Департамент організації заходів цивільного захисту відповідає за визначення рівня їх готовності до реагування, організовуючи тренування та навчання, що мають на меті підвищення ефективності всієї системи.

Важливу увагу Департамент приділяє підготовці органів управління, керівного складу та населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Освітня діяльність є основою формування культури безпеки, що дозволяє не лише мінімізувати наслідки криз, але й запобігати їм.

Департамент організації заходів цивільного захисту здійснює експертизу надзвичайних ситуацій, визначає їх рівень, веде облік, що дає змогу ефективно приймати рішення на всіх рівнях управління. У сфері інженерного захисту населення та територій він забезпечує впровадження відповідних вимог у містобудівну та проєктну доку-

ментацію, організовує створення, утримання та модернізацію захисних споруд, що є елементами критичної інфраструктури безпеки.

Також здійснюється класифікація територій і суб'єктів господарювання за групами та категоріями цивільного захисту, що дозволяє розподіляти ресурси та відповідальність згідно з рівнем потенційної небезпеки.

У питаннях радіаційного та хімічного захисту Департамент координує міжвідомчу взаємодію та забезпечує реалізацію заходів щодо захисту населення під час відповідних аварій. Евакуація населення, як одна з найскладніших логістичних операцій у кризових умовах, також належить до сфери відповідальності Департаменту, що вимагає чіткої організації та мобільності з боку органів влади та бізнесу.

У контексті інформування та оповіщення, Департамент забезпечує функціонування національної системи попередження про загрози та надзвичайні ситуації, що є необхідною умовою превентивного захисту. Водночас, із розвитком цифрових технологій, важливим напрямом стає цифровізація процесів у сфері цивільного захисту, функціонування електронних комунікацій, систем зв'язку та телекомунікацій.

Особливу увагу приділено також технічному захисту інформації, створенню комплексних систем захисту інформації, впровадженню кібербезпеки в автоматизованих системах управління цивільним захистом.

Таким чином, діяльність Департаменту організації заходів цивільного захисту має міждисциплінарний та міжвідомчий характер. Вона охоплює стратегічне планування, оперативне реагування, нормативно-методичне забезпечення, інформаційне супроводження та навчально-виховну діяльність.

Через виконання цих завдань Департамент організації заходів цивільного захисту сприяє не лише підвищенню рівня національної безпеки, а й формуванню стійкого до криз суспільства відповідно до сучасних міжнародних підходів у сфері зменшення ризиків стихійних лих.

Основними *функціями* Департаменту є реалізація державної політики у межах своїх повноважень у сфері цивільного захисту, зокрема щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуа-

цій. Він організовує, здійснює методичне керівництво та забезпечує діяльність, спрямовану на формування проєктів планів у сфері цивільного захисту державного рівня як на мирний час, так і на особливий період, подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України, а також надає методичну і практичну допомогу центральним і місцевим органам виконавчої влади з питань планування заходів цивільного захисту.

Департамент координує діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо організації та здійснення заходів цивільного захисту, проводить оцінювання готовності функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту до вирішення завдань у мирний час та особливий період.

Значна увага приділяється підготовці органів управління, керівного складу цих підсистем та їх ланок і субланок, а також навчанню населення діям у надзвичайних ситуаціях. Окремим напрямом діяльності є визначення рівнів надзвичайних ситуацій, видача експертних висновків і ведення відповідного обліку.

Інженерний захист населення і територій є ще одним пріоритетним напрямом роботи Департаменту, що включає впровадження вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту у містобудівній та проєктній документації, створення, утримання і реконструкцію фонду захисних споруд, ведення їх обліку, а також віднесення територій, населених пунктів і суб'єктів господарювання до відповідних груп і категорій цивільного захисту.

Також Департамент організовує заходи з радіаційного і хімічного захисту, координує відповідні заходи центральних і місцевих органів виконавчої влади та суб'єктів господарювання, забезпечує організацію і здійснення евакуації населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Однією з функцій Департаменту є організація оповіщення та інформування органів виконавчої влади про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення цифровізації процесів управління у мирний час, особливий період і під час надзвичайних ситуацій, а також впровадження заходів технічного захисту інформації та кібербезпеки.

У межах повноважень Департамент здійснює розробку основних напрямів діяльності і розвитку єдиної державної системи цивільно-

го захисту, організовує виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту та контролює їх реалізацію.

Він узагальнює практику застосування законодавства з питань своєї компетенції, розробляє проекти законодавчих і підзаконних актів, відомчих норм, стандартів, технічних регламентів, інструкцій і методичних рекомендацій, готує пропозиції щодо погодження проєктів нормативно-правових актів інших органів виконавчої влади.

Департамент забезпечує реалізацію державної політики щодо захисту державної таємниці, організовує планування і здійснення заходів правового режиму воєнного стану, забезпечує доведення розпоряджень, команд і сигналів під час особливого періоду через державну систему управління.

Також Департамент здійснює контроль за переведенням єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду, координує діяльність підрозділів апарату та територіальних органів ДСНС у забезпеченні роботи Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій і взаємодію

Крім цього, Департамент організації заходів цивільного захисту ДСНС України є важливою складовою забезпечення ефективної діяльності у сфері цивільного захисту та у зв'язку із цим наділений певними правами що було встановлено з метою виконання покладених завдань, що в свою чергу дозволяє йому ефективно реалізовувати державну політику в межах компетенції.

Зокрема, Департамент має право одержувати в установленому порядку від структурних підрозділів апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, необхідні для виконання покладених завдань і функцій. Це право забезпечує доступ Департаменту до необхідної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Крім того, Департамент організації заходів цивільного захисту уповноважений ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, брати участь у заходах, що проводяться в ДСНС, а за

дорученням керівництва – у заходах інших органів державної влади, установ та організацій з питань своєї компетенції. Це сприяє узгодженню дій між різними суб'єктами державного управління в сфері цивільного захисту.

Одним із ключових повноважень є внесення пропозицій щодо розгляду на засіданнях Колегії Державної служби України з надзвичайних ситуацій та під час відеоселекторних нарад актуальних питань службової діяльності Департаменту, що дозволяє формувати актуальний порядок денний роботи Служби.

Департамент також має право вносити керівництву пропозиції щодо необхідності внесення змін до нормативно-правових актів, їх скасування або визнання такими, що втратили чинність, що свідчить про його активну участь у нормотворчому процесі та вдосконаленні правового регулювання у сфері цивільного захисту.

Важливим є право залучати до розгляду питань компетенції Департаменту спеціалістів інших підрозділів, закладів освіти, науково-дослідних установ, підприємств і організацій сфери управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також представників інститутів громадянського суспільства. Це сприяє залученню експертного потенціалу та забезпеченню відкритості і прозорості діяльності Департаменту організації заходів цивільного захисту.

Департамент організації заходів цивільного захисту має можливість співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених завдань, що забезпечує розширення партнерських зв'язків і залучення міжнародного досвіду.

За дорученням керівництва Державної служби України з надзвичайних ситуацій Департамент також представляє інтереси Служби в інших органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

У процесі виконання своїх завдань Департамент веде офіційне листування з органами влади, підприємствами, установами й організаціями, що належить до його компетенції.

Йому надано право брати участь у розгляді проєктів штатних розписів ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти та науково-дослідних установ, а

також вносити пропозиції щодо структури та чисельності працівників відповідних підрозділів, зокрема в частині цифровізації, розвитку інформаційних систем і комунікацій.

Департамент має право надавати пропозиції керівництву ДСНС щодо заохочення осіб начальницького складу та працівників Департаменту, а також щодо накладення на них дисциплінарних стягнень у межах чинного законодавства. Він користується відповідними інформаційними базами даних державних органів та іншими технічними засобами для забезпечення належного виконання своїх функцій.

Крім того, за дорученням керівництва Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Департамент бере участь у перевірках діяльності органів та підрозділів ДСНС у межах своїх повноважень, що дозволяє забезпечувати контроль за дотриманням вимог чинного законодавства та внутрішніх нормативних актів.

Департамент також користується іншими правами, передбаченими актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань. Таке широке коло повноважень свідчить про комплексний характер діяльності Департаменту, його важливу роль у забезпеченні ефективності державної політики у сфері цивільного захисту та відповідальність за належну координацію заходів, спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій.

2.2.4. Департамент економіки і фінансів

Департамент економіки і фінансів є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, підпорядкованим безпосередньо заступнику Голови ДСНС відповідно до встановленого розподілу функціональних обов'язків.

У межах виконання своїх функцій Департамент здійснює комплекс заходів, спрямованих на фінансово-економічне забезпечення діяльності всієї системи цивільного захисту. Одним із головних завдань підрозділу є формування показників бюджету ДСНС, планування фінансування та організація раціонального використання бюджетних коштів. У цьому контексті особливу увагу приділено дотриманню принципів законності, ефективності та прозорості у бюджетному процесі.

Департамент забезпечує організацію оплати праці працівників та здійснення соціальних виплат, що має ключове значення для підтримання соціальних гарантій персоналу ДСНС, підвищення їх мотивації та професійної стійкості. Ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності органу та складання відповідної фінансової звітності є ще одним стратегічним напрямом його роботи. Зокрема, Департамент відповідає за достовірне відображення всіх господарських операцій, що забезпечує оперативне управління бюджетними призначеннями, фінансовими та матеріальними (нематеріальними) ресурсами.

Дотримання вимог бюджетного законодавства при взятті бюджетних зобов'язань, своєчасне подання таких зобов'язань на реєстрацію, здійснення платежів за ними, а також повне і достовірне відображення фінансових операцій у бухгалтерському обліку і звітності перебувають під постійним контролем Департаменту. Це дозволяє не тільки підтримувати фінансову дисципліну в системі ДСНС, а й мінімізувати ризики фінансових правопорушень.

Значущим аспектом діяльності є запобігання виникненню негативних явищ у фінансово-господарській сфері, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів. У цьому контексті Департамент виконує роль аналітичного центру, який постійно удосконалює механізми фінансового управління для підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Крім того, Департамент здійснює методичне керівництво і контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері бухгалтерського обліку та складання фінансової і бюджетної звітності в бюджетних установах і організаціях, що належать до системи ДСНС України. Така діяльність сприяє уніфікації облікових процедур і підвищенню якості фінансової інформації.

Окремим напрямом роботи є забезпечення ведення діловодства відповідно до чинних норм законодавства та внутрішніх актів ДСНС, у тому числі створення умов для дотримання режиму секретності при обробці відповідної інформації.

Таким чином, діяльність Департаменту економіки і фінансів ДСНС України є системною, комплексною і спрямованою на ефективне управління фінансовими ресурсами, що має ключове значен-

ня для забезпечення належного функціонування Державної служби України з надзвичайних ситуацій у цілому.

Департамент економіки і фінансів є ключовим структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, який здійснює комплексне управління фінансово-економічною діяльністю у межах визначених **функцій**. Його діяльність має системний і багаторівневий характер та спрямована на забезпечення стабільного функціонування фінансово-бюджетної системи ДСНС.

Діяльність Департаменту охоплює широкий спектр функцій, серед яких формування показників бюджету, організація фінансування, планування надходжень до спеціального фонду, використання бюджетних коштів, формування фонду оплати праці та соціальних виплат. Значну увагу приділено організації ведення бухгалтерського обліку та складанню консолідованої бюджетної й фінансової звітності всіх установ системи ДСНС, що забезпечує своєчасне та достовірне відображення фінансових процесів.

Важливим напрямом діяльності Департаменту є ефективне управління фінансовими ресурсами бюджетних установ, організацій і підприємств, які перебувають у сфері управління ДСНС, із здійсненням постійного моніторингу їх фінансового стану та аналізу виконання фінансових планів. Департамент також організовує методичне забезпечення планово-фінансової роботи та ведення бухгалтерського обліку в установах системи, що сприяє забезпеченню єдності та високих стандартів фінансової звітності.

Особливе місце у діяльності підрозділу посідає фінансово-економічна експертиза проєктів нормативно-правових актів, як власної розробки, так і тих, що надходять на погодження від інших органів державної влади, зокрема МВС. У цьому контексті департамент забезпечує всебічний аналіз економічних наслідків рішень, що впливають на фінансування і використання державного майна.

Соціальний аспект роботи департаменту полягає у підготовці документів для призначення пенсій особам рядового і начальницького складу, оформленні документів для надання права на пільги звільненим зі служби особам, а також у забезпеченні здійснення відповідних соціальних виплат. Департамент бере активну участь у питаннях реалізації соціальних гарантій, що мають важливе значен-

ня для підтримання соціальної стабільності у системі цивільного захисту.

Однією із ключових функцій є здійснення поточного контролю за дотриманням бюджетного законодавства під час взяття бюджетних зобов'язань, реєстрації їх в органах Державної казначейської служби та здійснення платежів. Департамент ретельно контролює правильність зарахування та використання власних надходжень, ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та бюджетної звітності в підпорядкованих установах. Особлива увага приділяється забезпеченню своєчасного подання звітності та перерахування податків і обов'язкових платежів до бюджетів.

Важливим завданням є організація та здійснення бухгалтерського обліку відповідно до національних положень і стандартів у державному секторі із використанням уніфікованої автоматизованої системи обліку та звітності. Департамент відповідає за складання фінансової, бюджетної та державної статистичної звітності, що забезпечує оперативне прийняття управлінських рішень на основі достовірних даних.

Інформаційна відкритість діяльності також належить до пріоритетних напрямів роботи: департамент забезпечує повноцінне наповнення офіційного сайту ДСНС інформацією про фінансово-господарську діяльність, рух бюджетних коштів та результати виконання завдань.

У сфері організаційно-управлінської діяльності департамент бере участь у процесах відбору, розстановки та підвищення кваліфікації персоналу фінансово-економічного напрямку, організовує проведення нарад-семінарів, впроваджує передовий досвід роботи у сфері фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку.

Діяльність Департаменту тісно пов'язана із забезпеченням фінансування заходів, спрямованих на мінімізацію та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема тих, що виникають під час технологічних катастроф або терористичних проявів. Департамент бере участь у фінансуванні заходів мобілізаційної готовності сил цивільного захисту та в плануванні, фінансуванні і звітності за витратами, що становлять державну таємницю.

Суттєвою складовою діяльності є здійснення аналізу даних бухгалтерського обліку і зведеної звітності для виявлення причин зрос-

тання дебіторської і кредиторської заборгованості, організація роботи щодо її списання відповідно до чинного законодавства, а також вжиття заходів щодо усунення фінансово-бюджетних порушень.

Таким чином, діяльність Департаменту економіки і фінансів ДСНС України спрямована на забезпечення фінансової стійкості, правомірного і ефективного використання бюджетних коштів, підвищення рівня прозорості, підзвітності та управлінської відповідальності в системі цивільного захисту держави. Його робота має надзвичайно важливе значення для підвищення фінансової дисципліни, ефективності використання ресурсів та гарантування соціальних прав осіб, залучених до системи цивільного захисту.

У межах виконання покладених на нього завдань і функцій Департамент наділений широким комплексом **прав**, які забезпечують належну організацію його діяльності та ефективне виконання фінансово-економічних завдань у системі цивільного захисту.

Одним із базових прав Департаменту є право одержувати в установленому порядку документи, довідки, розрахунки та інші матеріали від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС. Це право має принципове значення для забезпечення оперативності прийняття рішень, достовірності планово-фінансових розрахунків та об'єктивності складання звітності, оскільки фінансова діяльність базується на повному і своєчасному отриманні актуальної інформації з усіх підпорядкованих структур.

З метою підвищення ефективності взаємодії в межах ДСНС та за її межами Департамент має право ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, брати участь у нарадах, інших заходах, що проводяться в межах Служби, а також за дорученням керівництва – в аналогічних заходах інших органів державної влади, установ та організацій. Це право сприяє координації зусиль різних підрозділів у питаннях фінансування, планування видатків і обліку бюджетних коштів, забезпечуючи системний підхід до вирішення фінансово-економічних питань.

Департамент уповноважений вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах актуальних питань службової діяльності самостійних структурних підрозділів апарату. Таке право забезпечує залучення фінансово-економічних питань до стратегічного порядку денного служби, сприяє оперативному виявленню проблем та пошуку шляхів їх розв'язання на вищому рівні управління.

Особливе значення має право Департаменту вносити керівництву ДСНС пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування. Таким чином, Департамент виступає активним учасником нормотворчого процесу у сфері фінансового забезпечення цивільного захисту, що дозволяє оперативно адаптувати правове регулювання відповідно до змін економічних умов і потреб служби.

Важливим інструментом реалізації завдань Департаменту є право залучати у встановленому порядку спеціалістів із самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС (за погодженням із їх керівниками), а також учених і представників інститутів громадянського суспільства (за згодою). Це сприяє використанню наукового потенціалу та практичного досвіду для підготовки високоякісних аналітичних матеріалів, пропозицій та рішень.

Департамент також має право співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на нього завдань. Це відкриває можливості для впровадження передових міжнародних практик у сфері фінансового управління в системі цивільного захисту та сприяє посиленню інтеграції ДСНС у міжнародну безпекову спільноту.

Окрім перерахованого, Департамент економіки і фінансів має й інші права, передбачені актами законодавства України, які впливають із покладених на нього завдань. Зокрема, це можуть бути права щодо участі в перевітках підрозділів, подання вимог про усунення виявлених порушень, звернення до контролюючих органів із питань відповідальності посадових осіб за порушення бюджетної дисципліни тощо.

Таким чином, сукупність прав Департаменту економіки і фінансів ДСНС є достатньо широкою, комплексною та орієнтованою на забезпечення ефективного фінансового супроводу діяльності ДСНС України. Вони сприяють підвищенню фінансової дисципліни, прозорості бюджетних процесів, зміцненню фінансово-економічної стійкості системи цивільного захисту та належній реалізації державної політики у сфері використання бюджетних ресурсів.

2.2.5. Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики

Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики Державної служби України з надзвичайних ситуацій виконує широкий спектр завдань у сфері матеріально-технічного, спеціального, тилового забезпечення та логістики.

Основними напрямками його діяльності є методичне керівництво заходами щодо матеріально-технічного, спеціального та тилового забезпечення територіальних органів, підпорядкованих підрозділів, закладів освіти, науково-дослідних установ, підприємств, установ та організацій сфери управління ДСНС. Департамент також відповідає за метрологічне, метеорологічне та екологічне забезпечення, безпеку дорожнього руху, будівництво та супровід закупівель, здійснює контроль за управлінням, списанням і відчуженням майна.

На Департамент покладено завдання представляти інтереси ДСНС у межах своєї компетенції та організовувати розгляд звернень громадян, громадських організацій, підприємств, установ, організацій, органів місцевого самоврядування з відповідних питань. За результатами аналізу звернень він готує проекти рішень згідно із чинним законодавством.

Важливим напрямом є координація діяльності щодо ефективного використання державних коштів, зокрема в межах реалізації програм, які належать до компетенції Департаменту, а також участь у розробленні нормативно-правових та законодавчих актів.

Департамент організовує проведення технічного нагляду на об'єктах ДСНС та введення їх в експлуатацію, веде облік юридичних осіб і об'єктів державної власності в автоматизованій системі «Юридичні особи», здійснює контроль за використанням державного майна, службових і житлових приміщень. Також він контролює

оформлення правовстановлювальних документів на земельні ділянки та пропонує заходи щодо ефективного використання основних фондів.

У межах житлового забезпечення Департамент розробляє проекти рішень щодо оренди основних фондів, організовує ведення обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, контролює розподіл житла, бере участь у реалізації програм забезпечення житлом, зокрема й на умовах фінансового лізингу.

Департамент узагальнює плани капітального будівництва, ремонтів, готує відповідну документацію, розробляє заходи підготовки до осінньо-зимового періоду та контролює їх виконання. Він забезпечує підрозділи ДСНС технікою, автозапчастинами, паливно-мастильними матеріалами, спеціальним, речовим, продовольчим майном, інженерним обладнанням, засобами РХБ-захисту, плавзасобами та водолазним спорядженням.

Важливою є співпраця з іншими міністерствами та центральними органами виконавчої влади з питань забезпечення. Департамент веде єдину технічну політику в системі ДСНС у напрямках матеріально-технічного, інженерно-технічного, спеціального, тилового забезпечення та технічного забезпечення РХБ-захисту.

У межах своєї компетенції Департамент розробляє зразки форменого одягу та знаки розрізнення для особового складу, курсантів і ліцеїстів. Він активно бере участь у науково-технічній діяльності, сприяє впровадженню сучасних технологій, досягнень науки, новітньої техніки та передового досвіду.

Крім того, структурний підрозділ розробляє проекти наказів ДСНС, здійснює контроль за придбанням, обліком, зберіганням, ремонтом та списанням матеріально-технічних ресурсів, формує плани закупівель у межах державного фінансування. Він також організовує роботу з обліку і зберігання зброї та боєприпасів у підрозділах ДСНС.

Департамент супроводжує закупівлі товарів, робіт і послуг для апарату ДСНС, забезпечує створення, розміщення, зберігання та використання оперативного резерву, координує діяльність щодо відомчих, регіональних, місцевих і об'єктових резервів для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій.

Він супроводжує роботу Комісій з питань списання та відчуження майна в системі ДСНС, а також організовує надання гуманітарної допомоги іншим державам, включаючи закупівлю, транспортування та передачу гуманітарних вантажів.

Департамент забезпечує представництво ДСНС у консультативно-дорадчих органах, бере участь у розробленні програм із безпеки дорожнього руху та контролює їх виконання, здійснює відомчу реєстрацію транспортних засобів ОРС ЦЗ, веде відповідні облікові системи та організовує технічний контроль транспортних засобів.

У рамках забезпечення безпеки дорожнього руху Департамент аналізує стан аварійності, розробляє заходи щодо її запобігання, контролює їх виконання та перевіряє підрозділи ДСНС з цих питань, а також забезпечує виконання вимог щодо обов'язкового страхування транспортних засобів.

Відповідно до законодавства України, Департамент бере участь у заходах із захисту населення у разі загроз і виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних із терористичною діяльністю, забезпечуючи підрозділи необхідними ресурсами як у мирний час, так і в особливий період. Також він організовує заходи з охорони державної таємниці у межах своїх повноважень.

Департамент готує функціональні обов'язки осіб начальницького складу служби цивільного захисту та посадові інструкції державних службовців, а також координує діяльність Управління забезпечення Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС.

Таким чином, Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики є ключовим структурним підрозділом ДСНС України, який забезпечує стабільне функціонування служби шляхом організації та контролю широкого кола питань, пов'язаних із матеріальними ресурсами, технічним забезпеченням, логістикою, житловою політикою та безпекою дорожнього руху.

Департамент матеріально-технічного забезпечення та логістики наділений низкою **прав**, спрямованих на забезпечення ефектної реалізації покладених на нього завдань. Зміст наданих повноважень свідчить про високий рівень автономності структурного підрозділу в межах встановленої компетенції та його важливу роль у функціонуванні системи цивільного захисту України.

Одним із ключових прав є право вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи Департаменту та ДСНС у цілому. Це право забезпечує можливість безперервного розвитку та оптимізації процесів, пов'язаних із матеріально-технічним, спеціальним, тиловим забезпеченням і логістикою. Використання цього права сприяє впровадженню передових технологій, сучасних стандартів менеджменту та забезпечення високого рівня готовності підрозділів цивільного захисту.

Не менш важливим є право представляти ДСНС в інших органах виконавчої влади з питань, що належать до компетенції Департаменту. Це свідчить про делегування Департаменту представницьких функцій, що підвищує його статус у системі центральних органів виконавчої влади, дозволяючи оперативно вирішувати питання міжвідомчої взаємодії в сфері забезпечення.

Значущим є також право отримувати від органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань необхідні статистичні і оперативні дані, звіти. Це право надає Департаменту можливість оперативного моніторингу стану забезпечення і логістики, аналізу ризиків та прогнозування потреб, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Право вносити пропозиції щодо надання доручень територіальним органам ДСНС та їх підрозділам, а також звертати увагу на виявлені недоліки, дозволяє Департаменту впливати на процес управління на всіх рівнях, що підвищує ефективність реалізації державної політики у сфері цивільного захисту. Зазначене право також передбачає можливість не тільки ініціювати коригування дій, а й контролювати їх виконання в межах своєї компетенції.

Право запитувати та одержувати від структурних підрозділів ДСНС необхідні дані для підготовки звітних, аналітичних та планових документів, доповідних записок, а також для організації засідань Колегії ДСНС та оперативних нарад свідчить про активну участь Департаменту у процесах планування, аналізу та прийняття стратегічних рішень. Таким чином, Департамент не лише виконує виконавчі функції, а й здійснює аналітично-організаційну діяльність.

Особливе значення має право здійснювати перевірки діяльності органів та підрозділів цивільного захисту у межах наданих повно-

важень. Це право забезпечує функцію внутрішнього контролю за ефективністю виконання завдань у сфері матеріально-технічного забезпечення, що, у свою чергу, гарантує належний рівень готовності сил і засобів цивільного захисту до виконання завдань за призначенням.

Загалом, права, закріплені за Департаментом матеріально-технічного забезпечення та логістики, створюють правову основу для його активної участі у формуванні політики у сфері цивільного захисту, сприяють ефективному виконанню завдань із матеріально-технічного забезпечення підрозділів, а також забезпечують належний контроль за станом ресурсів, їх використанням і розвитком інфраструктури. Надання Департаменту таких повноважень є логічним та обґрунтованим з огляду на необхідність оперативного реагування на загрози техногенного та природного характеру, що потребують чіткої та налагодженої системи матеріального забезпечення.

2.2.6. Адміністративний департамент

Адміністративний департамент є самостійною структурною одиницею апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) і підпорядковується безпосередньо Першому заступнику Голови ДСНС України. Такий організаційний статус підкреслює важливість завдань, покладених на департамент, у забезпеченні стабільного функціонування апарату служби та координації її внутрішньої роботи.

Одним із базових *завдань* є забезпечення плановості, результативної і стабільної діяльності апарату ДСНС. Це завдання передбачає системну організацію роботи служби, що охоплює розробку планів діяльності, визначення пріоритетів та формування оперативних завдань. Реалізація цього завдання сприяє забезпеченню безперервності функціонування апарату в умовах змінного середовища безпеки та виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру.

Важливим напрямом роботи є організація виконання стратегічних завдань, визначених у державних програмних документах, зокрема Програмі діяльності Кабінету Міністрів України та Плані пріоритетних дій Уряду. Це свідчить про пряму інтеграцію діяльності Адміністративного департаменту у загальнодержавну систему стратегічного управління, де він виконує функції з координації та

імплементатії відповідних урядових рішень у сфері цивільного захисту.

Наступним важливим завданням є встановлення єдиного порядку документування та роботи з документами. Забезпечення уніфікації процедур обробки документації на базі сучасних інформаційних технологій є запорукою підвищення ефективності управлінських процесів, мінімізації ризиків втрати інформації та прискорення документообігу.

Департамент також забезпечує організацію виконання рішень Голови ДСНС, що прийняті у межах чинного законодавства. Це завдання передбачає як контроль за виконанням доручень, так і координацію дій між структурними підрозділами з метою дотримання єдності управлінських рішень і забезпечення належного рівня відповідальності.

Важливим завданням є збереження інституційної пам'яті та організаційного досвіду роботи ДСНС. Це передбачає накопичення, систематизацію та збереження матеріалів, що відображають історію функціонування служби, її структуру, основні досягнення і підходи до управління, що має особливе значення для наступності у діяльності органу та передачі досвіду новим поколінням працівників.

Крім того, департамент здійснює контроль за дотриманням дисципліни щодо виконання рішень в апараті ДСНС, що має критичне значення для своєчасного та якісного виконання поставлених завдань. Забезпечення виконавської дисципліни сприяє підвищенню відповідальності посадових осіб та організації ефективної внутрішньої комунікації.

Важливим аспектом діяльності є організація та забезпечення проведення протокольних заходів під головуванням Голови ДСНС. Протокольна діяльність забезпечує представницьку функцію органу, сприяє належній комунікації з іншими органами державної влади, міжнародними партнерами та громадськістю.

Організація та забезпечення роботи Колегії ДСНС також належить до ключових завдань Адміністративного департаменту. Колегія є важливим консультативно-дорадчим органом, що розглядає стратегічні питання діяльності служби, тому її ефективна організація впливає на ухвалення управлінських рішень загальнодержавного значення.

Особливої уваги заслуговує діловодне, організаційне, інформаційне та аналітичне забезпечення діяльності ДСНС щодо роботи зі зверненнями громадян. У демократичному суспільстві робота зі зверненнями громадян є невід'ємною складовою механізму зворотного зв'язку між державою та суспільством. Адміністративний департамент, забезпечуючи якісний розгляд запитів, заяв, скарг та пропозицій громадян, сприяє зміцненню авторитету служби та довіри населення до системи цивільного захисту.

Таким чином, аналіз діяльності Адміністративного департаменту ДСНС України свідчить про те, що цей підрозділ виконує широкий комплекс завдань, спрямованих на організаційне, інформаційне, протокольне, планово-аналітичне та документаційне забезпечення функціонування служби. Його діяльність є основою для чіткої, узгодженої та ефективної роботи апарату ДСНС України в умовах виконання завдань цивільного захисту, реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення безпеки громадян.

Крім того, Департамент виконує наступні покладені на нього *функції, а саме*: складає проєкт плану основних заходів ДСНС на рік та надає його на підпис Голові ДСНС для подальшого затвердження Міністром внутрішніх справ України; здійснює моніторинг виконання завдань, визначених планом, та готує інформацію Голові ДСНС для подальшого звітування про його виконання перед Міністром внутрішніх справ України та моніторинг виконання запланованих заходів, аналіз їх ефективності і впливу на стан справ у структурних підрозділах апарату ДСНС, територіальних органах, підрозділах центрального підпорядкування, закладах освіти цивільного захисту, науково-дослідних установах, підприємствах та організаціях сфери управління ДСНС; розробляє проєкти планів реалізації стратегічних завдань, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, Планом пріоритетних дій Уряду та іншими керівними документами, на підставі пропозицій, що надаються структурними підрозділами апарату ДСНС. Подає їх на затвердження Голові ДСНС та здійснює моніторинг виконання завдань.

Крім того, Департамент здійснює організаційно-технічне та документальне забезпечення засідань Колегії ДСНС, апаратних (оперативних) нарад під головуванням Голови ДСНС, першого заступника та заступників Голови ДСНС. Здійснює контроль за станом

виконання протокольних доручень, а також забезпечує взаємодію з відповідним структурним підрозділом Міністерства внутрішніх справ України щодо підготовки матеріалів для забезпечення діяльності Міністра внутрішніх справ як члена Кабінету Міністрів України.

Забезпечує спільно з іншими структурними підрозділами апарату ДСНС своєчасну розробку та подання Голові ДСНС матеріалів з питань, запланованих на розгляд Колегії ДСНС. Контролює та аналізує стан виконання рішень Колегії, щокварталу інформує з цих питань Голову ДСНС. Безпосередньо розробляє проєкти нормативно-правових актів сфери компетенції Департаменту та бере участь разом з іншими структурними підрозділами апарату ДСНС у розробці проєктів нормативно-правових актів сфери компетенції ДСНС, а також розробляє проєкти наказів ДСНС про затвердження:

- Положення про Колегію ДСНС;
- персонального складу Колегії ДСНС;
- Примірного положення про Колегію територіального органу ДСНС;
- Порядку планування в системі ДСНС;
- положень про структурні підрозділи апарату ДСНС;
- Розподілу обов'язків між Головою, першим заступником Голови та заступниками Голови;
- Інструкцій з діловодства тощо.

Також на Департамент покладено функцію перевірки виконання підрозділами апарату ДСНС та територіальними органами ДСНС вимог:

- законів України;
- указів Президента України;
- Кабінету Міністрів України та ДСНС;
- рішень Колегії;
- протокольних доручень Міністра внутрішніх справ України, Голови ДСНС за результатами апаратних (оперативних) нарад.

Крім цього, Департамент здійснює контроль у ДСНС за виконанням законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МВС та ДСНС, доручень Міністра внутрішніх справ України, Голови ДСНС, а також аналіз причин порушень виконання

їх вимог і вносить пропозиції щодо їх усунення та проводить випереджувальний моніторинг стану виконання законів України, актів та доручень Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів МВС та ДСНС, доручень Міністра внутрішніх справ України та Голови ДСНС.

Департамент попередньо розглядає документи та організаційне забезпечення роботи Голови ДСНС, першого заступника та заступників Голови ДСНС та здійснює документальне забезпечення діяльності ДСНС, централізоване копіювання та розмноження службових документів. Здійснює документальне забезпечення керівництва ДСНС з питань антитерористичної діяльності та організовує діловодство, включаючи документи «ДСК», встановлює та контролює дотримання єдиного порядку роботи з документами в усіх структурних підрозділах апарату ДСНС. Складає зведену номенклатуру справ ДСНС і подає на затвердження до Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та організовує роботу з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів ДСНС.

Забезпечує прийом, реєстрацію, облік, зберігання та відправлення, оперативний розшук, своєчасний розподіл і розгляд документів і кореспонденції для доповіді Голові ДСНС, першому заступнику Голови ДСНС та заступникам Голови ДСНС та бере участь у вдосконаленні автоматизованої системи діловодства та контролю.

Крім того, Департамент забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці та відповідає в установленому порядку за організацію доступу до публічної інформації, розгляд інформаційних запитів, з урахуванням вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», відповідних актів Президента України, Кабінету Міністрів України та ДСНС.

Серед інших функцій Департамент можна виділити:

- організація роботи зі зверненнями громадян (попередній розгляд пропозицій, заяв, скарг, звернень), одержаних поштою та на особистому прийомі. Реєструє і веде облік звернень громадян, формує банк реєстраційних даних;
- організація особистого прийому громадян керівниками ДСНС, департаментів та інших самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС згідно із Законом України «Про звернення

громадян», розгляд звернень, що надходять через державну установу «Урядовий контактний центр»;

- перевірку та аналіз стану роботи зі зверненнями громадян у структурних підрозділах апарату ДСНС, територіальних органах, підрозділах центрального підпорядкування, закладах вищої освіти цивільного захисту, науково-дослідних установах, підприємствах, установах та організаціях сфери управління ДСНС. Готує щомісяця Голові ДСНС узагальнений аналіз, висновки і пропозиції;
- здійснення методичного керівництва з питань планування та організації роботи, виконавської дисципліни, ведення діловодства та архівної справи, розгляду запитів на інформацію та роботи зі зверненнями громадян у ДСНС;
- участь в організаційних заходах з підготовки та проведення комітетських та парламентських слухань, засідань круглих столів, семінарів тощо;
- взаємодію з центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими державними органами з впровадження заходів і реалізації завдань за напрямом своєї діяльності;
- представлення, за дорученням Голови ДСНС, інтересів ДСНС під час засідань комісій і робочих груп з питань у визначеній сфері діяльності;
- збір із різних зовнішніх джерел матеріалів та інформації, що необхідні Голові ДСНС та його заступникам, їх аналіз та підготовку доповідей про результати проведеного аналізу;
- вивчення політичних, соціальних, соціально-економічних та інших процесів, що відбуваються в державі та регіонах, їх вплив на реалізацію державної політики у визначеній сфері діяльності, готує за результатами їх аналізу пропозиції Голові ДСНС;
- організація належного супроводження та представлення законодавчих актів сфери компетенції ДСНС Кабінетом Міністрів України, народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України, а також під час їх розгляду у комітетах, депутатських фракціях і групах.

Отже, адміністративний департамент ДСНС України є системоутворюючим елементом апарату центрального органу виконавчої влади у сфері цивільного захисту. Його діяльність спрямована на забезпечення цілісності управлінських процесів, належну організацію роботи з документами, підтримання високого рівня виконавської дисципліни, нормативно-правове регулювання внутрішніх процедур, забезпечення публічності та відкритості служби, а також підвищення ефективності взаємодії з органами державної влади.

Комплексний підхід до виконання функцій, спрямований як на організаційне забезпечення, так і на аналітичну та контрольну діяльність, свідчить про винятково важливу роль Адміністративного департаменту у реалізації державної політики у сфері цивільного захисту

Також, Адміністративний департамент Державної служби України з надзвичайних ситуацій наділений комплексом прав, що забезпечують його ефективне функціонування в межах системи цивільного захисту. Сукупність цих прав дозволяє Департаменту виконувати широкий спектр управлінських, контрольних, координаційних та аналітичних функцій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності ДСНС у цілому.

Одним із найважливіших інструментів діяльності Адміністративного департаменту є право на одержання документів, довідок, розрахунків та інших матеріалів від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління. Це право забезпечує безперервний інформаційний обіг, що є основою для об'єктивного аналізу стану справ у підрозділах і для прийняття виважених рішень. Доступ до необхідної інформації дозволяє оперативно виявляти проблемні питання, оцінювати ризики та забезпечувати належний рівень планування і моніторингу діяльності у сфері надзвичайних ситуацій.

Адміністративний департамент також має право ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, а також брати участь у заходах як у межах ДСНС, так і в інших органах державної влади, установах та організаціях. Це забезпечує інтеграцію його діяльності у загальнодержавні процеси управління ризиками та реагу-

вання на надзвичайні ситуації, сприяє об'єднанню зусиль різних суб'єктів у вирішенні актуальних проблем цивільного захисту.

Особливого значення набуває право Департаменту вносити пропозиції щодо розгляду актуальних питань на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва. Завдяки цьому Адміністративний департамент виступає активним ініціатором обговорення важливих аспектів службової діяльності, що потребують оперативного вирішення або подальшого вдосконалення. Наявність такого права сприяє посиленню ролі Департаменту у формуванні стратегічних напрямів розвитку цивільного захисту.

Одним із ключових аспектів діяльності Департаменту є також його правова ініціатива: можливість вносити керівництву пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів, визнання їх такими, що втратили чинність, або їх скасування. Це дозволяє Адміністративному департаменту впливати на процес удосконалення законодавства у сфері цивільного захисту, забезпечуючи відповідність норм сучасним викликам і міжнародним стандартам безпеки.

Важливою складовою функціонування Департаменту є контрольна діяльність, що полягає у перевірці дотримання законодавства у підрозділах ДСНС. Це право забезпечує підтримання високого рівня правової культури, дисципліни та відповідальності серед працівників служби, сприяючи усуненню порушень і підвищенню ефективності діяльності всіх структурних елементів системи цивільного захисту.

Для розгляду питань своєї компетенції Адміністративний департамент має право залучати спеціалістів із різних підрозділів ДСНС, науковців, представників громадянського суспільства та міжнародних організацій. Такий підхід сприяє формуванню міждисциплінарного підходу до вирішення проблем, підвищенню обґрунтованості рішень, а також залученню кращих практик світового досвіду у сфері безпеки.

Особливу роль у діяльності Департаменту відіграє його можливість співпрацювати з громадськими організаціями та міжнародними представництвами. Ця взаємодія не лише розширює ресурсні можливості, а й сприяє поширенню інноваційних підходів, розвитку партнерства та підвищенню міжнародного авторитету ДСНС України.

Крім перелічених прав, Адміністративний департамент наділений іншими повноваженнями, передбаченими актами законодавства України, що впливають із його завдань. Така правова гнучкість дозволяє оперативно адаптувати діяльність Департаменту до змін у зовнішньому середовищі та забезпечувати стабільність функціонування системи цивільного захисту в умовах постійних викликів.

Таким чином, права, якими наділений Адміністративний департамент ДСНС України, формують всебічну основу для його діяльності як ключового координаційного, аналітичного та контрольного органу у системі державного управління у сфері надзвичайних ситуацій. Ефективне реалізування цих прав сприяє розвитку національної системи цивільного захисту, її адаптації до сучасних викликів та інтеграції у світову практику безпеки.

2.2.7. Департамент персоналу

Департамент персоналу є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Департамент підпорядкований Голові Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Департамент персоналу виконує наступні покладені на нього *завдання*:

реалізація державної політики з питань управління персоналом (кадрами) в ДСНС; забезпечення здійснення Головою своїх повноважень з питань управління персоналом (кадрами); забезпечення організаційного розвитку ДСНС; добір персоналу (кадрів) ДСНС; прогнозування розвитку персоналу (кадрів), заохочення працівників до службової кар'єри, підвищення рівня їх професійної компетентності (підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації); здійснення аналітичної та організаційної роботи з кадрового менеджменту; організаційно-методичне керівництво та контроль за роботою з персоналом (кадрами) органів і підрозділів ДСНС; організаційно-методичне забезпечення діяльності закладів освіти цивільного захисту та наукових установ ДСНС; організація заходів наукової, науково-технічної діяльності та координація наукових досліджень з проблем, що належать до компетенції ДСНС; документальне оформлення вступу на державну службу, службу цивільного захисту, роботу, їх проходження та припинення.

Тобто, Департамент персоналу є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), який підпорядковується безпосередньо Голові ДСНС. Його діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері управління персоналом.

Одним із ключових завдань Департаменту є забезпечення реалізації державної політики в питаннях управління кадрами в межах ДСНС. Це завдання охоплює організацію належного функціонування кадрової системи, формування і впровадження стандартів роботи з персоналом відповідно до загальнодержавних вимог і стратегічних пріоритетів безпеки. Департамент персоналу також здійснює забезпечення реалізації повноважень Голови ДСНС щодо управління персоналом, що вимагає від нього високого рівня організації кадрової роботи, оперативності у прийнятті рішень і професійної підтримки керівництва в питаннях кадрової політики.

Значну увагу Департамент приділяє забезпеченню організаційного розвитку ДСНС, що передбачає розробку і реалізацію заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування служби через оптимізацію структури, розвиток кадрового потенціалу та удосконалення управлінських процесів. Важливим аспектом його діяльності є добір персоналу, що включає проведення конкурсних процедур, відбір кандидатів на посади та формування кадрового резерву, з урахуванням професійних якостей, досвіду та морально-етичних характеристик претендентів.

Департамент персоналу також виконує завдання з прогнозування розвитку персоналу, заохочення працівників до побудови службової кар'єри та підвищення їхньої професійної компетентності. Це реалізується через організацію системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників служби, створення можливостей для кар'єрного росту та розвитку лідерських якостей. У цьому контексті діяльність Департаменту є орієнтованою на довгострокову перспективу і забезпечення сталого кадрового потенціалу ДСНС.

Однією з важливих функцій Департаменту є здійснення аналітичної та організаційної роботи у сфері кадрового менеджменту, що передбачає аналіз стану кадрового забезпечення, виявлення проблемних аспектів і розробку відповідних управлінських рішень для їхнього усунення. Департамент також здійснює організаційно-

методичне керівництво та контроль за кадровою роботою в органах і підрозділах ДСНС, що забезпечує єдність підходів до управління персоналом на всіх рівнях системи цивільного захисту.

До завдань Департаменту належить і організаційно-методичне забезпечення діяльності закладів освіти цивільного захисту та наукових установ, що перебувають у сфері управління ДСНС. Це включає розробку методичних рекомендацій, координацію освітніх програм і забезпечення їх відповідності сучасним вимогам до підготовки фахівців у сфері безпеки. Департамент також організовує заходи наукової та науково-технічної діяльності і координує проведення наукових досліджень з проблем, що належать до компетенції ДСНС. Це сприяє розвитку наукового потенціалу системи цивільного захисту і впровадженню інновацій у практику службової діяльності.

Важливою складовою діяльності Департаменту є документальне оформлення вступу на державну службу, службу цивільного захисту, роботу, їх проходження та припинення. Забезпечення правильності та законності кадрової документації має фундаментальне значення для дотримання правових норм і забезпечення належного кадрового обліку.

Таким чином, діяльність Департаменту персоналу ДСНС України є комплексною і багатовекторною, охоплюючи весь цикл управління персоналом – від добору і розвитку кадрів до організаційного забезпечення науково-освітньої діяльності та контролю кадрових процесів у системі. Ефективне виконання покладених на нього завдань забезпечує сталість кадрового потенціалу ДСНС, професіоналізацію особового складу та розвиток системи цивільного захисту відповідно до сучасних викликів і вимог суспільства.

Крім того, Департамент персоналу ДСНС виконує наступні покладені на нього *функції*: забезпечує реалізацію державної політики з питань управління персоналом (кадрами) в ДСНС і вносить пропозиції щодо її формування та удосконалення; організовує роботу щодо розробки структури ДСНС; розробляє і бере участь у розробленні проєктів законів України, інших нормативно-правових актів, що стосуються порядку проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу, перебування військовозов'язаних осіб у резерві служби цивільного захисту, галузевої

освіти та науки у сфері цивільного захисту, відомчих заохочувальних відзнак і порядку нагородження ними, питань управління персоналом, трудових відносин, державної служби, а також з інших питань у визначеній сфері відповідальності; вносить пропозиції Голові з питань удосконалення управління персоналом та кадрового менеджменту; здійснює аналітично-консультативне забезпечення роботи Голови з питань управління персоналом; контролює розроблення посадових інструкцій державних службовців апарату ДСНС, які затверджує Голова, а також переглядає їх на відповідність встановленим законодавством вимогам; проводить роботу щодо створення сприятливого організаційного та психологічного клімату, формування корпоративної культури у колективі, розв'язання конфліктних ситуацій; вивчає потребу в персоналі (кадрах) на вакантні посади в апараті ДСНС, органах та підрозділах ДСНС і вносить відповідні пропозиції Голові.

У випадках, передбачених законодавством, приймає документи від кандидатів на посаду категорії «А», перевіряє на відповідність встановленим законом вимогам, передає до Комісії з питань вищого корпусу державної служби та повідомляє кандидатів про результати такої перевірки; приймає документи від кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» та «В», проводить перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність установленим законом вимогам, повідомляє кандидатів про результати такої перевірки та подає їх на розгляд конкурсної комісії, здійснює інші заходи щодо організації конкурсного відбору; розробляє спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій «Б» і «В»; надсилає кандидатам на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» та «В» письмові повідомлення про результати конкурсу; розглядає матеріали і готує документи для погодження з Міністром внутрішніх справ України (далі – Міністр) та головами відповідних державних адміністрацій до призначення на посаду та звільнення з посади керівників і заступників керівників територіальних органів ДСНС; розглядає матеріали і готує документи до призначення на посади та звільнення з посад державних службовців за рішенням конкурсної комісії, в установленому порядку осіб начальницького складу служби цивільного захисту апарату ДСНС, керівників органів і підрозділів ДСНС від-

повідно до номенклатури посад, призначення на які і звільнення з яких проводиться наказом ДСНС, керівників підпорядкованих організацій; вивчає пропозиції Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій і готує документи щодо погодження у встановленому порядку кандидатур для призначення на посаду та звільнення з посади керівників структурних підрозділів з питань надзвичайних ситуацій Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Крім того Департамент персоналу вирішує інші питання добору персоналу (кадрів); за дорученням Голови перевіряє дотримання вимог законодавства про працю, державну службу, службу цивільного захисту, правил внутрішнього трудового розпорядку в ДСНС; узагальнює потребу структурних підрозділів апарату ДСНС, органів і підрозділів ДСНС у фахівцях різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, на підготовку фахівців, науково-педагогічних і робітничих кадрів у сфері цивільного захисту, підвищення кваліфікації та їх перепідготовку, функціональне навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, у закладах освіти цивільного захисту, наукових установах ДСНС і формує пропозиції ДСНС до обсягів державного замовлення; розглядає матеріали і погоджує: переведення осіб зі складу студентів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які належать до сфери управління ДСНС, або їх відокремлених підрозділів до курсантського складу на вакантні місця державного замовлення; відрахування із закладів освіти цивільного захисту курсантів випускних курсів; формує План наукової і науково-технічної діяльності ДСНС на рік та контролює його виконання, в установленому порядку надає узагальнену інформацію про основні результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та у сфері трансферу технологій; здійснює організаційно-методичне забезпечення діяльності закладів освіти цивільного захисту та наукових установ ДСНС, розвитку і вдосконалення їх навчально-методичної та матеріально-технічної бази, вдосконалення освітнього процесу та науково-дослідної діяльності, впровадження у практику досягнень науки і передового досвіду; здійснює моніторинг впровадження у практику результатів виконання науково-дослідних

та дослідно-конструкторських робіт з проблем сфери діяльності ДСНС.

Серед функцій Департаменту персоналу є ще деякі, не менш важливі функції, які допомагають нормальній роботі ДСНС в цілому. Серед таких функцій можемо виділити:

1) Разом з іншими структурними підрозділами апарату ДСНС: організовує роботу щодо розроблення положень про структурні підрозділи, посадових інструкцій державних службовців та осіб начальницького складу служби цивільного захисту; опрацьовує штатний розпис апарату ДСНС; спільно з бухгалтерською службою організовує роботу щодо мотивації персоналу (кадрів) ДСНС; забезпечує планування службової кар'єри, планомірне заміщення посад державної служби, служби цивільного захисту в апараті ДСНС та на керівні посади в органах і підрозділах ДСНС підготовленими фахівцями згідно з вимогами до професійної компетентності і стимулює просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків; організовує роботу щодо стажування державних службовців та молоді.

2) Здійснює організаційно-методичне керівництво роботою з персоналом (кадрами) органів і підрозділів ДСНС.

3) Організовує проведення внутрішніх навчань (підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації) державних службовців та осіб начальницького складу служби цивільного захисту апарату ДСНС.

4) Здійснює планування професійного навчання державних службовців ДСНС.

5) Узагальнює потреби державних службовців у підготовці, спеціалізації та підвищенні кваліфікації і вносить відповідні пропозиції Голові.

6) Розробляє пропозиції щодо формування переліку напрямів, спеціальностей, спеціалізацій для підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, визначає структуру, зміст, терміни і організаційні форми перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу (кадрів) і фахівців у сфері цивільного захисту.

7) Бере участь у проведенні державного інспектування та акредитації закладів освіти цивільного захисту, наукових установ ДСНС, контролі дотримання ними вимог якості освіти у сфері циві-

льного захисту, спрямування галузевої системи підготовки кадрів за Європейськими стандартами, розробленні галузевих стандартів освіти відповідно до потреб органів та підрозділів ДСНС.

8) Забезпечує взаємодію ДСНС з іншими центральними органами виконавчої влади, організаціями, установами та закладами, громадськими організаціями, зокрема й закордонними, з питань кадрової роботи, професійної підготовки кадрів у сфері цивільного захисту, наукової і науково-технічної діяльності.

9) Згідно з рішенням Голови: подає на погодження з Міністром та затвердження структуру територіальних органів ДСНС, а також їх штатний розпис; проводить відповідні заходи щодо утворення, ліквідації, реорганізації підпорядкованих організацій.

10) Здійснює організаційно-штатні заходи щодо утворення, ліквідації, реорганізації, підпорядкування, передислокації, переведення на нові штати спеціальних підрозділів і формувань Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, підрозділів і формувань професійних та державних аварійно-рятувальних служб, інших підрозділів сфери управління ДСНС (далі – організаційні структури) згідно з актами Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннями Голови.

11) Розробляє спільно зі структурними підрозділами апарату ДСНС і територіальними органами ДСНС обґрунтовані пропозиції з удосконалення організаційних структур органів та підрозділів ДСНС, контролює дотримання штатної дисципліни.

12) Веде облік чисельності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців, службовців та інших працівників, з якими укладається трудовий договір.

13) Здійснює організаційне забезпечення визначення завдань і ключових показників результативності, ефективності та якості службової діяльності державних службовців і результатів їх службової діяльності у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Разом із державним службовцем складає індивідуальну програму підвищення рівня професійної компетентності за результатами оцінювання його службової діяльності.

14) Веде встановлену звітно-облікову документацію, готує державну статистичну звітність з кадрових питань, аналізує якісний

склад державних службовців, а також керівників підпорядкованих організацій.

15) Разом з керівниками структурних підрозділів апарату ДСНС аналізує кількісний та якісний склад державних службовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту в структурних підрозділах апарату ДСНС, органах та підрозділах ДСНС, стан укомплектованості та практику роботи з керівниками підпорядкованих організацій, визначає щорічну та перспективну потребу в персоналі (кадрах), розробляє плани роботи з персоналом (кадрами) у ДСНС.

16) Надає консультативну допомогу з питань управління персоналом керівникам органів і підрозділів ДСНС.

17) Здійснює організаційне забезпечення роботи Науково-технічної ради ДСНС, Вищої атестаційної комісії ДСНС, Конкурсної комісії ДСНС на зайняття посад державної служби, Комісії для проведення конкурсного відбору керівників державних суб'єктів господарювання ДСНС, інших комісій, що утворюються в ДСНС згідно з чинним законодавством та рішенням Голови з питань, що належать до повноважень Департаменту.

18) Узагальнює і розповсюджує передовий досвід роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу (кадрів), науково-технічного забезпечення ДСНС, надає методичну та практичну допомогу в організації освітнього процесу та наукової діяльності в органах і підрозділах ДСНС.

19) Обчислює стаж роботи, державної служби, служби цивільного захисту (контролює правильність проведеного обчислення).

20) Забезпечує персональний розподіл випускників закладів освіти цивільного захисту, які навчалися за державним замовленням, для проходження служби цивільного захисту в органах і підрозділах ДСНС та призначення їх на посади.

21) Координує участь наукових установ ДСНС і закладів освіти цивільного захисту у конкурсах за напрямом наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

22) Здійснює контроль за додержанням законодавства про державну службу, службу цивільного захисту, про працю та станом управління персоналом в органах і підрозділах ДСНС, а також конт-

роль за додержанням законодавства про працю в підпорядкованих організаціях.

23) Розглядає пропозиції та готує документи щодо заохочення та нагородження персоналу (кадрів) державними нагородами, відзнаками Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, відомчими заохочувальними відзнаками, організовує вручення нагородженим державних нагород та відзнак, веде відповідний облік.

24) Організовує складання Присяги державного службовця особою, яка вперше вступає на державну службу, Присяги служби цивільного захисту особою, яка вперше приймається на службу цивільного захисту і призначається на посаду в апараті ДСНС, керівника органу чи підрозділу ДСНС.

25) Оформляє документи про присвоєння відповідних рангів державним службовцям.

26) Проводить роботу з питань присвоєння особам рядового і начальницького складу перших і чергових спеціальних звань служби цивільного захисту, а також достроково та на один ступінь вище звання, передбаченого штатом за займаною посадою, відновлення у спеціальному званні чи позбавленні їх, готує подання про присвоєння спеціальних звань особам вищого начальницького складу та веде відповідний облік із зазначених питань.

27) Ознайомлює державних службовців та осіб начальницького складу служби цивільного захисту з правилами внутрішнього службового розпорядку апарату ДСНС, посадовими інструкціями та іншими документами з проставленням ними підписів та дати ознайомлення.

28) Оформляє і видає державним службовцям та особам, які проходять службу цивільного захисту і працюють в апараті ДСНС, керівникам органів та підрозділів ДСНС і підпорядкованих організацій службове посвідчення, а на особливий період – посвідчення персоналу цивільної оборони (цивільного захисту) працівникам апарату ДСНС відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 1142 “Про затвердження Порядку видачі в особливий період особам, які проходять службу цивільного захисту або працюють в органах управління та силах цивільного захисту,

посвідчень і розпізнавальних знаків (емблем) персоналу цивільної оборони (цивільного захисту)».

29) Забезпечує підготовку матеріалів щодо призначення на посади, переміщення та звільнення чи направлення на навчання, а також преміювання персоналу (кадрів) номенклатури посад, призначення на які і звільнення з яких проводиться наказом ДСНС.

30) Готує пропозиції та матеріали щодо продовження строку служби цивільного захисту, звільнення зі служби цивільного захисту осіб рядового і начальницького складу, які досягли граничного віку перебування на службі.

31) Здійснює контроль за встановленням персоналу (кадрам) надбавок за вислугу років.

32) Формує графік відпусток державних службовців, осіб начальницького складу служби цивільного захисту апарату ДСНС, керівників органів та підрозділів ДСНС і підпорядкованих організацій, контролює їх подання та веде облік.

33) Здійснює роботу, пов'язану із обліком трудової діяльності працівників в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у порядку, визначеному Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», внесенням на вимогу працівника до трудової книжки, що зберігається у працівника, записів про прийняття на роботу, переведення та звільнення, заохочення та нагороди за успіхи в роботі у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заповненням, обліком, зберіганням і пересилкою особових справ (особових карток) державних службовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту.

34) Видає за рішенням комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій у ДСНС посвідчення учасника бойових дій і талони на право одержання проїзних квитків з 50-відсотковою знижкою їх вартості, здійснює їх облік, збереження та реєстрацію видачі.

35) Оформляє і видає особам начальницького складу, які звільнилися зі служби цивільного захисту та набрали статусу ветерана служби цивільного захисту, посвідчення і нагрудні знаки «Ветеран служби цивільного захисту».

36) Оформляє і видає довідки з місця роботи (служби) працівника.

37) Опрацьовує листки тимчасової непрацездатності.

38) У межах компетенції готує розпорядчі документи про відрядження персоналу (кадрів) апарату ДСНС у межах України та за кордон, веде реєстрацію осіб, які прибувають у відрядження до апарату ДСНС.

39) Готує у межах компетенції документи щодо призначення пенсій персоналу ДСНС.

40) Забезпечує видачу в установленому порядку звільненій особі копії акта про звільнення, а також на вимогу працівника внесення належних записів про звільнення до трудової книжки, що зберігається у працівника.

41) Направляє осіб рядового і начальницького складу, звільнених із служби цивільного захисту, до відповідних районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки для взяття на військовий облік.

42) У межах компетенції проводить разом з іншими структурними підрозділами апарату ДСНС роботу щодо укладання, продовження строку дії, розірвання контрактів з керівниками підпорядкованих організацій, а також бере участь у здійсненні заходів з перевірки виконання умов контрактів у порядку, встановленому законодавством.

43) Забезпечує організацію проведення спеціальної перевірки відомостей щодо кандидатів на зайняття у ДСНС посад особи, уповноваженої на виконання функцій держави, номенклатури посад, призначення на які і звільнення з яких проводиться наказом ДСНС.

44) Забезпечує організацію проведення перевірки достовірності відомостей щодо застосування заборон, передбачених частинами третьою і четвертою статті 1 Закону України «Про очищення влади», готує довідку про її результати.

45) Здійснює облік військовозобов'язаних та призовників (далі – військовий облік) з числа працівників апарату ДСНС, а також облік осіб, які уклали контракти про перебування у резерві служби цивільного захисту у апараті ДСНС.

46) Забезпечує контроль за станом військового обліку в органах, підрозділах та підпорядкованих організаціях ДСНС.

47) Організовує роботу у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки з відбору кандидатів для перебування у резерві служби цивільного захисту у апараті ДСНС з числа військовозобов'язаних громадян, які перебувають на військовому обліку, мають відповідну освітню кваліфікацію, здатні за станом здоров'я проходити службу цивільного захисту та не досягли граничного віку перебування на службі цивільного захисту.

48) Організовує роботу з атестування осіб начальницького складу служби цивільного захисту номенклатури посад, призначення на які і звільнення з яких проводиться наказом ДСНС, керівників підпорядкованих організацій.

49) Розглядає звернення громадян, підпорядкованих організацій, посадових осіб, запити та звернення народних депутатів, запити на публічну інформацію з питань управління персоналом.

50) Забезпечує, у межах компетенції, виконання нормативно-правових актів з питань дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням.

51) Забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці.

52) Здійснює заходи щодо переведення Департаменту на роботу в умовах особливого періоду, воєнного стану, в період цільової мобілізації, під час проведення антитерористичної операції.

53) Координує і спрямовує діяльність підрозділів соціально-гуманітарної роботи та психологічного забезпечення в ДСНС.

54) Проводить іншу роботу, пов'язану із застосуванням законодавства про працю, державну службу та службу цивільного захисту.

Отже, діяльність Департаменту персоналу Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) здійснюється відповідно до його функцій. Департамент забезпечує реалізацію державної політики у сфері управління персоналом в системі ДСНС, а також розробляє пропозиції щодо її формування та вдосконалення.

Його діяльність спрямована на організацію роботи з розробки структури ДСНС, участь у підготовці проєктів законодавчих і нормативно-правових актів з питань проходження служби цивільного захисту, державної служби, управління персоналом, трудових відносин, а також стосовно освіти і науки у сфері цивільного захисту.

Департамент вносить Голові пропозиції щодо удосконалення кадрової роботи та здійснює аналітично-консультативне забезпечення діяльності з питань управління персоналом.

До його функціоналу належить контроль за розробленням та переглядом посадових інструкцій державних службовців апарату ДСНС на відповідність чинному законодавству. Також він організовує заходи для формування сприятливого організаційного та психологічного клімату в колективі, розв'язання конфліктних ситуацій та розвиток корпоративної культури. Департамент вивчає потреби в кадрах на вакантні посади і вносить відповідні пропозиції керівництву, здійснює прийом і перевірку документів кандидатів на посади державної служби категорій «А», «Б» і «В», організовує конкурсні процедури та розробляє спеціальні вимоги до кандидатів.

Важливим напрямом роботи є підготовка документів для призначення та звільнення керівників територіальних органів і структурних підрозділів ДСНС, погодження кандидатур з Міністерством внутрішніх справ України та іншими органами влади. Департамент здійснює контроль за додержанням вимог законодавства про працю, державну службу і службу цивільного захисту, узагальнює потреби структурних підрозділів у фахівцях, формує пропозиції щодо державного замовлення на підготовку, підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів у галузі цивільного захисту.

Крім того, він бере участь у формуванні плану наукової і науково-технічної діяльності ДСНС, організаційно забезпечує діяльність закладів освіти цивільного захисту та наукових установ, сприяє вдосконаленню освітнього процесу і розвитку науково-дослідної роботи, моніторить впровадження наукових досягнень у практику. Департамент організовує підготовку положень про структурні підрозділи, посадові інструкції, працює над вдосконаленням мотиваційних механізмів для персоналу, плануванням службової кар'єри та стажуванням державних службовців і молоді.

Він забезпечує організаційно-методичне керівництво кадровою роботою органів і підрозділів ДСНС, організовує внутрішнє навчання, планує професійне навчання та підвищення кваліфікації державних службовців, розробляє пропозиції щодо напрямів та спеціальностей для підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, бере участь у державному інспектуванні та акредитації закладів осві-

ти, сприяє приведенню освітньої діяльності до європейських стандартів.

Департамент забезпечує взаємодію ДСНС з іншими органами виконавчої влади, освітніми та науковими установами, громадськими організаціями в питаннях кадрової роботи, професійної підготовки, наукової діяльності, подає на погодження та затвердження структуру і штатні розписи територіальних органів ДСНС, проводить організаційно-штатні заходи щодо створення, ліквідації та реорганізації спеціальних підрозділів.

Він веде облік чисельності персоналу, забезпечує визначення завдань і ключових показників результативності службової діяльності, складає індивідуальні програми підвищення кваліфікації, веде встановлену звітно-облікову документацію, готує державну статистичну звітність з кадрових питань, аналізує кількісний і якісний склад персоналу. Департамент також здійснює організаційне забезпечення діяльності низки комісій, зокрема Науково-технічної ради та Вищої атестаційної комісії ДСНС.

Особлива увага приділяється узагальненню передового досвіду в підготовці кадрів, методичному і практичному забезпеченню освітньої та наукової діяльності, обчисленню стажу роботи державних службовців і осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту. Департамент координує розподіл випускників закладів освіти цивільного захисту на службу в органах і підрозділах ДСНС, забезпечує участь наукових установ у конкурсах науково-технічної діяльності, контролює дотримання законодавства про працю і державну службу у підпорядкованих організаціях.

Крім того, Департамент розглядає питання заохочення та нагородження персоналу державними та відомчими нагородами, організовує складання Присяги державного службовця та Присяги служби цивільного захисту, оформляє документи щодо присвоєння рангів державним службовцям та спеціальних звань особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, забезпечує ознайомлення персоналу з посадовими обов'язками і правилами внутрішнього розпорядку. Він також веде облік, оформляє та видає відповідні документи державним службовцям і особам служби цивільного захисту.

Таким чином, Департамент персоналу ДСНС виконує комплексну, багатогранну і системну роботу, що охоплює питання кадрового забезпечення, професійного розвитку, науково-освітньої діяльності, нормативно-правового супроводу функціонування служби цивільного захисту, що є надзвичайно важливим для підтримання високого рівня ефективності роботи всієї системи цивільного захисту України.

2.2.8. Департамент запобігання корупції

Департамент запобігання корупції є самостійним структурним підрозділом у складі апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій і підпорядковується безпосередньо Голові ДСНС України.

Департамент запобігання корупції виконує наступні покладені на нього *завдання*: розробляє проєкти актів з питань запобігання та виявлення корупції в апараті ДСНС; надає персоналу ДСНС методичну та консультаційну допомогу з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції; здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства в апараті ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладах освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС; здійснює координацію діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладах освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС; взаємодіє з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) інших відповідних органів, Національним агентством, іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції; за результатами роботи за звітній рік надає до Національного агентства інформацію щодо своєї діяльності до 10 лютого року, наступного за звітним; у разі зміни структури, штатної чисельності, контактних даних, а також керівника Управління повідомляє про це Національне агентство впродовж десяти робочих днів; організовує роботу з оцінки корупційних ризиків у діяльності ДСНС, підготовки заходів щодо їх усунення, вносить Голові ДСНС пропозиції щодо таких заходів, залучається для виконання цих фун-

кцій до роботи комісії з оцінки корупційних ризиків; забезпечує підготовку антикорупційної програми ДСНС, змін до неї, подання її на погодження та моніторинг її виконання.

Крім того, Департамент запобігання корупції виконує деякі інші завдання, а саме:

1) Здійснює підготовку звітів за результатами періодичного моніторингу та оцінки виконання антикорупційної програми, а також надає пропозиції щодо внесення змін до неї.

2) Щопівроку надає Національному агентству інформацію щодо виконання заходів, передбачених антикорупційною програмою ДСНС.

3) Візує проєкти наказів з основної діяльності, адміністративно-господарських питань, кадрових питань (особового складу) залежно від їх видів.

4) Вживає заходів з виявлення конфлікту інтересів та сприяє його врегулюванню, інформує Голову ДСНС та Національне агентство про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання.

5) Надає консультативну допомогу в заповненні декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави.

6) Проводить перевірку факту подання суб'єктами декларування, які працюють/проходять службу (працювали/проходили службу) у ДСНС, відповідно до частини першої статті 512 Закону декларацій та повідомляє Національне агентство про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному законодавством порядку.

7) Співпрацює з викривачами, забезпечує дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених Законом.

8) Надає персоналу ДСНС методичну допомогу та консультацію щодо здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону та захисту викривачів, проводить внутрішні навчання з цих питань.

9) Організовує роботу внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень вимог Закону, отримує та організовує розгляд повідомленої через такі канали інформації.

10) Здійснює перевірку отриманих повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

11) Інформує Голову ДСНС, Національне агентство, інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у випадках, передбачених законодавством, про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень вимог Закону персоналом ДСНС.

12) Здійснює моніторинг Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою забезпечення дотримання відповідним органом вимог частини першої статті 59 та частини другої статті 651 Закону.

13) Повідомляє у письмовій формі Голову ДСНС про вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, та інших порушень вимог Закону персоналом ДСНС з метою забезпечення дотримання вимог частин другої, четвертої та п'ятої статті 651 Закону.

14) У разі отримання офіційної інформації стосовно вчинення персоналом апарату ДСНС корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, здійснює моніторинг офіційного вебпорталу «Судова влада України», Єдиного державного реєстру судових рішень з метою отримання інформації щодо результатів розгляду відповідної справи судом.

15) Організовує роботу та бере участь у службовому розслідуванні, яке проводиться з метою виявлення причин та умов, що призвели до вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконання вимог Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства.

16) Інформує Національне агентство у разі ненаправлення кадровою службою апарату ДСНС засвідченої в установленому порядку паперової копії розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення та інформаційної картки до розпорядчого документа про накладення (скасування розпорядчого документа про накладення) дисциплінарного стягнення на особу за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень для внесення

до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

17) Веде облік осіб з числа персоналу ДСНС, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

18) Організовує роботу та бере участь у проведенні службових розслідувань (перевірок) з метою виявлення причин та умов, що призвели до вчинення персоналом ДСНС порушень службової дисципліни і законності.

19) Здійснює інші заходи щодо запобігання та виявлення корупції.

Отже, Департамент запобігання корупції Державної служби України з надзвичайних ситуацій є самостійним структурним підрозділом апарату, який безпосередньо підпорядковується Голові ДСНС. Його діяльність спрямована на забезпечення системного та ефективного виконання завдань у сфері запобігання і виявлення корупції.

Основним напрямом роботи Департаменту є розробка проєктів актів, спрямованих на запобігання та виявлення корупційних проявів у системі ДСНС, що передбачає нормативне забезпечення антикорупційної діяльності. Важливою складовою є надання методичної і консультаційної допомоги персоналу з питань додержання антикорупційного законодавства, що сприяє підвищенню правової обізнаності працівників і створенню дієвої системи превентивних заходів.

Департамент здійснює безпосередній контроль за дотриманням антикорупційного законодавства як в апараті ДСНС, так і в територіальних органах, підрозділах центрального підпорядкування, закладах освіти, науково-дослідних установах, підприємствах та організаціях сфери управління. Координація діяльності уповноважених підрозділів (або осіб) з питань запобігання та виявлення корупції на місцях забезпечує єдину політику і уніфіковані підходи до реалізації антикорупційних заходів.

У межах міжвідомчої взаємодії Департамент активно співпрацює з іншими уповноваженими органами у сфері протидії корупції, зокрема з Національним агентством з питань запобігання корупції

(НАЗК). Таке партнерство сприяє оперативному обміну інформацією та координації зусиль у запобіганні правопорушенням.

Особливе значення має обов'язок Департаменту щороку надавати інформацію про результати своєї роботи до Національного агентства, що забезпечує відкритість і підзвітність його діяльності. Також своєчасне інформування про зміни у структурі, штатній чисельності або керівному складі є обов'язковим елементом прозорості.

У сфері оцінки ризиків Департамент організовує роботу щодо ідентифікації корупційних ризиків у діяльності ДСНС, розробляє заходи з їх усунення та готує відповідні пропозиції для керівництва. Він також готує та моніторить виконання антикорупційної програми ДСНС, що є стратегічним документом у сфері протидії корупції в системі служби.

Функціональні обов'язки включають візування проєктів наказів, що дозволяє запобігти появі ризиків у нормативних актах внутрішнього управління. Важливою є робота щодо виявлення конфлікту інтересів та сприяння його врегулюванню, що відповідає принципу доброчесності на державній службі.

У межах контролю за фінансовою прозорістю Департамент надає консультації щодо заповнення декларацій, здійснює перевірку фактів подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави, та інформує НАЗК про випадки порушення вимог щодо декларування. Така діяльність спрямована на забезпечення прозорості статків персоналу та попередження зловживань.

Важливу роль відіграє робота Департаменту з викривачами корупції, що передбачає не лише реагування на їхні повідомлення, але й забезпечення їхніх прав та гарантій захисту, відповідно до чинного законодавства. Організація внутрішніх каналів повідомлення та реагування на факти можливих правопорушень свідчить про створення умов для ефективного внутрішнього контролю.

Департамент здійснює перевірку отриманих повідомлень про можливі правопорушення, інформує керівництво ДСНС та уповноважені органи у разі виявлення ознак корупційних діянь, а також моніторить Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Така діяльність дозволяє забезпечити відповідність кадрової політики вимогам законодавства щодо доброчесності.

У разі отримання інформації про правопорушення з боку персоналу ДСНС, Департамент здійснює моніторинг судових рішень, а також організовує службові розслідування для встановлення причин і умов вчинення правопорушень. У межах службових розслідувань Департамент не лише встановлює факти порушень, а й розробляє рекомендації для усунення системних недоліків, що зумовили виникнення правопорушень.

Особлива увага приділяється обліку осіб, які притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, а також інформуванню Національного агентства у випадках недотримання кадровими службами вимог щодо внесення відповідної інформації до державних реєстрів. Такий облік є важливим інструментом запобігання повторному працевлаштуванню осіб, які скомпрометували себе корупційними діями.

У межах загальної компетенції Департамент здійснює й інші заходи, спрямовані на запобігання та виявлення корупції, що свідчить про комплексний і системний характер його діяльності. Його робота не обмежується лише формальними процедурами, а передбачає активне формування антикорупційної культури серед персоналу ДСНС, що є надзвичайно важливим для ефективної протидії корупції у сфері цивільного захисту.

Загалом, діяльність Департаменту запобігання корупції ДСНС характеризується високим рівнем регламентованості, системності, міжвідомчої взаємодії та орієнтацією на забезпечення прозорості й доброчесності у діяльності ДСНС України, що є ключовими чинниками ефективного функціонування національної системи протидії корупції.

У зв'язку із забезпеченням боротьби з корупційними правопорушеннями у ДСНС, Департамент запобігання корупції ДСНС наділений деякими правами.

Департамент для виконання покладених на нього завдань і функцій має **право**: мати доступ до документів та інформації, розпорядником яких є структурні підрозділи апарату ДСНС, територіальні органи, підрозділи центрального підпорядкування, заклади освіти цивільного захисту, науково-дослідні установи, підприємства та організації сфери управління ДСНС, з урахуванням обмежень, установлених законом, робити чи отримувати їх копії; одержувати в уста-

новленому порядку від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на Департамент завдань, у тому числі ті, що містять інформацію з обмеженим доступом (крім державної таємниці); ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться в ДСНС, та за дорученням керівництва ДСНС – у заходах, що проводяться в інших органах державної влади, установах та організаціях із питань, які належать до компетенції Управління; вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва ДСНС актуальних питань службової діяльності самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладах освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС; вносити керівництву ДСНС пропозиції щодо необхідності внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування; залучати в установленому порядку спеціалістів самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Управління; співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на Управління завдань; здійснювати обробку інформації, у тому числі персональних даних, з дотриманням законодавства про захист персональних даних; викликати та опитувати осіб, у тому числі керівників та заступників керівників структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, дії або бездіяльність яких стосуються

корупційних відомостей, у тому числі повідомлених викривачем фактів; звертатися до Національного агентства щодо порушених прав викривача, його близьких осіб; вносити Голові ДСНС подання про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності персоналу апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, винних у порушенні Закону.

Крім того, Департамент має право:

1) виконувати інші повноваження, спрямовані на всебічний розгляд повідомлень про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень вимог Закону, у тому числі повідомлень викривачів, захист їхніх прав і свобод;

2) отримувати від персоналу ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення вимог Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших передбачених вимог, обмежень, та заборон, а також з питань, які виникають під час проведення службових розслідувань (перевірок);

3) ініціювати перед Головою ДСНС розгляд питання щодо проведення перевірки стану організації роботи із запобігання і виявлення корупції у територіальних органах, підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери управління ДСНС;

4) проводити аналіз потенційних та наявних контрагентів ДСНС і надавати інформацію про них Голові ДСНС;

5) витребувати від структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, інформацію щодо виконання заходів, передбачених антикорупційною програмою ДСНС;

6) вести листування з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) інших відповідних органів, Національним агентством, іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції з питань, що належать до компетенції Управління;

7) надавати на розгляд Голови ДСНС пропозиції щодо удосконалення роботи Управління;

8) здійснювати контроль за дотриманням персоналом ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС антикорупційного законодавства, у тому числі за результатами розгляду повідомлень про порушення вимог Закону;

9) звертатися в установленому порядку до територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, а також центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності з метою отримання відомостей та документів стосовно діяльності ДСНС;

10) під час проведення службових розслідувань (перевірок) залучати в установленому порядку фахівців з питань, що потребують спеціальних знань;

11) отримувати від персоналу ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС пояснення, відомості та документи з питань, що стосуються службової діяльності;

12) під час виконання службових повноважень безперешкодно у будь-який час доби відвідувати структурні підрозділи апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС і здійснювати в установленому порядку перевірки за всіма напрямками службової діяльності;

13) за результатами проведених службових розслідувань (перевірок) вносити на розгляд Голові ДСНС пропозиції щодо застосування заохочень або стягнень до персоналу апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС;

14) у межах компетенції надавати пропозиції стосовно кандидатів для недопущення комплектування посад в апараті ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладах освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС особами, що вчинили дії, які можуть дискредитувати службу цивільного захисту;

15) за погодженням з відповідними правоохоронними органами брати участь у проведенні процесуальних дій та інших заходів стосовно персоналу ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС;

16) самотійно або у взаємодії з правоохоронними органами попереджувати й виявляти факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень службової дисципліни та законності персоналом ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, а також забезпечувати всебічну й об'єктивну їх перевірку, вносити пропозиції щодо реагування на них;

17) здійснювати перевірку фінансово-господарської діяльності територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС з метою здійснення контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства.

Департамент має інші права, передбачені актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань.

Працівники Департаменту можуть:

1) можуть залучатися до проведення:

- експертизи проєктів нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів, що видаються ДСНС, з метою виявлення причин, що призводять чи можуть призвести до вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;
- внутрішнього аудиту структурних підрозділів ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування,

закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, у частині дотримання вимог антикорупційного законодавства;

2) з числа осіб начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків мають право носити цивільний одяг;

3) мають право користуватися інформаційними та телекомунікаційними системами, транспортом, зв'язком, оргтехнікою та іншим майном і технічними засобами територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС, де проводиться службове розслідування (перевірка).

Отже, Департамент запобігання корупції Державної служби України з надзвичайних ситуацій здійснює свою діяльність для забезпечення ефективності роботи ДСНС у сфері запобігання і протидії корупційним проявам.

Зокрема, Департамент має право доступу до документів та інформації, розпорядником яких є структурні підрозділи апарату ДСНС, територіальні органи, підрозділи центрального підпорядкування, заклади освіти цивільного захисту, науково-дослідні установи, підприємства та організації сфери управління ДСНС, із урахуванням законодавчих обмежень, а також робити чи отримувати їх копії. Він може одержувати в установленому порядку від відповідних підрозділів документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, у тому числі ті, що містять інформацію з обмеженим доступом (крім державної таємниці).

Департамент уповноважений ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться в ДСНС, а також за дорученням керівництва ДСНС – у заходах інших органів державної влади. До його компетенції належить внесення пропозицій щодо розгляду актуальних питань на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва, а також щодо внесення змін до нормативно-правових актів або їх скасування.

У рамках виконання своїх функцій Департамент може залучати спеціалістів самотійних структурних підрозділів апарату ДСНС,

територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, науково-дослідних установ, закладів освіти цивільного захисту, підприємств і організацій сфери управління ДСНС, а також вчених та представників інститутів громадянського суспільства. Крім того, Департамент активно співпрацює з громадськими організаціями, міжнародними представництвами та іншими структурами з питань виконання покладених завдань.

Особливе місце у діяльності Департаменту займає обробка інформації, у тому числі персональних даних, з дотриманням вимог законодавства про їх захист. Він має право викликати та опитувати осіб, зокрема керівників і заступників керівників структурних підрозділів ДСНС, дії або бездіяльність яких стосуються корупційних правопорушень, у тому числі за повідомленнями викривачів. У випадках порушення прав викривачів Департамент має можливість звертатися до Національного агентства з питань запобігання корупції.

Департамент наділений повноваженнями вносити подання Голові ДСНС про притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, винних у порушенні антикорупційного законодавства. Він також здійснює всебічний розгляд повідомлень про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, забезпечуючи захист прав і свобод викривачів. Працівники Департаменту мають право отримувати письмові пояснення від персоналу з питань, що можуть свідчити про порушення вимог антикорупційного законодавства, та ініціювати проведення перевірок стану організації роботи із запобігання корупції у структурних підрозділах та підпорядкованих установах ДСНС.

Серед інших важливих напрямів роботи Департаменту слід відзначити проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів ДСНС, витребування інформації про виконання заходів, передбачених антикорупційною програмою, ведення листування з відповідними органами та внесення пропозицій щодо удосконалення власної діяльності. Департамент здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства персоналом ДСНС, розглядає повідомлення про можливі порушення та проводить необхідні перевірки.

Крім того, Департамент має право звертатися до територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти, науково-дослідних установ та інших організацій сфери управління ДСНС, а також до інших органів влади та місцевого самоврядування з метою отримання необхідних документів та відомостей. У межах службових розслідувань він залучає фахівців з відповідними спеціальними знаннями, має можливість безперешкодного доступу до об'єктів ДСНС для проведення перевірок за всіма напрямками службової діяльності.

За результатами службових розслідувань Департамент вносить пропозиції Голові ДСНС щодо застосування заохочень або дисциплінарних стягнень до персоналу. Він також бере участь у процесах добору кандидатів для зайняття посад у системі ДСНС, запобігаючи комплектуванню служби особами, які вчинили дії, що можуть дискредитувати службу цивільного захисту.

У рамках взаємодії з правоохоронними органами Департамент має можливість брати участь у процесуальних діях щодо персоналу ДСНС та самостійно або у взаємодії з правоохоронними органами попереджувати та виявляти факти корупційних правопорушень. Він також забезпечує перевірку фінансово-господарської діяльності територіальних органів, закладів освіти, науково-дослідних установ та інших підрозділів ДСНС на предмет дотримання антикорупційного законодавства.

Працівники Департаменту можуть залучатися до проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів ДСНС з метою виявлення чинників, що можуть призвести до корупційних правопорушень, а також до проведення внутрішнього аудиту щодо дотримання антикорупційних вимог. Особи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків мають право носити цивільний одяг. Також працівники Департаменту мають право користуватися інформаційними і телекомунікаційними системами, транспортом, зв'язком, оргтехнікою та іншим майном підрозділів, у яких проводяться службові розслідування чи перевірки.

Таким чином, Департамент запобігання корупції ДСНС здійснює багатопрофільну діяльність, спрямовану на забезпечення високого рівня доброчесності та законності у системі цивільного захисту,

спираючись на широкий спектр законодавчо визначених повноважень і механізмів впливу.

2.2.9. Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування

Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування є постійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій і безпосередньо підпорядковується Першому заступнику Голови ДСНС України, до повноважень якого відповідно до розподілу обов'язків належить питання підготовки, застосування авіації та організації авіаційного пошуку і рятування.

Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування виконує наступні покладені на нього *функції*:

розробляє проекти нормативно-правових актів з авіаційної діяльності, авіаційного пошуку і рятування та проводить фахову експертизу таких актів; впроваджує в авіації ДСНС нормативно-правові акти та документи з питань діяльності державної авіації України; бере участь у межах повноважень у підготовці проектів документів з авіаційного забезпечення та організації авіаційного пошуку і рятування під час здійснення антитерористичних заходів; здійснює контроль за організацією та проведенням підготовки авіації ДСНС до дій за призначенням; забороняє проведення польотів авіації ДСНС у разі виявлення порушень вимог нормативно-правових актів з організації і проведення польотів з наступною доповіддю Голові ДСНС; організовує та здійснює контроль за проведенням профілактичних заходів з безпеки польотів авіації ДСНС; здійснює контроль за рівнем підготовки авіаційного персоналу авіації ДСНС; організовує застосування і контроль безпеки використання, технічної експлуатації апаратури державного радіолокаційного впізнавання, системи візуального впізнавання та підготовки особового складу до роботи з нею; організовує і проводить інструктивно-методичні та навчальні збори з льотним, інженерно-технічним складом, спеціалістами аеродромно-технічного забезпечення, зв'язку, радіотехнічного та радіолокаційного забезпечення авіації ДСНС згідно з організаційно-методичними рекомендаціями з підготовки до дій за призначенням авіації ДСНС; організовує підготовку, навчання та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу авіації ДСНС; організовує проведення авіаційного пошуку і рятування із

залученням сил і засобів авіаційної системи, єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій та Національної системи пошуку і рятування на морі; розробляє пропозиції ДСНС до відповідних органів щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків; здійснює контроль за готовністю авіаційних сил та засобів пошуку і рятування до проведення пошуку і рятування, за організацією пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден авіації центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності.

Крім того, на Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування покладені й інші функції, серед яких:

1) організація проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування силами і засобами єдиної системи проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування;

2) здійснення контролю за організацією підвищення кваліфікації фахівців органів управління системи авіаційного пошуку і рятування;

3) організація проведення в установленому порядку тренувань (навчань) у системі авіаційного пошуку і рятування;

4) розробка та подання в установленому порядку у межах компетенції пропозиції щодо фінансування видатків на авіаційні роботи з пошуку і рятування та авіації ДСНС;

5) здійснення взаємодії з суб'єктами авіаційної діяльності державної авіації України, авіаремонтними підприємствами та науково-дослідними установами з питань безпеки польотів, експлуатації, ремонту, модернізації та забезпечення надійності авіаційної техніки;

6) організація використання безпілотних літальних апаратів територіальних органів ДСНС України в областях та м. Києві, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, а також підприємств, установ та організацій сфери управління ДСНС;

7) здійснення контролю та надання методичної допомоги в організації навчально-тренувальних польотів безпілотних літальних апаратів головних управлінь ДСНС в областях та м. Києві, підрозді-

лів центрального підпорядкування ДСНС, закладів освіти цивільного захисту, а також підприємств, установ та організацій сфери управління ДСНС;

8) організація льотних перевірок засобів зв'язку, радіотехнічного та радіолокаційного забезпечення польотів на аеродромі базування авіації ДСНС;

9) розроблення порядку організації використання авіаційних сил і засобів для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території України;

10) організовує координацію проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами і засобами ДСНС, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

11) бере участь за рішенням керівництва ДСНС у роботі комісій з розслідування авіаційних подій;

12) бере участь в аеромедичній евакуації осіб, що потребують медичної допомоги, транспортуванні анатомічних матеріалів та реципієнтів;

13) забезпечує охорону державної таємниці в межах повноважень.

Отже, Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування є одним із ключових самостійних структурних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Його місце в організаційній структурі визначене безпосереднім підпорядкуванням Першому заступнику Голови ДСНС України, що свідчить про високу пріоритетність завдань, які покладаються на цей підрозділ, а також про необхідність оперативної координації діяльності у сфері авіаційного забезпечення та авіаційного пошуку і рятування.

Функціональна діяльність Управління охоплює низку взаємопов'язаних напрямів, спрямованих на всебічне забезпечення готовності авіаційних сил ДСНС до дій за призначенням. Одним із базових завдань є розроблення проєктів нормативно-правових актів з авіаційної діяльності та проведення їх фахової експертизи. Це створює нормативну основу для діяльності авіаційних підрозділів і забезпечує адаптацію національних норм до сучасних вимог авіаційної безпеки. Впровадження нормативно-правових актів державної

авіації у діяльність авіації ДСНС дозволяє забезпечити єдність авіаційної політики та дотримання стандартів державної авіації.

Участь Управління у підготовці документів з авіаційного забезпечення антитерористичних заходів відображає інтеграцію авіаційної компоненти ДСНС у загальнодержавну систему безпеки та оборони. Важливою функцією є контроль за підготовкою авіації ДСНС до дій за призначенням, що включає як технічну готовність авіаційної техніки, так і рівень підготовки персоналу. Управління має право забороняти польоти у разі виявлення порушень вимог авіаційного законодавства, що підкреслює його повноваження як органу авіаційного контролю у межах ДСНС.

Значний акцент робиться на забезпеченні безпеки польотів. Управління організовує профілактичні заходи, контролює рівень професійної підготовки авіаційного персоналу та забезпечує інструктивно-методичні збори з різними категоріями фахівців авіаційного забезпечення. Велике значення має організація навчання та підвищення кваліфікації персоналу, що гарантує постійне вдосконалення навичок і знань працівників.

У сфері авіаційного пошуку і рятування Управління координує діяльність сил і засобів як авіаційної системи ДСНС, так і єдиної державної системи цивільного захисту, включаючи Національну систему пошуку і рятування на морі. Ця функція охоплює організацію пошуково-рятувального забезпечення польотів усіх форм власності та контроль за готовністю сил до проведення таких операцій. Крім того, Управління здійснює планування і організацію тренувань і навчань з пошуково-рятувальної тематики, що є важливим елементом підтримання належного рівня бойової готовності.

З метою запобігання аварійним ситуаціям Управління має право ініціювати припинення польотів при виявленні порушень нормативних вимог, а також контролювати підготовку фахівців органів управління системи авіаційного пошуку і рятування. Для забезпечення ефективності своєї діяльності Управління розробляє фінансові пропозиції щодо авіаційних робіт з пошуку і рятування та підтримує тісну взаємодію з суб'єктами державної авіації, авіаремонтними підприємствами та науково-дослідними установами.

Важливим напрямом роботи є організація використання безпілотних літальних апаратів, що відображає актуальні тенденції розвит-

ку сучасної авіації. Управління здійснює контроль за навчально-тренувальними польотами безпілотників у регіональних підрозділах та закладах освіти цивільного захисту, що сприяє розширенню можливостей авіаційної підтримки під час ліквідації надзвичайних ситуацій.

Особливу увагу Управління приділяє забезпеченню готовності аеродромної інфраструктури шляхом проведення льотних перевірок засобів зв'язку, радіотехнічного та радіолокаційного забезпечення. Організація проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами і засобами ДСНС свідчить про здатність швидко мобілізувати авіаційні ресурси для реагування на надзвичайні ситуації різного характеру.

Важливо зазначити, що Управління також бере участь у розслідуванні авіаційних подій, що дозволяє всебічно аналізувати причини аварій та вживати заходів щодо їх запобігання у майбутньому. Участь в аеромедичній евакуації та транспортуванні анатомічних матеріалів підкреслює багатoproфільність діяльності авіаційних підрозділів ДСНС.

Не менш важливим завданням є забезпечення охорони державної таємниці у межах компетенції, що гарантує захист інформації обмеженого доступу, особливо в умовах виконання завдань у сфері національної безпеки.

У підсумку, діяльність Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування ДСНС є багатоплановою і комплексною. Вона включає нормативно-правове забезпечення, підготовку персоналу, технічний контроль, організацію пошуково-рятувальних операцій, використання новітніх технологій, координацію міжвідомчої взаємодії та участь у заходах з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Завдяки такій діяльності забезпечується належний рівень авіаційної готовності ДСНС до оперативного реагування на надзвичайні події, що має надзвичайно важливе значення для захисту населення і території України.

Права Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування ДСНС:

Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування ДСНС наділене наступними **правами**:

1) одержувати в установленому порядку від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на Управління завдань і функцій;

2) ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться в ДСНС, та за дорученням керівництва ДСНС – у заходах, що проводяться в інших органах державної влади, установах та організаціях з питань, які належать до компетенції Управління;

3) вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва ДСНС актуальних питань службової діяльності самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС;

4) вносити керівництву ДСНС пропозиції щодо необхідності внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування;

5) залучати в установленому порядку спеціалістів самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Управління;

6) співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на Управління завдань.

Управління має інші права, передбачені актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань.

Отже, Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування ДСНС України наділене комплексом спеціальних прав, які забезпечують ефективне виконання покладених на нього завдань і функцій. Характер прав Управління свідчить про його активну управлінсько-

координаційну та регулятивну роль у системі авіаційного забезпечення цивільного захисту.

Одним із базових прав є можливість одержання в установленому порядку від усіх підрозділів системи ДСНС документів, довідок, розрахунків та інших матеріалів, необхідних для реалізації завдань. Це право є ключовим інструментом для забезпечення оперативності управлінських рішень і дозволяє підтримувати належний рівень інформаційної взаємодії між структурними підрозділами ДСНС, що особливо важливо для підтримання боєготовності авіаційних сил та організації авіаційного пошуку і рятування.

Право ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, а також брати участь у заходах ДСНС та за дорученням керівництва – в інших державних органах та організаціях – забезпечує Управлінню можливість оперативно реагувати на виклики у сфері авіаційної безпеки та пошуково-рятувальної діяльності. Такий інструмент дозволяє залучати необхідні ресурси та ухвалювати колегіальні рішення для вирішення актуальних завдань.

Важливою складовою управлінських повноважень є право вносити пропозиції щодо розгляду на колегіях ДСНС та відеоселекторних нарадах актуальних питань службової діяльності інших підрозділів. Це право дозволяє Управлінню впливати на стратегічне планування діяльності всієї служби, вносити корективи у процеси підготовки авіаційного персоналу, вдосконалення технічного забезпечення, нормативного регулювання авіаційної діяльності.

Право ініціювати внесення змін до нормативно-правових актів або їх скасування є підтвердженням високого рівня експертної компетенції Управління. Це дозволяє йому не лише виконувати надані функції, а й активно брати участь у формуванні законодавчої та нормативної бази у сфері авіації цивільного захисту, що гарантує актуальність і дієвість правових норм.

Залучення в установленому порядку фахівців інших структурних підрозділів ДСНС, вчених та представників громадянського суспільства є важливим правом, що відкриває можливість для залучення до розгляду складних питань фахової експертизи, наукового обґрунтування рішень і впровадження інноваційних підходів у сфері авіаційної безпеки та рятувальних операцій. Таким чином, Управ-

ління виступає як інтеграційна ланка між державною службою, наукою та громадськістю.

Не менш важливим є право співпрацювати з громадськими, іншими недержавними організаціями та міжнародними представництвами з питань, що належать до його компетенції. Це сприяє імплементації міжнародного досвіду у вітчизняну практику, дозволяє адаптувати найкращі світові стандарти пошуково-рятувальної діяльності та авіаційного забезпечення до українських реалій.

Крім зазначених, Управління також має інші права, передбачені чинним законодавством України, які впливають із покладених на нього завдань. Це забезпечує гнучкість та адаптивність у виконанні функцій, особливо в умовах динамічних змін у сфері безпеки та надзвичайних ситуацій.

Загалом аналіз прав Управління авіації та авіаційного пошуку і рятування ДСНС свідчить про те, що його статус передбачає не тільки пасивне виконання функцій, але й активне формування державної політики у сфері авіації цивільного захисту, забезпечення оперативної координації пошуково-рятувальних операцій, впровадження інновацій та налагодження міжнародної співпраці. Завдяки такому комплексу прав Управління виступає як потужний механізм забезпечення авіаційної готовності ДСНС, що, у свою чергу, є запорукою ефективного захисту населення і територій України в умовах надзвичайних ситуацій.

2.2.10. Управління гідрометеорології

Управління гідрометеорології є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій і підпорядковується заступнику Голови ДСНС України, до повноважень якого відповідно до розподілу обов'язків належить питання гідрометеорологічної діяльності. Структуру Управління та його чисельність затверджує Голова ДСНС України.

Управління гідрометеорології виконує наступні покладені на нього *функції*:

- 1) розробляє пропозиції щодо формування та реалізації державної політики у сфері гідрометеорологічної діяльності;
- 2) готує проєкти законодавчих, нормативно-правових актів щодо гідрометеорологічної діяльності;

3) надає пропозиції щодо утворення, ліквідації, реорганізації гідрометеорологічних організацій, підприємств та установ, готує до затвердження їх положення (статути);

4) бере участь у контролі гідрометеорологічної діяльності гідрометеорологічних організацій, підприємств та установ сфери управління ДСНС;

5) організовує ведення державного водного кадастру за розділом «поверхневі води»;

6) розробляє проєкти цільових програм перспективного розвитку і технічного переоснащення державної системи гідрометеорологічних спостережень, прогнозування та забезпечення, здійснює контроль за їх реалізацією;

7) виконує функції повноважного метеорологічного органу для організації надання метеорологічного обслуговування цивільної авіації в Україні;

8) надає пропозиції до стратегії розвитку гідрометеорологічної діяльності, до перспективних та річних планів соціально-економічного, технічного, технологічного розвитку гідрометеорологічної галузі;

9) організовує розроблення стандартів з питань гідрометеорологічної діяльності, порядків проведення гідрометеорологічних спостережень, спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища, гідрометеорологічного прогнозування, забезпечення та обслуговування;

10) здійснює контроль за застосуванням засобів вимірювальної техніки і методик виконання гідрометеорологічних спостережень, обробленням даних спостережень та їх зберіганням;

11) готує пропозиції до нормативного забезпечення галузевого державного архіву матеріалів гідрометеорологічних спостережень Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

12) здійснює в межах повноважень організаційно-методичне керівництво діяльністю експертних комісій гідрометеорологічних організацій, а також на підприємствах, в установах і організаціях інших галузей та сфер діяльності незалежно від форм власності та у фізичних осіб, які провадять гідрометеорологічну діяльність;

13) готує пропозиції до планів наукової і науково-технічної діяльності ДСНС, спрямованих на одержання і використання нових

знань для розв'язання проблем, пов'язаних із реалізацією державної політики у сфері гідрометеорологічної діяльності, дотримується виконання плану роботи Науково-технічної ради ДСНС і здійснює контроль за його виконанням;

14) готує до затвердження керівництвом зведені річні плани проведення гідрометеорологічних спостережень та спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища, гідрометеорологічного прогнозування, забезпечення;

15) забезпечує контроль за виконанням річних планів гідрометеорологічних спостережень та спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища, гідрометеорологічного прогнозування, забезпечення;

16) розробляє пропозиції до кваліфікаційних характеристик професій у сфері гідрометеорологічної діяльності;

17) розглядає звернення (запити) народних депутатів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, громадян стосовно питань гідрометеорологічної діяльності;

18) організовує в рамках компетенції підготовку матеріалів до щорічної Національної доповіді про стан довкілля в Україні;

19) готує та/або погоджує пропозиції керівництву ДСНС щодо кандидатур на призначення та звільнення керівників гідрометеорологічних організацій, підприємств та установ;

20) аналізує в межах компетенції діяльність керівників Українського гідрометеорологічного центру, Державного підприємства «Український авіаційний метеорологічний центр» та Українського гідрометеорологічного інституту і подає пропозиції керівництву ДСНС щодо їх заохочення та накладання стягнень;

21) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в межах своїх повноважень;

22) здійснює в межах повноважень контроль діяльності державної системи гідрометеорологічних спостережень, екологічного моніторингу, прогнозування та гідрометеорологічного забезпечення, зокрема за:

- проведенням гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних і базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища;

- веденням державного обліку, реєстрацією та зберіганням матеріалів гідрометеорологічних спостережень, веденням інформаційної бази гідрометеорологічних даних і даних про стан навколишнього природного середовища, прогнозуванням погоди, гідрологічного режиму водних об'єктів, небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, урожайності сільськогосподарських культур;
- наданням органам державної влади, органам місцевого самоврядування та населенню безоплатно інформації загального користування про фактичні та очікувані зміни гідрометеорологічних умов і стану навколишнього природного середовища, попередження про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, а також здійсненням гідрометеорологічного обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від форм власності, діяльність яких залежить від гідрометеорологічних умов, у тому числі підприємств енергетики, агропромислового комплексу, комунального господарства, цивільної авіації та інших видів транспорту;
- організацією здійснення заходів щодо моніторингу забруднення навколишнього природного середовища на пунктах державної системи гідрометеорологічних спостережень:
- за рівнями забруднювальних речовин в атмосферному повітрі, показниками та складовими атмосферних опадів;
- за вмістом радіонуклідів в атмосферному повітрі, транскордонним перенесенням забруднювальних речовин; снігового покриву; ґрунтів різного призначення (вміст залишкової кількості пестицидів та важких металів); радіаційної обстановки (визначення потужності експозиційної дози гамма-випромінювання); повеней, паводків, снігових лавин, селів;
- за біологічними, хімічними, фізико-хімічними та гідроморфологічними показниками масивів поверхневих вод.

23) вносить пропозиції щодо технічного регулювання у сфері гідрометеорологічної діяльності;

24) бере участь у розробленні, погодженні або затвердженні програм підготовки спеціалістів у сфері гідрометеорологічної діяльності;

25) організовує підготовку конференцій, семінарів, нарад та інших заходів з питань, що належать до його компетенції;

26) бере участь у здійсненні міжнародного співробітництва, взаємодіє з міжнародними організаціями і національними гідрометеорологічними службами іноземних держав, представляє Україну у Всесвітній метеорологічній організації;

27) організовує проведення перевірок гідрометеорологічної діяльності гідрометеорологічних організацій, підприємств, установ та здійснює контроль за усуненням організаціями недоліків, відмічених під час перевірки;

28) виконує функції відповідального виконавця за бюджетними програмами 1006060 «Гідрометеорологічна діяльність» та 1006070 «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері гідрометеорології»;

29) здійснює погодження пропозиції щодо нагородження державними та відомчими нагородами МВС, ДСНС працівників гідрометеорологічних організацій, підприємств та установ сфери управління ДСНС.

Управління гідрометеорології є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій і підпорядковується заступнику Голови ДСНС України відповідно до розподілу обов'язків. Його структура та чисельність затверджуються Головою ДСНС, що забезпечує належну організацію управлінської діяльності в галузі гідрометеорології. Управління виконує комплекс функцій, спрямованих на формування та реалізацію державної політики у сфері гідрометеорологічної діяльності.

Основним напрямом роботи є розробка пропозицій щодо формування державної політики, підготовка проєктів законодавчих та нормативно-правових актів, що визначають основи функціонування гідрометеорологічної галузі. Управління бере участь у створенні, реорганізації та ліквідації гідрометеорологічних організацій, установ і підприємств, розробляє для них відповідні положення та статuti, а також здійснює кадрову політику у сфері гідрометеорології, погоджуючи кандидатури на керівні посади й аналізуючи їхню діяльність.

Важливим аспектом є контроль за гідрометеорологічною діяльністю, що охоплює організації сфери управління ДСНС. Управління організовує ведення державного водного кадастру за розділом «по-

верхневі води», розробляє та контролює реалізацію цільових програм розвитку і технічного переоснащення державної системи гідрометеорологічних спостережень, прогнозування та забезпечення. Крім того, управління виконує функції повноважного метеорологічного органу для організації метеорологічного обслуговування цивільної авіації, що є критично важливим для забезпечення авіаційної безпеки в Україні.

Особливе місце в роботі управління займає організація розроблення стандартів у сфері гідрометеорології, порядків проведення спостережень і прогнозування, методик обробки та зберігання даних, що забезпечує уніфікованість та надійність інформації. Управління здійснює контроль за застосуванням засобів вимірювальної техніки, методик спостережень, а також за веденням архіву матеріалів гідрометеорологічних спостережень. Значна увага приділяється науковій діяльності: управління готує пропозиції до планів наукових досліджень, контролює їх виконання, розробляє кваліфікаційні характеристики професій у сфері гідрометеорології та бере участь у розробці програм підготовки фахівців.

Управління також організовує підготовку щорічної Національної доповіді про стан довкілля в Україні, розглядає звернення громадян і представників влади з питань гідрометеорологічної діяльності, готує пропозиції щодо заохочення або притягнення до відповідальності керівників гідрометеорологічних організацій. Водночас забезпечується реалізація державної політики щодо збереження державної таємниці в межах компетенції управління.

У межах своїх повноважень управління здійснює контроль за діяльністю державної системи гідрометеорологічних спостережень, екологічного моніторингу, прогнозування, гідрометеорологічного забезпечення, організовує моніторинг забруднення навколишнього природного середовища, спостереження за станом атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів, а також за радіаційною обстановкою. Особлива увага приділяється прогнозуванню небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, інформуванню органів державної влади, органів місцевого самоврядування та населення про загрозові зміни в природному середовищі.

Крім того, управління забезпечує технічне регулювання у сфері гідрометеорології, погоджує технічні стандарти та нормативні до-

кументи, організовує конференції, семінари і наради, сприяє обміну передовим досвідом серед фахівців. Важливою складовою є міжнародна діяльність: управління бере участь у міжнародних проектах, співпрацює з національними гідрометеорологічними службами інших держав, представляє Україну у Всесвітній метеорологічній організації, що сприяє інтеграції України в глобальну систему гідрометеорологічного моніторингу.

Виконання функцій відповідального виконавця за бюджетними програмами «Гідрометеорологічна діяльність» та «Наукова і науково-технічна діяльність у сфері гідрометеорології» забезпечує належне фінансування всіх напрямів роботи. Управління також погджує пропозиції щодо нагородження працівників гідрометеорологічних організацій державними та відомчими відзнаками.

Таким чином, діяльність Управління гідрометеорології ДСНС України є комплексною, науково обґрунтованою і має системний характер, охоплюючи як нормативно-правову та організаційну діяльність, так і безпосереднє забезпечення моніторингу довкілля, прогнозування небезпечних явищ і міжнародне співробітництво. Це робить управління важливим елементом системи цивільного захисту України, спрямованим на збереження життя і здоров'я людей, захист економіки та навколишнього природного середовища.

Права Управління гідрометеорології ДСНС:

Управління гідрометеорології ДСНС наділене наступними ***правами:***

1) одержувати в установленому порядку від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на Управління завдань і функцій;

2) ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться в ДСНС, та за дорученням керівництва ДСНС – у заходах, що проводяться в інших органах державної влади, установах та організаціях із питань, які належать до компетенції Управління;

3) вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва ДСНС актуальних питань службової діяльності самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС;

4) вносити керівництву ДСНС пропозиції щодо необхідності внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування;

5) залучати в установленому порядку спеціалістів самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Управління;

6) співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на Управління завдань.

Управління має інші права, передбачені актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань.

Управління гідрометеорології Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є важливою складовою апарату цієї служби, що реалізує державну політику у сфері гідрометеорологічної діяльності. Його функціонування базується на чітко визначених правах.

Правовий статус Управління дозволяє йому ефективно реалізовувати свої завдання, забезпечуючи комплексний моніторинг стану довкілля, прогнозування небезпечних явищ і координацію гідрометеорологічної діяльності в межах компетенції служби.

Одним із ключових прав Управління є можливість одержувати в установленому порядку від структурних підрозділів ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти, наукових установ та підприємств необхідні документи, довідки, розрахунки та інші матеріали. Це право забезпечує оперативний доступ до актуальної інформації, що є основою для формування аналітичних висновків, підготовки прогнозів, розроблення пропозицій щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації

природного характеру. Таким чином, Управління має інституційну можливість здійснювати координаційну та науково-аналітичну діяльність на основі достовірних і повних даних.

Право ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, а також брати участь у заходах ДСНС і за дорученням керівництва – в інших органах державної влади, підкреслює провідну роль Управління у процесі міжвідомчої координації.

З огляду на те, що гідрометеорологічна інформація є критично важливою для багатьох галузей економіки, органів безпеки і оборони, така можливість сприяє налагодженню ефективної комунікації та узгодженню дій між різними суб'єктами державного управління в контексті запобігання та мінімізації наслідків небезпечних природних явищ.

Надзвичайно важливою є також можливість внесення пропозицій щодо розгляду актуальних питань на засіданнях колегії ДСНС та під час відеоселекторних нарад керівництва служби.

Завдяки цьому Управління може оперативно реагувати на виклики та зміни у гідрометеорологічній ситуації, ініціювати розгляд важливих для безпеки держави тем, спрямовувати увагу керівництва на необхідність ухвалення рішень у сфері гідрометеорологічного забезпечення.

Право вносити пропозиції про внесення змін до нормативно-правових актів, їх скасування або визнання такими, що втратили чинність, забезпечує динамічну адаптацію правового регулювання гідрометеорологічної діяльності до сучасних викликів. Оскільки кліматичні зміни, новітні технічні засоби моніторингу та міжнародні стандарти вимагають постійного удосконалення нормативної бази, ця функція Управління є важливою для підтримання актуальності і ефективності законодавчого забезпечення галузі.

Значною мірою на ефективність роботи Управління впливає і право залучати спеціалістів самостійних підрозділів ДСНС, територіальних органів, освітніх закладів цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та громадянського суспільства до розгляду питань, що належать до компетенції Управління. Це дозволяє не тільки акумулювати фахові знання і передовий досвід, але й залучати широкий спектр експертної думки для вироблення зба-

лансованих рішень, що враховують як безпекові, так і екологічні та економічні аспекти.

Особливої уваги заслуговує право Управління співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, а також міжнародними представництвами. Враховуючи глобальний характер проблем змін клімату і забруднення довкілля, інтеграція в міжнародні системи моніторингу та обміну інформацією є запорукою своєчасного отримання критично важливих даних, а також сприяє гармонізації українських стандартів із міжнародними нормами.

Крім наведених прав, Управління користується іншими можливостями, передбаченими законодавством України, що впливають із покладених на нього завдань. Це забезпечує йому додаткову гнучкість у реагуванні на надзвичайні ситуації та можливість участі у формуванні державної політики у сфері гідрометеорології на всіх рівнях державного управління.

Отже, діяльність Управління гідрометеорології ДСНС України є науково обґрунтованою, організаційно злагодженою та стратегічно важливою для забезпечення цивільного захисту населення і територій від негативного впливу небезпечних природних явищ.

Наділення Управління широким комплексом прав дозволяє йому ефективно виконувати покладені завдання, координувати діяльність у сфері гідрометеорологічної безпеки, активно співпрацювати як на національному, так і на міжнародному рівнях, що є необхідною умовою для підвищення стійкості держави до природних катаклізмів і техногенних загроз.

2.2.11. Юридичне управління

Юридичне управління є самостійним структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій і підпорядковується безпосередньо Голові Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Управління виконує наступні покладені на нього *завдання*:

- 1) організовує та бере участь у забезпеченні реалізації державної правової політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності

аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) розробляє та бере участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції ДСНС;

3) перевіряє відповідність законодавству і міжнародним договорам України проєктів наказів та інших актів, що подаються на підпис Голові ДСНС, погоджує (візує) їх за наявності віз керівників заінтересованих структурних підрозділів;

4) проводить юридичну експертизу проєктів нормативно-правових актів, підготовлених структурними підрозділами ДСНС, за результатами якої готує висновки за формою, що затверджується Мін'юстом, погоджує (візує) їх за наявності віз керівників заінтересованих структурних підрозділів;

5) проводить гендерно-правову експертизу проєктів нормативно-правових актів, за результатами якої готує висновки за формою згідно з додатком 2 до Порядку проведення гендерно-правової експертизи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997;

6) проводить антидискримінаційну експертизу проєктів нормативно-правових актів, за результатами якої готує висновки за формою згідно з додатком до Порядку проведення органами виконавчої влади антидискримінаційної експертизи проєктів нормативно-правових актів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61 “Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проєктів нормативно-правових актів”;

7) переглядає разом із структурними підрозділами апарату ДСНС нормативно-правові акти та інші документи з питань, що належать до його компетенції, з метою приведення їх у відповідність із законодавством;

8) інформує Голову ДСНС про необхідність вжиття заходів для внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування;

9) вносить Голові ДСНС пропозиції щодо подання нормативно-правового акта на державну реєстрацію в порядку, визначеному Мін'юстом;

10) разом із заінтересованими самостійними структурними підрозділами апарату ДСНС узагальнює практику застосування законодавства у відповідній сфері, готує пропозиції щодо його вдосконалення, подає їх на розгляд Голови ДСНС для вирішення питання щодо підготовки проєктів нормативно-правових актів та інших документів, внесення їх в установленому порядку до державного органу, уповноваженого приймати такі акти;

11) розглядає проєкти нормативно-правових актів та інших документів, які надійшли для погодження, з питань, що належать до компетенції ДСНС, та готує пропозиції до них;

12) здійснює у межах своєї компетенції заходи щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

13) організовує роботу, пов'язану з укладенням договорів (контрактів), бере участь у їх підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на виконання договірних зобов'язань, забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів ДСНС, а також погоджує (візує) проєкти договорів за наявності погодження (візи) керівників заінтересованих структурних підрозділів;

14) організовує претензійну та позовну роботу, здійснює контроль за її проведенням;

15) проводить разом із заінтересованими структурними підрозділами аналіз результатів господарської діяльності ДСНС, вивчає умови і причини виникнення непродуктивних витрат, порушення договірних зобов'язань, а також стан дебіторської та кредиторської заборгованості;

16) аналізує матеріали, що надійшли від правоохоронних і контролюючих органів, результати позовної роботи, а також отримані за результатами перевірок, ревізій, інвентаризацій дані статистичної звітності, що характеризують стан дотримання законності органами виконавчої влади, готує правові висновки за фактами виявлених правопорушень та бере участь в організації роботи з відшкодування збитків;

17) подає пропозиції Голові ДСНС про притягнення до відповідальності працівників, з вини яких заподіяна шкода (якщо це не належить до компетенції іншого самостійного структурного підрозділу апарату ДСНС);

18) сприяє правильному застосуванню актів законодавства про працю, у разі невиконання або порушення їх вимог подає Голові ДСНС письмовий висновок із пропозиціями щодо усунення таких порушень;

19) здійснює методичне керівництво правовою роботою в системі ДСНС, перевіряє стан правової роботи та подає пропозиції на розгляд Голови ДСНС щодо її поліпшення, усунення недоліків у правовому забезпеченні діяльності органу, вживає заходів до впровадження новітніх форм і методів діяльності юридичної служби, виконання актів Мін'юсту та його територіальних органів;

20) веде облік актів законодавства і міжнародних договорів України, забезпечує підтримання їх у контрольному стані та зберігання;

21) збирає інформацію про офіційне оприлюднення актів законодавства в друкованих виданнях;

22) разом із заінтересованими структурними підрозділами апарату ДСНС бере участь у визначенні потреби в юридичних кадрах територіальних органів ДСНС, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС;

23) погоджує у випадках, визначених законом, кандидатуру претендента на посаду керівника юридичної служби територіального органу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади і підприємств, що належать до сфери управління органу виконавчої влади;

24) з метою обміну досвідом, підбиття підсумків стану організації правової роботи може організовувати та проводити короткострокові семінар-наради (з правових питань) з особовим складом юридичних служб органів та підрозділів ДСНС;

25) роз'яснює застосування законодавства, надає правові консультації з питань, що належать до компетенції ДСНС, а також за дорученням Голови ДСНС розглядає звернення громадян, звернення та запити народних депутатів України;

26) здійснює заходи, спрямовані на підвищення рівня правових знань працівників персоналу ДСНС;

27) забезпечує в установленому порядку представлення інтересів ДСНС у судах та інших органах (у тому числі в порядку самопредставництва);

28) забезпечує у межах компетенції виконання нормативно-правових актів з питань дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням;

29) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці та проводить роботу з окремими таємними розпорядчими документами цивільного захисту на особливий період;

Виконує інші завдання сфери компетенції Управління за безпосереднім дорученням Голови ДСНС.

Юридичне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій є самостійним структурним підрозділом, який підпорядковується безпосередньо Голові ДСНС України. Його діяльність має надзвичайно важливе значення для забезпечення належного правового супроводу всієї роботи служби, що діє у сфері захисту життєво важливих інтересів суспільства, держави та кожної людини. На Юридичне управління покладено комплекс завдань, які охоплюють основні напрями правового забезпечення діяльності органу.

Одним із базових напрямів є нормотворча діяльність. Юридичне управління організовує та бере участь у забезпеченні реалізації державної правової політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню та ліквідації наслідків, рятувальної справи, гасіння пожеж, забезпечення пожежної і техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також у сфері гідрометеорологічної діяльності.

Воно розробляє та бере участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів, проводить юридичну експертизу підготовлених структурними підрозділами актів, здійснює гендерно-правову та антидискримінаційну експертизу проєктів, що вимагає високої кваліфікації працівників та врахування сучасних правових стандартів.

Також Юридичне управління здійснює перегляд чинних нормативно-правових актів для приведення їх у відповідність із законодавством, інформує Голову ДСНС про необхідність внесення змін до нормативно-правових актів або визнання їх такими, що втратили чинність, та вносить пропозиції щодо подання актів на державну реєстрацію.

Правове забезпечення діяльності апарату та підрозділів ДСНС є ще одним пріоритетним завданням Управління. Воно організовує роботу з укладення договорів і контрактів, бере участь у їх підготовці та контролює виконання договірних зобов'язань, забезпечуючи правовий захист майнових прав і законних інтересів ДСНС.

Важливою складовою є організація претензійної та позовної роботи, включно із представленням інтересів служби в судах та інших органах, аналіз господарської діяльності, виявлення причин виникнення непродуктивних витрат і порушень договірних зобов'язань.

Окрім цього, Управління аналізує інформацію, що надходить від правоохоронних і контролюючих органів, результати перевірок, ревізій, інвентаризацій, формуючи правові висновки за фактами виявлених порушень і беручи участь у заходах з відшкодування збитків. У разі необхідності Управління вносить пропозиції щодо притягнення працівників до відповідальності за заподіяну шкоду.

Юридичне управління активно сприяє правильному застосуванню актів трудового законодавства, подає письмові висновки з пропозиціями щодо усунення порушень, здійснює методичне керівництво правовою роботою в системі ДСНС, перевіряє її стан, надає пропозиції щодо удосконалення правового забезпечення діяльності органу та вживає заходів до впровадження новітніх форм і методів роботи юридичних служб.

Особлива увага приділяється питанням підвищення рівня правових знань персоналу через проведення консультацій, роз'яснень, семінарів-нарад, а також розгляду звернень громадян і запитів народних депутатів України.

Крім того, Юридичне управління забезпечує ведення обліку актів законодавства і міжнародних договорів України, збір інформації про їх офіційне оприлюднення, бере участь у визначенні потреби в юридичних кадрах для територіальних органів та підрозділів ДСНС, погоджує кандидатури претендентів на керівні посади в юридичних службах.

У межах компетенції Управління здійснюються заходи щодо виконання актів законодавства про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням.

Окремим напрямом діяльності Юридичного управління є забезпечення реалізації державної політики у сфері державної таємниці та робота з таємними розпорядчими документами цивільного захисту на особливий період. У разі необхідності Юридичне управління виконує й інші завдання в межах своєї компетенції за дорученням Голови ДСНС.

Таким чином, Юридичне управління ДСНС України є основним елементом системи правового забезпечення діяльності служби, що здійснює нормотворчу, консультативну, претензійну, договірну, правозахисну та методичну роботу. Його ефективне функціонування забезпечує дотримання законності у сфері цивільного захисту та сприяє підвищенню правової культури персоналу ДСНС, що має особливо важливе значення в умовах сучасних безпекових викликів та процесу європейської інтеграції України.

Права юридичного управління ДСНС України:

Юридичне управління ДСНС України наділене наступними **правами**:

1) перевіряти дотримання законності структурними підрозділами апарату ДСНС та територіальними органами ДСНС, підприємствами, установами та організаціями, що належить до сфери управління ДСНС;

2) одержувати необхідні документи, інформацію, довідки, розрахунки, інші матеріали від посадових осіб територіальних органів ДСНС, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС. З метою забезпечення своєчасного виконання завдань, які потребують оперативного вжиття відповідних заходів, посадові особи структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС, зобов'язані невідкладно подавати необхідні матеріали на вимогу Управління;

3) залучати за згодою керівників структурних підрозділів апарату ДСНС спеціалістів з метою підготовки проєктів нормативно-правових актів та інших документів, а також розроблення та здійснення заходів, які проводяться Управлінням;

4) інформувати Голову про покладення на Управління обов'язків, що виходять за межі його компетенції, або несвоєчасного подання необхідних матеріалів на вимогу Управління структур-

ними підрозділами апарату ДСНС, територіальними органами ДСНС, підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери управління ДСНС;

5) співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на Управління завдань.

Управління має інші права, передбачені актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань.

Юридичне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій виконує важливу роль у забезпеченні законності, правопорядку та належного правового супроводу діяльності ДСНС України.

Насамперед важливим правом Юридичного управління є можливість перевіряти дотримання законності у структурних підрозділах апарату ДСНС, територіальних органах, підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери управління служби. Це право надає управлінню не лише функцію контролю, а й дозволяє запобігати можливим порушенням законодавства, забезпечуючи дотримання принципу верховенства права у внутрішній діяльності ДСНС.

Сам факт закріплення за Юридичним управлінням такого повноваження свідчить про визнання правової експертизи як необхідної передумови ефективної діяльності всієї системи цивільного захисту.

Іншим важливим правом є можливість одержувати необхідні документи, інформацію, довідки, розрахунки та інші матеріали від посадових осіб підрозділів ДСНС, а також від підприємств і організацій, які належать до її сфери управління. Це право забезпечує належний інформаційний супровід для своєчасного прийняття обґрунтованих юридичних рішень і підготовки нормативно-правових актів та інших документів. Важливо підкреслити, що відповідно до вимог законодавства України встановлюється обов'язок для посадових осіб негайно подавати на вимогу Управління необхідні матеріали. Це формує ефективний механізм оперативного реагування на правові виклики й усуває можливість саботажу чи затримок, що в умовах надзвичайних ситуацій може мати критичне значення.

Право залучати спеціалістів структурних підрозділів апарату ДСНС за згодою їхніх керівників для підготовки проєктів нормати-

вно-правових актів або здійснення заходів забезпечує інтеграцію юридичних знань із практичним досвідом.

Це дозволяє Юридичному управлінню створювати проекти документів, які є не лише юридично досконалыми, а й адаптованими до реальних потреб і специфіки діяльності ДСНС. Таке право сприяє міжгалузевій співпраці всередині органу, підвищуючи якість підготовки управлінських рішень.

Крім того, право інформувати Голову ДСНС про випадки покладення на Управління обов'язків, що виходять за межі його компетенції, або про несвоєчасне подання матеріалів свідчить про прагнення забезпечити чіткий розподіл відповідальності та належний рівень організаційної дисципліни. Це право сприяє захисту функціональної самостійності Управління, дозволяючи запобігати невиправданому розширенню його завдань або перешкоджанню його діяльності з боку інших підрозділів.

Наявність механізму інформування керівництва про такі випадки свідчить про важливість дотримання не лише законодавчих, а й процедурних норм у діяльності органу.

Окремого аналізу заслуговує право співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, а також міжнародними представництвами. Це положення значно розширює можливості Юридичного управління в контексті адаптації діяльності ДСНС до міжнародних стандартів у сфері цивільного захисту, прав людини, запобігання дискримінації, гендерної рівності та ін. Взаємодія з громадськими організаціями сприяє прозорості роботи ДСНС, залученню до процесів прийняття рішень експертної спільноти і громадськості, що особливо актуально в контексті демократичних перетворень в Україні.

Окрім зазначених прав, Юридичне управління користується іншими правами, передбаченими законодавством України, що впливають із його завдань. Це охоплює участь у процесах державної реєстрації нормативно-правових актів, здійснення представництва інтересів ДСНС у судах, надання правових висновків з питань, що виникають у процесі діяльності апарату та територіальних органів, розгляд звернень громадян, забезпечення правової експертизи рішень, які приймаються, тощо.

Таким чином, сукупність закріплених за Юридичним управлінням прав створює потужний механізм, що дозволяє ефективно виконувати його завдання щодо підтримання належного рівня законності у сфері цивільного захисту та реалізації функцій ДСНС у цілому.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що права, якими наділене Юридичне управління ДСНС України, є необхідними й достатніми для ефективного забезпечення законності, правового супроводу діяльності служби та сприяння подальшому вдосконаленню нормативно-правового регулювання у сфері цивільного захисту.

Їхнє практичне застосування має важливе значення для досягнення стратегічних цілей ДСНС, особливо в умовах сучасних безпекових викликів та необхідності адаптації українського правового простору до стандартів Європейського Союзу.

2.2.12. Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва є самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій і безпосередньо підпорядковується заступнику Голови ДСНС України, до повноважень якого відповідно до розподілу обов'язків належить питання здійснення міжнародного співробітництва.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва, відповідно виконує наступні покладені на нього *завдання*:

- 1) організація та координація у межах компетенції ДСНС заходів щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України;
- 2) забезпечення взаємодії ДСНС з Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Європейським Союзом, Організацією Північноатлантичного договору, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі та іншими міжнародними організаціями;
- 3) організація та координація взаємодії органів та підрозділів ДСНС з МЦЗ ЄС, в тому числі Центром координації реагування на надзвичайні ситуації ЄС;
- 4) організація та координація заходів двостороннього співробітництва в межах компетенції ДСНС, в тому числі підготовка візитів

іноземних гостей та відряджень представників ДСНС за кордон, проведення організація та проведення міжнародних зустрічей;

5) забезпечення взаємодії ДСНС з Посольствами та іншими акредитованими представництвами іноземних країн, їх органами влади, неурядовими іноземними організаціями та окремими іноземцями;

6) спільно із іншими органами та підрозділами ДСНС підготовка інформаційних, аналітичних та інших документів з питань двостороннього і багатостороннього співробітництва у межах компетенції ДСНС;

7) участь у межах компетенції у заходах з залучення міжнародної допомоги від країн-партнерів, міжнародних організацій та інших донорів відповідно до потреб органів та підрозділів ДСНС;

8) організація та координація роботи щодо МТД у системі ДСНС;

9) здійснення у межах повноважень роботи щодо реєстрації, супроводу та моніторингу впровадження проєктів (програм) МТД;

10) сприяння у межах компетенції участі ДСНС у інструментах та програмах ЄС і НАТО для розвитку національної системи цивільного захисту та залучення необхідної допомоги;

11) надання в межах компетенції консультативної допомоги органам і підрозділам ДСНС з питань міжнародної діяльності, європейської, євроатлантичної інтеграції та МТД;

12) участь у створенні договірної і нормативно-правової бази з метою розвитку співробітництва з іншими державами, міжнародними організаціями, закордонними відомствами з питань надзвичайних ситуацій тощо;

13) підготовка та погодження проєктів нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції Управління;

14) участь у межах компетенції у заходах з надання та/або отримання Україною (ДСНС) гуманітарної допомоги, в тому числі у вигляді аварійно-рятувальних формувань;

15) координація і контроль виконання зобов'язань ДСНС згідно з чинним міжнародним двостороннім і багатосторонніми договорами України відповідно до сфери компетенції;

16) за дорученням керівництва ДСНС представлення ДСНС у відносинах з представниками країн-донорів, міжнародних організацій

цій, організаціями- виконавцями проєктів (програм) МТД, а також з іншими учасниками проєктів (програм) МТД;

17) за необхідності підготовка та надання пропозиції керівництву ДСНС щодо удосконалення роботи ДСНС у сфері міжнародної діяльності, європейської, євроатлантичної інтеграції та МТД;

18) забезпечення реалізації державної політики щодо державної таємниці.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України є важливим самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що безпосередньо підпорядковується заступнику Голови ДСНС, відповідальному за міжнародне співробітництво.

Управління виконує комплекс завдань, спрямованих на забезпечення ефективної міжнародної співпраці ДСНС, інтеграцію України до європейського та євроатлантичного безпекового простору, а також залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку системи цивільного захисту.

Одним із ключових напрямів роботи Управління є організація та координація заходів щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України у межах компетенції ДСНС.

Це завдання є стратегічно важливим з огляду на прагнення України інтегруватися в європейські та євроатлантичні структури безпеки, що потребує відповідної адаптації національної системи цивільного захисту до стандартів ЄС і НАТО.

Важливим є також забезпечення взаємодії ДСНС з такими міжнародними організаціями, як Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ та іншими. Ця діяльність дозволяє ДСНС підтримувати постійний обмін досвідом, отримувати міжнародну експертну допомогу, брати участь у спільних програмах і проєктах у сфері надзвичайних ситуацій та цивільного захисту.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України здійснює організацію та координацію взаємодії органів та підрозділів ДСНС з Механізмом цивільного захисту ЄС, зокрема з Центром координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), що сприяє оперативному обміну інформацією, координації міжнародної допомоги та залученню до мережі реагування на надзвичайні ситуації у Європі.

Організація заходів двостороннього співробітництва, зокрема підготовка візитів іноземних делегацій, відряджень представників ДСНС за кордон, проведення міжнародних зустрічей, є ще одним важливим завданням. Такі заходи сприяють налагодженню довгострокових партнерств, обміну досвідом і впровадженню кращих міжнародних практик у діяльність ДСНС.

Забезпечення взаємодії з Посольствами, іншими іноземними представництвами, міжнародними організаціями та окремими іноземцями дозволяє ДСНС ефективно інтегруватися у міжнародне співтовариство у сфері надзвичайних ситуацій, а також сприяє залученню підтримки для реалізації національних програм з розвитку цивільного захисту.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України спільно з іншими підрозділами готує аналітичні, інформаційні та інші документи з питань двостороннього та багатостороннього співробітництва, що є необхідною основою для обґрунтування і прийняття рішень на вищому рівні. Участь у заходах із залучення міжнародної допомоги є одним із ключових аспектів зміцнення матеріально-технічної бази ДСНС, особливо в умовах підвищених безпекових ризиків.

Окреме місце в діяльності Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України посідає організація та координація роботи щодо міжнародної технічної допомоги (МТД), яка є важливим інструментом модернізації системи цивільного захисту України.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України здійснює реєстрацію, супровід та моніторинг впровадження проєктів МТД, що дозволяє забезпечити ефективне використання міжнародної підтримки відповідно до національних пріоритетів.

Сприяння участі ДСНС у програмах і механізмах ЄС та НАТО для розвитку національної системи цивільного захисту та залучення необхідної допомоги свідчить про активну участь України у формуванні європейської безпекової спільноти.

Надання консультативної допомоги органам і підрозділам ДСНС з питань міжнародної діяльності сприяє підвищенню загального рі-

вня компетентності в цій сфері та забезпечує уніфікований підхід до реалізації міжнародних ініціатив.

Участь у створенні договірної та нормативно-правової бази для розвитку співробітництва з іншими державами і міжнародними організаціями є фундаментальною для закріплення результатів міжнародного співробітництва на правовому рівні, що створює умови для сталого розвитку партнерських відносин.

Підготовка та погодження проєктів нормативно-правових актів, участь у заходах з надання та отримання гуманітарної допомоги, а також координація і контроль виконання міжнародних зобов'язань України у сфері цивільного захисту підтверджують комплексний характер діяльності Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України та його важливість у системі забезпечення міжнародної співпраці ДСНС.

Важливим аспектом діяльності є представлення ДСНС у взаєминах із донорами, міжнародними організаціями, виконавцями проєктів МТД, що забезпечує належну комунікацію та захист інтересів служби на міжнародному рівні. Підготовка пропозицій щодо удосконалення міжнародної діяльності ДСНС свідчить про проактивний характер роботи Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України, орієнтацію не лише на виконання поточних завдань, а й на стратегічний розвиток системи цивільного захисту.

Нарешті, забезпечення реалізації державної політики щодо державної таємниці в міжнародній діяльності є надзвичайно важливим для захисту національних інтересів та інформаційної безпеки України в процесі міжнародної взаємодії.

Таким чином, діяльність Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України є системною, багатовекторною та спрямованою на всебічний розвиток міжнародного співробітництва у сфері цивільного захисту, інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури, залучення міжнародної технічної допомоги та забезпечення належного правового і організаційного супроводу відповідних процесів.

Ефективна діяльність цього підрозділу є невід'ємною умовою для зміцнення національної безпеки України та підвищення спро-

можності ДСНС відповідати сучасним викликам у сфері надзвичайних ситуацій.

Права Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України:

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України наділене наступними **правами**:

1) одержувати в установленому порядку від самотійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС документи, довідки, розрахунки та інші матеріали, необхідні для виконання покладених на Управління завдань і функцій;

2) ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться в ДСНС, та за дорученням керівництва ДСНС – у заходах, що проводяться в інших органах державної влади, установах та організаціях із питань, які належать до компетенції Управління;

3) вносити пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах керівництва ДСНС актуальних питань службової діяльності самотійних структурних підрозділів апарату ДСНС;

4) вносити керівництву ДСНС пропозиції щодо необхідності внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування;

5) залучати в установленому порядку спеціалістів самотійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств та організацій сфери управління ДСНС (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Управління;

6) співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених на Управління завдань.

Управління має інші права, передбачені актами законодавства України, що впливають із покладених на нього завдань.

Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва є одним із ключових структурних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що здійснює координацію міжнародної діяльності, забезпечує інтеграційні процеси та взаємодію з міжнародними партнерами. Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва наділене широким спектром прав, спрямованих на ефективне виконання покладених на нього завдань.

Право одержувати документи, довідки, розрахунки та інші матеріали від структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, навчальних закладів цивільного захисту, науково-дослідних установ і підприємств, що перебувають у сфері управління ДСНС, забезпечує Управлінню європейської інтеграції та міжнародного співробітництва доступ до актуальної та достовірної інформації. Це дозволяє формувати обґрунтовані пропозиції та рішення у сфері міжнародної діяльності й інтеграційних процесів.

Ініціювання скликання нарад, створення комісій і робочих груп, а також участь у заходах як у межах ДСНС, так і за її межами, сприяє оперативній координації роботи, забезпеченню міжвідомчої взаємодії та інтеграції кращих міжнародних практик у національну систему цивільного захисту.

Участь у таких заходах дозволяє Управлінню європейської інтеграції та міжнародного співробітництва не лише представляти інтереси ДСНС на міжнародному рівні, а й активно впливати на формування спільних рішень у сфері безпеки.

Надання Управлінню європейської інтеграції та міжнародного співробітництва права вносити пропозиції щодо розгляду актуальних питань службової діяльності на засіданнях колегії ДСНС та відеоселекторних нарадах посилює його роль у формуванні стратегічних напрямів розвитку служби, особливо у частині адаптації її діяльності до стандартів Європейського Союзу, НАТО та інших міжнародних організацій.

Важливим є також право Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва вносити пропозиції щодо внесення

змін до нормативно-правових актів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування.

Це забезпечує нормативно-правову підтримку процесів міжнародної співпраці, сприяє приведенню внутрішнього законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України та сучасних вимог у сфері цивільного захисту.

Право залучати спеціалістів підрозділів ДСНС, науковців і представників громадянського суспільства дозволяє Управлінню європейської інтеграції та міжнародного співробітництва застосовувати комплексний підхід до вирішення поставлених завдань, використовувати наукові розробки, практичний досвід і громадські ініціативи для підвищення ефективності міжнародної діяльності.

Особливої уваги заслуговує право співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами, що забезпечує широку інтеграцію Управління у міжнародні процеси, дозволяє залучати додаткові ресурси та зміцнювати міжнародні зв'язки. Така співпраця сприяє розширенню партнерських можливостей ДСНС, підвищенню її іміджу на міжнародній арені та створенню передумов для розвитку нових напрямів міжнародної взаємодії.

Крім зазначених прав, Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва користується також іншими правами, передбаченими чинним законодавством України, що впливають із покладених на нього завдань і функцій.

Загалом система прав, якими наділене Управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва, формує надійну правову основу для здійснення ефективної міжнародної діяльності, сприяє інтеграції України до європейського та євроатлантичного безпечного простору, розвитку національної системи цивільного захисту та підвищенню авторитету України на міжнародній арені.

2.2.13. Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці є самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій і підпорядковане заступнику Голови ДСНС відповідно до розподілу

обов'язків. Основними завданнями Управління є реалізація у межах своїх повноважень державної політики з питань охорони здоров'я та організації медичного забезпечення особового складу органів управління та підрозділів служби цивільного захисту, медичного та біологічного захисту населення при надзвичайних ситуаціях, організація проведення військово-лікарської експертизи серед осіб рядового та начальницького складу ДСНС, організація та здійснення заходів з охорони праці в системі ДСНС.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці виконує наступні покладені на нього *функції*:

1) визначає основні напрямки та забезпечує організацію заходів з охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічного забезпечення та медичного постачання прикріпленого контингенту органів та підрозділів цивільного захисту ДСНС;

2) бере участь у межах своїх повноважень у розробленні проєктів нормативно – правових актів з питань медичного забезпечення та охорони праці у органах та підрозділах цивільного захисту;

3) здійснює організаційно-методичне та експертно-аналітичне забезпечення роботи керівництва ДСНС з питань, що належать до компетенції Управління;

4) готує пропозиції, у частині, що стосуються повноважень Управління, до перспективного та поточного планування роботи Управління, ДСНС, звіти про їх виконання;

5) узагальнює інформацію від органів та підрозділів цивільного захисту стосовно виконання заходів з медичного забезпечення, з медичного та біологічного захисту населення, охорони праці та аналізує реалізацію цих заходів;

6) організовує заходи щодо надання медичними працівниками системи ДСНС невідкладної (екстреної) медичної допомоги в зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) рятувальникам та постраждалим (при необхідності), залучення медичних підрозділів у межах їх повноважень до ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій;

7) забезпечує організаційно-методичне керівництво медичними підрозділами Головних управлінь ДСНС в областях, м. Києві, підрозділів центрального підпорядкування ДСНС, закладів освіти

ДСНС, контролює та координує їх діяльність з питань охорони здоров'я, медичного забезпечення, охорони праці та профілактики виробничого травматизму особового складу органів та підрозділів цивільного захисту;

8) забезпечує, впроваджує і здійснює організаційно-методичне керівництво та контроль щодо організації лікувально-профілактичних, санітарно-протиепідемічних, лікувально-оздоровчих та реабілітаційних заходів (санаторно-курортне лікування, медико-психологічна реабілітація тощо), медичного постачання органів та підрозділів ДСНС, у тому числі у разі їх залучення до дій за призначенням;

9) планує та організовує заходи з медичного постачання для органів та підрозділів ДСНС, здійснює контроль за утриманням, витратами і списанням медичного майна, у тому числі довготривалого зберігання, розробляє проекти нормативно-правових актів і методичні документи щодо організації медичного постачання для органів та підрозділів ДСНС;

10) за необхідності у межах своїх повноважень надає методичні рекомендації з організації закупівлі медичного майна і медичних послуг за державні кошти згідно з чинним законодавством;

11) бере участь у межах наданих повноважень в організації та здійсненні оперативно-постачальних заходів щодо забезпечення медичним майном підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС у разі термінового їх залучення до виконання завдань за призначенням, у тому числі при наданні гуманітарної, міжнародної технічної та іншої допомоги за межами України;

12) здійснює у межах повноважень контроль за створенням, зберіганням, використанням та поповненням відомчих, регіональних, місцевих резервів лікарських засобів, медичних виробів для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

13) здійснює заходи щодо організації медико-психологічної реабілітації та санаторно-курортного лікування осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (війни), членів їх сімей, медичне обслуговування учнів (вихованців) закладів освіти ДСНС особового складу, рятувальників, працівників органів та підрозділів цивільного захисту

ДСНС, розробляє проекти нормативно-правових актів з питань медико-психологічної реабілітації;

14) бере участь у здійсненні заходів щодо добору та розстановки медичних (фармацевтичних) спеціалістів (фахівців) з числа керівників медичних підрозділів, їх призначення та перепризначення на медичні посади в органах і підрозділах ДСНС;

15) забезпечує організаційно-методичне керівництво та контроль за проведенням спеціалізації, підвищення кваліфікації та атестації на присвоєння кваліфікаційних категорій медичним (фармацевтичним) фахівцям органів та підрозділів цивільного захисту ДСНС;

16) бере участь у межах своїх повноважень в організації та проведенні в системі професійної підготовки особового складу органів та підрозділів цивільного захисту ДСНС занять з надання домедичної допомоги постраждалим, пропаганди гігієнічних знань та здорового способу життя;

17) організовує статистичний облік захворюваності серед особового складу органів та підрозділів цивільного захисту ДСНС, розробляє відповідні пропозиції щодо покращення їх стану здоров'я та медичного забезпечення;

18) розробляє заходи щодо удосконалення медичного та санітарно-протиепідемічного забезпечення у органах та підрозділах цивільного захисту ДСНС, виходячи із специфіки їх діяльності;

19) взаємодіє у межах наданих повноважень з підрозділами МОЗ, МВС щодо організації та проведення спільних навчань медичних підрозділів з надання медичної допомоги в зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) рятувальникам та постраждалим (при необхідності);

20) бере участь у межах повноважень у заходах антитерористичного спрямування;

21) бере участь в організації та проведенні командно-штабних, тренувальних та інших видів навчань з питань медичного та біологічного захисту населення при надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру, у тому числі пов'язаних з терористичними проявами;

22) забезпечує організаційно-методичне керівництво щодо функціонування мобільного госпіталю ДСНС, взаємодіє з Міністерством охорони здоров'я України з питань удосконалення його роботи

та залучення до ліквідації медико – санітарних наслідків надзвичайних ситуацій як на території України, так і за кордоном;

23) забезпечує спеціальну і мобілізаційну готовність підрозділів Управління, розробляє та коригує плануючі мобілізаційні документи в частині, що стосуються його компетенції;

24) готує інформаційні матеріали та пропозиції у частині, що стосується повноважень Управління, до проєктів рішень засідань Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, інших комісій;

25) організовує та здійснює у межах повноважень разом з МОЗ, іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади заходи щодо медичного та біологічного захисту населення, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

26) взаємодіє з МОЗ та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади щодо планування та використання сил і засобів закладів охорони здоров'я, служб медицини катастроф центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, медичної спеціалізованої служби цивільного захисту, які залучаються до ліквідації медико-біологічних надзвичайних ситуацій, медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

27) бере участь у межах компетенції у роботі комісій та експертних груп з питань організації медичного та біологічного захисту населення;

28) взаємодіє із заінтересованими центральними органами виконавчої влади з питань розроблення та реалізації державних програмних та інших заходів з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

29) здійснює спільно з центральними органами виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту із забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, захисту сільськогосподарських тварин, моніторинг за епідемічною та епізоотичною обстановкою, що складається на території України у разі виникнення надзвичайних ситуацій та заходів з ліквідації наслідків цих надзвичайних ситуацій;

30) надає пропозиції відповідним структурним підрозділам апарату ДСНС щодо підбору та розстановки фахівців з питань медич-

ного забезпечення, медико-біологічного захисту органів та підрозділів цивільного захисту, бере участь в організації та проведенні навчально-методичних зборів щодо підвищення їх професійної підготовки;

31) бере участь у розробці пропозицій до Плану цивільного захисту на особливий період у частині, що стосується медичного забезпечення особового складу, медичного та біологічного захисту населення;

32) здійснює збір, узагальнення та аналіз у межах компетенції інформації згідно з табелем термінових та строкових донесень з питань медичного забезпечення особового складу, медико-біологічного захисту та охорони праці і готує відповідні пропозиції;

33) бере участь у межах своїх повноважень у проведенні науково-дослідних робіт з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

34) бере участь у межах повноважень у комплексних і контрольних перевірках центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань організації медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

35) бере участь у межах повноважень у проведенні науково-дослідних робіт з питань охорони здоров'я та медичного забезпечення, медико-біологічного захисту особового складу органів та підрозділів цивільного захисту ДСНС, медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

36) забезпечує комплексне управління охороною праці та контролює дотримання чинного законодавства з охорони праці в системі ДСНС;

37) забезпечує реалізацію державної політики стосовно додержання вимог державної таємниці та дотримання Закону України "Про державну таємницю" у межах повноважень Управління;

38) здійснює інші функції, що впливають із покладених на нього завдань, доручень Голови і заступників Голови.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці є самостійним структурним підрозділом Державної служби України з надзвичайних ситуацій,

підпорядкованим заступнику Голови ДСНС відповідно до розподілу обов'язків.

Основними завданнями Управління є реалізація державної політики у межах своїх повноважень з питань охорони здоров'я, організації медичного забезпечення особового складу органів управління та підрозділів цивільного захисту, медичного та біологічного захисту населення при надзвичайних ситуаціях, а також організація військово-лікарської експертизи серед осіб рядового і начальницького складу ДСНС та забезпечення охорони праці в системі ДСНС.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці визначає основні напрямки та забезпечує організацію заходів з охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічного забезпечення та медичного постачання прикріпленого контингенту органів і підрозділів цивільного захисту ДСНС.

Воно бере участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів з питань медичного забезпечення та охорони праці, здійснює організаційно-методичне й експертно-аналітичне забезпечення роботи керівництва ДСНС, готує пропозиції до планування роботи та аналізує реалізацію заходів з медичного забезпечення, медико-біологічного захисту населення і охорони праці.

Важливим напрямом діяльності Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці є організація надання невідкладної медичної допомоги в зоні надзвичайної ситуації, залучення медичних підрозділів до ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, а також керівництво медичними підрозділами структурних одиниць ДСНС.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці забезпечує впровадження та контроль організації лікувально-профілактичних, санітарно-протиепідемічних, реабілітаційних заходів, медичного постачання органів і підрозділів ДСНС, у тому числі під час виконання завдань за призначенням.

Також Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці організовує заходи щодо медичного постачання, контролює утримання та витрати медичного майна, розробляє відповідні нормативно-правові акти й методичні

документи, надає методичні рекомендації з організації закупівлі медичного майна і послуг.

Крім того, воно бере участь в оперативно-постачальних заходах під час термінового залучення підрозділів до виконання завдань, контролює формування та використання відомчих і регіональних резервів лікарських засобів та медичних виробів для ліквідації надзвичайних ситуацій.

Окремий напрямок роботи включає організацію медико-психологічної реабілітації та санаторно-курортного лікування рядового й начальницького складу ДСНС, ветеранів служби цивільного захисту та членів їхніх сімей, а також медичне обслуговування вихованців закладів освіти ДСНС.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці здійснює добір і розстановку медичних спеціалістів, організаційно-методичне керівництво щодо їхньої спеціалізації, підвищення кваліфікації та атестації.

Важливим є забезпечення професійної підготовки особового складу органів цивільного захисту з питань надання домедичної допомоги та пропаганди здорового способу життя.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці здійснює облік захворюваності серед особового складу, розробляє заходи щодо покращення стану здоров'я та удосконалення медико-санітарного забезпечення, взаємодіє з МОЗ та МВС щодо проведення спільних навчань, бере участь у заходах антитерористичного спрямування та командно-штабних тренуваннях із питань медико-біологічного захисту населення.

Крім того, Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці організовує діяльність мобільного госпіталю ДСНС, забезпечуючи його функціонування в тісній взаємодії з Міністерством охорони здоров'я, розробляє мобілізаційні документи і плани щодо медичного забезпечення на особливий період, готує інформаційні матеріали до засідань державних комісій.

Істотною складовою діяльності Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці є координація заходів медико-біологічного захисту населення за уча-

сті центральних органів виконавчої влади, організація ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, взаємодія з установами охорони здоров'я та медицини катастроф, участь у роботі комісій, експертних груп, а також розроблення й реалізація державних програм у сфері медико-біологічного захисту.

Управління здійснює моніторинг епідемічної та епізоотичної обстановки на території України у разі надзвичайних ситуацій, бере участь у підборі фахівців з питань медичного забезпечення, організовує підвищення їх професійної підготовки, розробляє заходи у сфері охорони праці та контролює дотримання відповідного законодавства у структурі ДСНС.

Також Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони державної таємниці відповідно до чинного законодавства і здійснює інші функції, що впливають із покладених на нього завдань, а також за дорученнями Голови та його заступників.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України є спеціалізованим структурним підрозділом апарату Державної служби України з надзвичайних ситуацій, діяльність якого спрямована на забезпечення належного медичного супроводу сил цивільного захисту, організацію охорони праці та реалізацію заходів медико-біологічного захисту в умовах надзвичайних ситуацій. Його права, закріплені чинним законодавством, визначають можливості для ефективного виконання покладених на нього завдань.

Право одержувати в установленому порядку документи, довідки, розрахунки та інші матеріали від самостійних структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, закладів освіти цивільного захисту, науково-дослідних установ, підприємств і організацій є базовим механізмом забезпечення Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України об'єктивною інформацією.

Це сприяє формуванню достовірної аналітичної бази для планування, прогнозування і контролю в системі медико-біологічного захисту та охорони праці. Отримання своєчасної та повної інформації

є необхідною умовою науково обґрунтованої діяльності Управління, що підвищує ефективність прийняття управлінських рішень.

Важливою складовою діяльності Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України є його право ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, брати участь у нарадах, заходах, які проводяться в системі ДСНС, а також за дорученням керівництва – у заходах інших органів державної влади.

Це дозволяє активно впливати на формування державної політики у сфері медичного забезпечення, біобезпеки та охорони праці. Можливість вносити пропозиції щодо розгляду актуальних питань на колегіях і відеоселекторних нарадах керівництва ДСНС сприяє включенню Управління у процес стратегічного управління службовою діяльністю.

Значну роль відіграє право Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України вносити керівництву пропозиції щодо змін до нормативно-правових актів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування.

Це право відображає участь Управління у вдосконаленні правового регулювання діяльності ДСНС у сфері охорони праці та медико-біологічного захисту. Така нормотворча ініціатива забезпечує динамічну адаптацію нормативної бази до сучасних викликів і потреб системи цивільного захисту.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України має можливість залучати до розгляду питань, що належать до його компетенції, спеціалістів із різних підрозділів ДСНС, науковців, а також представників громадянського суспільства.

Це забезпечує мультидисциплінарний підхід до вирішення завдань, сприяє впровадженню сучасних наукових досягнень, інноваційних технологій та кращих міжнародних практик у діяльність у сфері медичного забезпечення та охорони праці.

Особливого значення набуває право співпрацювати з громадськими та іншими недержавними організаціями, міжнародними представництвами з питань виконання покладених завдань. Така співпраця відкриває можливості для інтеграції вітчизняної системи ци-

вільного захисту у світові стандарти, обміну досвідом і залучення міжнародної технічної допомоги.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України також має право готувати проєкти наказів, доповідні записки та інші пропозиції, що стосуються його компетенції, а також направляти запити до міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій. Це дозволяє забезпечувати оперативність та ефективність вирішення завдань, сприяючи підвищенню рівня медичного обслуговування та охорони праці у структурі ДСНС.

З метою зовнішнього представництва ДСНС, Управління наділене правом за дорученням керівництва представляти інтереси служби у центральних і місцевих органах виконавчої влади, міжнародних, громадських та наукових організаціях. Реалізація цього права сприяє підвищенню авторитету служби на національному та міжнародному рівнях.

Одним із важливих аспектів діяльності Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України є право надавати керівництву ДСНС пропозиції щодо вдосконалення власної діяльності. Це сприяє постійному вдосконаленню внутрішніх процесів, підвищенню ефективності реалізації покладених завдань і забезпечує належний рівень управлінської адаптивності.

Управління організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України активно залучається до роботи з громадянами, маючи право брати участь у прийомі громадян з питань, що належать до його компетенції, а також здійснювати у встановленому порядку перевірки діяльності медичних підрозділів органів і підрозділів цивільного захисту, закладів освіти, мобільного госпіталю ДСНС України та інших підрозділів. Це дозволяє здійснювати контроль за дотриманням стандартів медичного забезпечення і охорони праці в системі цивільного захисту.

Таким чином, права, надані Управлінню організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України організації медичного забезпечення, медико-біологічного захисту та охорони праці ДСНС України, є комплексними і спрямованими

на забезпечення реалізації повного циклу управлінських, нормотворчих, інформаційних, аналітичних та контрольних функцій.

Управління виступає не лише обслуговуючим підрозділом, а й активним учасником формування політики у сферах біобезпеки, медичного забезпечення і охорони праці, що має вирішальне значення для підвищення рівня безпеки життєдіяльності населення України в умовах надзвичайних ситуацій.

2.2.14. Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій виконує надзвичайно важливу, комплексну й багатofункціональну роль у системі органів державного управління. Його діяльність спрямована на забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту шляхом її модернізації, а також на впровадження та підтримання політики гендерної рівності й інклюзивності, відповідно до сучасних міжнародних стандартів і національного законодавства.

Одним з основних напрямів роботи Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій є аналітичне забезпечення реформування та вдосконалення структури і функціонування органів, підрозділів і освітніх закладів ДСНС. Це досягається шляхом збору та узагальнення статистичних і аналітичних даних, що дозволяє формувати обґрунтовані пропозиції щодо усунення дублювання повноважень, оптимізації штатних структур, чіткого розмежування компетенцій, впровадження новітніх управлінських рішень, заснованих як на національному досвіді, так і на запозиченнях з іноземних практик. Значна увага приділяється нормативно-правовому забезпеченню модернізаційних процесів, розробці проєктів актів, а також участі у погодженні змін до штатів та організаційних структур.

У межах своєї компетенції Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав

і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій відіграє провідну роль в організації та проведенні перевірок, внутрішнього моніторингу та аналізу виконання основних планових завдань, координує реалізацію реформ у системі ДСНС.

Його фахівці беруть активну участь у підготовці відповідей на запити керівництва держави, органів влади різного рівня та громадян, а також в організації семінарів, нарад, зборів і консультативних заходів із питань модернізації. Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій забезпечує тісну взаємодію з іншими структурними підрозділами ДСНС, освітніми закладами та установами, координуючи діяльність із впровадження реформ та інституційного вдосконалення.

Не менш важливим і масштабним є інший напрям діяльності Управління – забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також утвердження принципів інклюзивності в межах діяльності ДСНС. З цією метою реалізуються практики гендерного аудиту, проводиться моніторинг і оцінювання стану забезпечення гендерної рівності в структурних підрозділах, формуються так звані “гендерні портрети”, що дозволяють виявити потреби, проблеми й асиметрії у становищі представників різних статей.

Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій забезпечує виконання державних і міжнародних зобов’язань України у сфері гендерної рівності, зокрема положень Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілей сталого розвитку, резолюцій Ради Безпеки ООН, стратегій ЄС та Ради Європи, надає методичну підтримку іншим підрозділам для врахування гендерного підходу у всіх напрямках діяльності, включно з бюджетним процесом.

Також Управління організовує та проводить навчальні заходи з підвищення кваліфікації персоналу ДСНС, зокрема в частині формування компетентностей щодо запобігання дискримінації, реалізації політики рівності, принципів безбар’єрності та інклюзії. Воно

готує навчально-методичні матеріали, сприяє розвитку наукових досліджень у сфері гендерної політики, забезпечує комунікацію з громадськістю та засобами масової інформації, а також взаємодіє з міжнародними організаціями, центральними та місцевими органами влади, громадськими об'єднаннями щодо реалізації гендерно-чутливих підходів.

Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій також забезпечує внутрішню організацію своєї діяльності – охорону державної таємниці, збереження та належну експлуатацію державного майна, підвищення кваліфікації працівників, ведення звітності, виконання доручень керівництва ДСНС. Це створює належну основу для ефективного виконання покладених на нього повноважень.

Таким чином, Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків є одним із найважливіших інституційних елементів у структурі ДСНС України. Його діяльність забезпечує не лише стратегічне оновлення системи цивільного захисту, але й впровадження демократичних цінностей у її функціонування, поєднуючи інституційну ефективність із соціальною справедливістю, правами людини та рівними можливостями для всіх.

Права Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків Державної служби України з надзвичайних ситуацій:

Аналіз діяльності *Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків ДСНС України* відповідно до наданих йому прав свідчить про комплексний, міжвідомчий та стратегічний характер його функціонування. Наділення Управління широкими повноваженнями дозволяє йому ефективно впливати на організаційні, правові та соціально-інституційні процеси в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Зокрема, право одержувати необхідну інформацію, документи, розрахунки та довідки від усіх суб'єктів у сфері управління ДСНС – від самотійних структурних підрозділів апарату до освітніх і нау-

кових установ – забезпечує належне аналітичне та інформаційне підґрунтя для виконання функцій управління.

Це право гарантує відкритість доступу до ресурсів, необхідних для розроблення управлінських рішень, проведення аудитів, оцінювання ефективності організаційних структур і формування пропозицій щодо модернізації.

Право ініціювати скликання нарад, створення комісій і робочих груп, а також брати участь у міжвідомчих заходах забезпечує активну участь Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків ДСНС України у процесах прийняття управлінських рішень, координації дій між підрозділами, а також залучення зацікавлених сторін до обговорення стратегічних питань реформування. Це дозволяє забезпечити колегіальність, узгодженість і фаховість управлінських процесів, що особливо важливо в умовах реформування системи цивільного захисту.

Право вносити на розгляд колегії та керівництва ДСНС актуальні питання службової діяльності підкреслює стратегічну роль Управління в оцінюванні стану справ у сфері цивільного захисту та ініціюванні рішень, спрямованих на підвищення ефективності роботи підрозділів. Це право також забезпечує зворотний зв'язок між рівнем управління й реалізації реформ, що дає змогу виявляти проблеми, коригувати політику та впроваджувати інноваційні рішення.

Надання Управлінню модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків ДСНС України повноважень щодо ініціювання змін до нормативно-правових актів є ключовим для адаптації правового середовища до нових викликів і вимог. Цей механізм дозволяє Управлінню оперативно реагувати на зміни у внутрішній і зовнішній політиці держави, а також адаптувати нормативну базу під потреби системи цивільного захисту, у тому числі з урахуванням міжнародних зобов'язань України щодо прав людини, гендерної рівності та безпеки.

Важливим є також право залучати фахівців, вчених, громадські організації та представників громадянського суспільства. Така взаємодія забезпечує міждисциплінарний і демократичний підхід до вирішення питань, що належать до компетенції Управління, а також

сприяє підвищенню якості рішень завдяки залученню різнопрофільної експертизи.

Право співпрацювати з міжнародними представництвами та неурядовими організаціями є невід'ємною складовою зовнішньої комунікаційної політики ДСНС у сфері реформування та впровадження принципів гендерної рівності. Це відкриває доступ до кращих світових практик, забезпечує можливість участі у міжнародних проєктах, грантах і програмах технічної допомоги, а також сприяє реалізації євроінтеграційних зобов'язань України.

Загалом, аналіз повноважень Управління модернізації органів, підрозділів і закладів освіти цивільного захисту та з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків ДСНС України демонструє, що воно виконує роль координаційного, аналітичного та ініціативного центру, здатного забезпечити інституційну спроможність ДСНС у процесах структурної модернізації, впровадження реформ і утвердження гендерної рівності.

Надані права є логічно взаємопов'язаними, спрямованими на забезпечення комплексного, гнучкого та науково обґрунтованого підходу до управлінської діяльності, що дозволяє ефективно реалізовувати поставлені завдання в умовах сучасних викликів, зокрема в контексті безпеки, прав людини та сталого розвитку.

2.2.15. Відділ внутрішнього аудиту

Аналіз діяльності *Відділу внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій у світлі визначених функцій* дозволяє оцінити його як ключовий елемент у системі внутрішнього контролю, фінансової доброчесності та управлінської ефективності в межах ДСНС. Цей Відділ є самостійним, функціонально й організаційно незалежним підрозділом, що напрямку підпорядковується Голові ДСНС, що забезпечує його інституційну автономність і гарантує об'єктивність проведених аудитів та ухвалених висновків.

Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій виконує повний цикл аудиторської діяльності: від планування до впровадження результатів і моніторингу ефективності. Однією з базових функцій є планування, організація та проведення внутрішніх аудитів, що супроводжується формуванням ау-

диторських звітів, наданням незалежних висновків і рекомендацій, а також наданням консультацій з відповідних питань.

Важливо, що аудит не обмежується лише встановленням фактів, а супроводжується наданням дієвих рекомендацій і подальшим моніторингом їх реалізації, що відповідає стандартам належного управління.

Важливою функцією є визначення простору внутрішнього аудиту, тобто сукупності об'єктів, на які поширюється контрольна діяльність. Це забезпечується створенням і веденням актуальної бази даних як на центральному, так і на регіональному рівні, що дає змогу реалізовувати аудит у системному, логічно впорядкованому форматі.

Формування планів на підставі оцінки ризиків – ще одна сильна сторона діяльності Відділу внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій, яка дозволяє орієнтувати ресурси на найбільш критичні зони, враховуючи реальну ймовірність порушень або неефективності.

Факт затвердження плану внутрішнього аудиту Головою ДСНС до початку планового періоду, можливість його перегляду та оприлюднення плану й змін до нього на офіційному вебсайті, а також надсилання до Мінфіну свідчать про високий рівень прозорості, підзвітності й відповідності принципам належного врядування.

Запровадження єдиних регламентів планування аудиту для всіх підрозділів ДСНС забезпечує уніфікацію та методичну сталість процесу, що сприяє підвищенню якості аудиторських дій та зіставності результатів на всіх рівнях.

Особливої уваги заслуговує функція моніторингу реалізації аудиторських рекомендацій, зокрема у частині усунення порушень, виявлених Міністерством фінансів, що прямо пов'язана з якістю фінансово-бюджетного управління в ДСНС.

Виявлення фактів шахрайства, корупції, нецільового використання коштів або зловживання службовим становищем супроводжується обов'язком письмового інформування Голови з подальшою можливістю звернення до правоохоронних органів. Це підтверджує важливу функцію Відділу як інструменту запобігання злочинності в системі публічного адміністрування.

Крім того, Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій контролює дотримання законодавства

у сфері державної таємниці, що є вкрай важливим у контексті діяльності ДСНС як складової національної безпеки.

Його завдання охоплюють також надання методичної допомоги у сфері внутрішнього контролю, управління ризиками та забезпечення підзвітності, що вказує на його роль не лише як контрольного, а й консультативно-освітнього органу в межах служби.

Подання звітів Голові ДСНС, участь у засіданнях колегії з результатами аудиту, внесення пропозицій щодо управлінських рішень і здійснення моніторингу виконання рішень – усе це свідчить про активну інтеграцію Управління внутрішнього аудиту в систему стратегічного менеджменту. Його функції не лише технічні, а й управлінсько-аналітичні, що дозволяє забезпечити повноцінний цикл зворотного зв'язку між аналізом і управлінським впливом.

Таким чином, діяльність Відділ внутрішнього аудиту ДСНС є всебічною, науково обґрунтованою та орієнтованою на високі стандарти ефективного публічного адміністрування. Воно виконує як контрольну, так і стратегічну функції, сприяючи прозорості, ефективності та відповідальності в управлінні ресурсами й процесами у сфері цивільного захисту, що вкрай важливо в умовах постійних викликів безпеки та потреб реформування державного сектору.

Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій наділений широким спектром *прав*, які формують міцне підґрунтя для реалізації ефективного, об'єктивного та незалежного контролю в межах функціонування ДСНС.

Ці повноваження забезпечують комплексну реалізацію функцій внутрішнього аудиту, спрямованого на підвищення фінансової дисципліни, ефективності управлінських процесів, запобігання правопорушенням та удосконалення організаційної структури служби.

Одним із ключових напрямів діяльності Відділу внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій є право розробляти внутрішні документи, які регулюють процеси внутрішнього аудиту в межах ДСНС. Така правотворча функція створює умови для методологічної автономії, дозволяє враховувати специфіку діяльності органу та впроваджувати уніфіковані стандарти контролю.

Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій має право застосовувати систему управління

ризиками, яка використовується в ДСНС при плануванні аудиторських заходів, а за її відсутності – використовувати власне професійне судження щодо ризиків після відповідних консультацій з посадовими особами та керівництвом. Це відповідає сучасним стандартам ризик-орієнтованого підходу до внутрішнього аудиту, який визнаний найефективнішим у практиці державного контролю.

Значною є функціональна незалежність підрозділу, адже йому надано право самостійно визначати цілі, обсяг, методи та ресурси для кожного аудиторського завдання. Важливим аспектом ефективності діяльності є право на безперешкодний доступ до активів, документів, баз даних та інформації, в тому числі з обмеженим доступом, що забезпечує об'єктивність та повноту перевірок.

У межах своєї компетенції Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій може залучати спеціалістів зі структурних підрозділів апарату ДСНС, територіальних органів, підрозділів центрального підпорядкування, навчальних і науково-дослідних установ, а також інших державних органів, підприємств, установ та організацій.

Крім того, за погодженням з Головою ДСНС, допускається залучення зовнішніх експертів, у тому числі з числа органів місцевого самоврядування, фондів чи громадських об'єднань, що значно розширює експертну базу аудиту.

До функціональних прав належить також можливість здійснення анкетування, інтерв'ювання та опитування працівників ДСНС щодо питань, які перевіряються в межах аудиту, що дозволяє збирати додаткову якісну інформацію.

Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій має право звертатися з офіційними запитами до органів влади, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності щодо отримання інформації, документів та матеріалів, необхідних для проведення аудиту. Це забезпечує необхідну відкритість і прозорість інформаційного обміну, що є передумовою належної реалізації функцій внутрішнього контролю.

У разі надходження запитів від органів державної влади або правоохоронних органів Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій, за дорученням Голови ДСНС, має право надавати інформацію про результати проведеного аудиту,

з дотриманням обмежень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом.

За цим же порядком Відділ може надавати службову інформацію та документи. Підрозділ має можливість використовувати всі наявні інформаційні ресурси та технічні засоби, що є в розпорядженні ДСНС, для виконання покладених на нього завдань, що технічно забезпечує повноцінне здійснення аудиторських процедур.

Право представляти інтереси Відділу внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій у відносинах з іншими державними органами, підприємствами, установами та міжнародними організаціями за дорученням Голови ДСНС свідчить про високий рівень інституційної вагомості підрозділу.

Крім того, наявність права постійно вдосконалювати професійні знання працівників Відділу, у тому числі шляхом самоосвіти, формує підґрунтя для підвищення якості аудиторської діяльності та її відповідності міжнародним стандартам.

Важливим напрямом роботи є право на проведення як планових, так і позапланових аудитів, що забезпечує оперативність реагування на виявлені порушення або нові обставини, які потребують додаткової перевірки. У випадках скарг на дії працівників Відділу внутрішнього аудиту, воно має право здійснити повторний аудит з тих самих питань, за умови встановлення невідповідності або порушень при попередній перевірці. При цьому повторний аудит здійснюють інші особи, які не брали участі у попередньому, що забезпечує дотримання принципів незалежності та об'єктивності.

Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій має право ініціювати проведення нарад, створення комісій та робочих груп з дорадчо-консультативною функцією, а також брати участь у нарадах, що проводяться в межах ДСНС або в інших органах влади.

Воно може ініціювати розгляд актуальних питань діяльності структурних підрозділів на засіданнях колегії ДСНС чи відеоселекторних нарадах керівництва. Крім того, до його повноважень належить внесення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів, зокрема щодо їх скасування, зміни або визнання такими, що втратили чинність.

Значну увагу приділено зовнішній співпраці – Відділ внутрішнього аудиту Державної служби України з надзвичайних ситуацій має право взаємодіяти з громадськими, міжнародними та іншими недержавними організаціями, що сприяє впровадженню кращих світових практик і стандартів аудиту.

У сукупності всі зазначені права створюють правове, організаційне та функціональне підґрунтя для реалізації ефективної, об'єктивної, незалежної і професійної діяльності з внутрішнього аудиту. Вони гарантують не лише своєчасне виявлення порушень, а й сприяють підвищенню ефективності управлінських рішень, оптимізації використання ресурсів та запобіганню зловживанням у сфері цивільного захисту.

2.2.16. Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю

Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної інформаційної політики Служби, будучи самостійним структурним підрозділом, що підпорядкований безпосередньо Голові ДСНС. Його діяльність передбачає виконання широкого спектру завдань, спрямованих на формування відкритої, прозорої та оперативної комунікації між органами ДСНС і суспільством.

Центральним завданням Відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій є оперативне інформування громадськості про діяльність ДСНС у сфері запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, а також з питань цивільного захисту і безпеки життєдіяльності.

Для реалізації цієї мети відділ активно взаємодіє з представниками медіа, міжнародними та благодійними організаціями, забезпечуючи інформування населення про потенційні загрози, зміни погодних умов, а також про перебіг і результати надзвичайних подій.

У процесі виконання функцій відділ організовує роботу журналістів у зонах надзвичайних ситуацій, надає їм необхідні оперативні дані, а також розповсюджує офіційну інформацію, фото-, відео- та аудіоматеріали про діяльність Служби.

Значна увагу приділяється забезпеченню публічних виступів керівництва ДСНС, включаючи брифінги, пресконференції, інтерв'ю та коментарі для вітчизняних і зарубіжних медіа, а також участі у форматах “гарячих ліній”, “круглих столів” і тематичних інтернет-конференцій.

Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій відповідає за текстове, фото- та відеонаповнення офіційного інформаційного порталу ДСНС України, а також координує роботу офіційних вебресурсів територіальних органів, закладів вищої освіти та науково-дослідних установ у мережі Інтернет.

Крім того, структурний підрозділ здійснює моніторинг медіапростору та готує відповідні огляди-дайджести щодо висвітлення діяльності ДСНС. У межах співпраці з медіа організовуються заходи з популяризації професії рятувальника, вшанування героїзму окремих громадян, а також проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед населення за допомогою установ різного підпорядкування, зокрема освітніх, соціальних та медичних.

Суттєву роль у комунікаційній діяльності відіграє орієнтація на сучасні інформаційні технології, інтернет-платформи та соціальні мережі, де проводиться моніторинг і координується контент територіальних підрозділів.

Відділ взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій забезпечує активну взаємодію з волонтерами та громадськими організаціями у сфері профілактики надзвичайних ситуацій та формування культури безпечної поведінки.

Крім того, серед його обов'язків – висвітлення заходів із забезпечення гендерної рівності та протидії дискримінації в ДСНС, а також організація тематичних акцій, конкурсів і фестивалів.

У структурному плані відділ організовує свою роботу на основі принципів планування, персональної відповідальності, колегіальності при обговоренні питань і єдиноначальності при їх вирішенні. Він також забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної таємниці та контролю за її збереженням, а також здійснює підготовку нормативно-правових актів у межах своєї компетенції.

Додатково відділ сприяє виготовленню і розповсюдженню інформаційної продукції, що популяризує діяльність рятувальників, та пропонує використання символіки ДСНС у рамках спільних заходів з іншими установами. Важливо зазначити, що відділ має право офіційного бланка, що засвідчує його самостійність та уповноваженість у межах Служби.

Таким чином, діяльність відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю ДСНС України є невід’ємним елементом інформаційної стратегії служби, спрямованої на прозорість, підвищення рівня довіри громадськості та ефективне управління ризиками у сфері цивільного захисту.

Діяльність *Відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій* відповідно до його визначених *прав*, є складовою цілісної системи державного управління у сфері цивільного захисту, орієнтованої на відкритість, доступність та інтеграцію з громадянським суспільством.

Одним із ключових прав Відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій є організація та координація діяльності підрозділів, відповідальних за комунікацію в територіальних органах ДСНС.

Це включає не лише методичне забезпечення, а й участь у плануванні та реалізації масштабних громадських і просвітницьких кампаній. Такі заходи, як «Герой-рятувальник року», «Запобігти. Врятувати. Допомогти», «Тиждень знань безпеки життєдіяльності» та Фестиваль дружин юних пожежних, мають важливе соціальне та виховне значення, оскільки спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян у сфері безпеки, формування культури безпечної поведінки, а також популяризацію професії рятувальника серед молоді.

Організація таких подій із залученням волонтерських і громадських організацій свідчить про інтеграцію відомства в громадянське суспільство, що відповідає демократичним принципам публічного адміністрування.

Крім того, право на здійснення безпосередньої взаємодії із представниками медіа для реалізації державної інформаційної політики є свідченням стратегічного значення відділу як комунікаційного цен-

тру ДСНС. Йдеться не лише про рутинне висвітлення діяльності Служби, а й про організацію широкого спектра публічних заходів – дебатів, обговорень, форумів, прес-клубів, блогів і платформ у соціальних мережах, які дозволяють створювати ефективні горизонтальні комунікації між органами влади та громадянами. Це право надає Відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій інструментарій не лише для реагування на інформаційні запити, а й для проактивного формування громадської думки та зміцнення довіри до органів державної влади.

Право скликати інструктивні наради та навчальні семінари для працівників підпорядкованих підрозділів забезпечує єдність підходів до інформаційної роботи в системі ДСНС, підвищення кваліфікації персоналу, а також удосконалення внутрішніх комунікаційних стандартів.

Такі заходи мають велике значення для професіоналізації комунікаційної діяльності в сфері цивільного захисту, що особливо важливо в умовах підвищених ризиків, зумовлених збройною агресією, природними катаклізмами та технологічними загрозами.

Ще одним важливим напрямом є реалізація Відділом взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій права на здійснення перевірок діяльності відповідних підрозділів та закладів ДСНС у межах своєї компетенції.

Це дозволяє забезпечити належний рівень інформаційної дисципліни, виявляти недоліки в організації комунікаційної роботи, а також – що принципово – узагальнювати і поширювати передовий досвід. У сукупності з правом на подання пропозицій щодо дисциплінарної відповідальності працівників, які неналежно виконують свої обов'язки, Відділ має механізми не лише управлінського контролю, а й впливу на якість комунікаційної роботи в системі ДСНС у цілому.

Таким чином, права Відділу взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю Державної служби України з надзвичайних ситуацій взаємодії із засобами масової інформації та комунікацій з громадськістю становлять не лише перелік повноважень, а формують нормативно-інституційну основу для реалізації

ключових принципів інформаційної політики ДСНС. Ці права забезпечують єдність, системність і стратегічну послідовність у формуванні іміджу Служби, створенні ефективної системи інформування населення та розвитку партнерських зв'язків із громадянським суспільством.

2.2.17. Режимно-таємний сектор

Режимно-таємний сектор Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), що функціонує у складі Міністерства внутрішніх справ України, виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні захисту інформації з обмеженим доступом, зокрема такої, що становить державну таємницю. Його діяльність є невід'ємною складовою загального механізму гарантування національної безпеки в межах компетенції системи цивільного захисту.

Основу правового регулювання роботи даного сектору становлять положення Закону України «Про державну таємницю», нормативні акти Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України, МВС України, а також внутрішньовідомчі документи ДСНС, що визначають процедури обігу, зберігання, передачі та знищення інформації, яка підлягає засекречуванню. Особливого значення набуває забезпечення належного режиму секретності у процесі виконання службових завдань, які мають оперативний, стратегічний або оборонний характер.

У межах функціональних повноважень Режимно-таємний сектор відповідає за комплекс заходів, спрямованих на захист державної таємниці в діяльності центрального апарату та підпорядкованих органів і підрозділів.

Зокрема, до основних завдань сектору належить організація обліку осіб, допущених до роботи з таємними матеріалами, контроль за проходженням спеціальних перевірок і своєчасністю інструктажів, проведення експертизи документів на предмет наявності в них відомостей, що підлягають засекреченню, а також забезпечення відповідних умов зберігання та обігу секретної інформації.

Значна увага приділяється забезпеченню режиму секретності під час взаємодії ДСНС із Збройними Силами України, правоохоронними структурами, органами державної влади та закордонними пар-

тнерами, особливо у контексті міжнародного співробітництва та участі в багатонаціональних операціях чи спільних навчаннях.

В умовах сучасних безпекових викликів, включно з кіберзагрозами, ризиками диверсій і шпигунства, забезпечення інформаційної безпеки набуває критичного значення.

Режимно-таємний сектор ДСНС відіграє в цьому процесі ключову роль, оскільки від його належної роботи залежить збереження стратегічної інформації, пов'язаної з об'єктами критичної інфраструктури, планами реагування на надзвичайні ситуації, матеріально-технічним оснащенням, мобілізаційною готовністю та іншими аспектами діяльності служби.

Ефективна реалізація цих функцій передбачає наявність висококваліфікованих кадрів, сучасних технічних засобів захисту інформації, спеціально обладнаних приміщень та постійного контролю з боку уповноважених органів.

Водночас у роботі Режимно-таємного сектору існує низка проблемних аспектів, які потребують вирішення. Насамперед це стосується застарілості матеріально-технічної бази, недостатнього рівня цифровізації процедур обліку й контролю за доступом до секретної інформації, а також фрагментарності правового регулювання у сфері інформаційної безпеки.

Зазначене створює ризики порушення режиму секретності, особливо в умовах масштабної децентралізації системи управління, воєнного стану та інтенсивного інформаційного обміну між різними державними інституціями. Крім того, є потреба у поглибленні професійної підготовки працівників сектору, регулярному оновленні інструкцій, активізації співпраці з контррозвідувальними органами та модернізації архівного зберігання документів, що містять державну таємницю.

Отже, Режимно-таємний сектор ДСНС України є ключовим елементом внутрішньої інфраструктури безпеки служби, який забезпечує збереження та захист критично важливої інформації. Його діяльність має стратегічне значення як в оперативному, так і в системному вимірі, з огляду на те, що витік чи компрометація секретних відомостей може мати тяжкі наслідки як для діяльності самої ДСНС, так і для національної безпеки держави загалом. У зв'язку з цим пріоритетним завданням державної політики у сфері цивільно-

го захисту має стати комплексне оновлення підходів до функціонування цього сектору, що включає як нормативне вдосконалення, так і ресурсну модернізацію, із залученням сучасних технологій, міжнародного досвіду та міжвідомчої координації.

2.2.18. Сектор спеціального зв'язку

Сектор спеціального зв'язку Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), що функціонує у структурі Міністерства внутрішніх справ України, виконує критично важливу роль у забезпеченні сталого, захищеного та оперативного інформаційного обміну між підрозділами служби, а також із іншими органами державної влади в умовах повсякденного функціонування та під час виникнення надзвичайних ситуацій.

У межах сучасної системи цивільного захисту, яка функціонує в умовах гібридної війни, високих ризиків техногенного та природного характеру, безперебійний спеціальний зв'язок є основою для ефективного управління силами і засобами рятувальних формувань.

Правові засади діяльності Сектору спеціального зв'язку ґрунтуються на положеннях низки нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», а також відомчих актів МВС та внутрішніх регламентів ДСНС.

У практичній площині діяльність цього підрозділу тісно пов'язана з реалізацією вимог до надійності та криптографічного захисту каналів передачі інформації, організації безпечного обміну службовими повідомленнями, підтримання роботи резервних комунікацій та телекомунікаційних систем у разі пошкодження основної інфраструктури.

Ключовим завданням Сектору спеціального зв'язку є організація та підтримка захищеного інформаційного середовища в межах компетенції ДСНС. Це передбачає налагодження каналів урядового, міжвідомчого та оперативно-службового зв'язку, контроль за технічним станом засобів передачі інформації, впровадження сучасних систем шифрування та автентифікації, а також оперативне реагування на спроби несанкціонованого доступу або зовнішнього втручання.

У цьому контексті важливим напрямом діяльності є технічний і криптографічний захист інформації, що передається засобами спеціального зв'язку, відповідно до стандартів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Особливу роль в діяльності Сектору набуває його участь у забезпеченні стійкого функціонування системи управління під час надзвичайних ситуацій, військових дій або надзвичайного чи воєнного стану. У таких умовах саме спеціальний зв'язок забезпечує узгодженість дій між територіальними підрозділами, координацію з місцевими органами влади, взаємодію з представниками інших служб безпеки та оборони, зокрема Збройними Силами України, СБУ, Нацполіцією, Нацгвардією тощо.

Саме через канали спеціального зв'язку передаються критично важливі повідомлення, сигнали оповіщення, розпорядження щодо мобілізації ресурсів, евакуації населення, проведення пошуково-рятувальних робіт та інші управлінські рішення.

Важливим аспектом діяльності Сектору є забезпечення інформаційної стійкості та кіберзахисту в умовах гібридної війни. Сучасні загрози у сфері інформаційної безпеки, зокрема кібератаки, шкідливе програмне забезпечення, блокування каналів зв'язку з боку агресора, вимагають високого рівня технологічної модернізації Сектору спеціального зв'язку.

До його повноважень входить не лише забезпечення фізичної безпеки обладнання, а й організація системного моніторингу мереж, оновлення програмного забезпечення, проведення аудитів інформаційної безпеки та взаємодія з профільними кіберпідрозділами інших державних органів.

Попри високу функціональну важливість, діяльність Сектору спеціального зв'язку супроводжується низкою проблемних аспектів, серед яких – недостатній рівень фінансування, застаріле технічне обладнання, відсутність системної політики з оновлення засобів захищеного зв'язку, а також недостатня кількість кваліфікованих фахівців, що володіють компетенціями у сфері сучасних телекомунікаційних технологій та криптозахисту.

Також спостерігається фрагментарність нормативної бази, що регулює особливості використання спеціального зв'язку у сфері цивільного захисту, зокрема в контексті міжвідомчої взаємодії.

Отже, Сектор спеціального зв'язку ДСНС України є важливим функціональним елементом, від якого залежить ефективність, безперервність і захищеність управлінських процесів у системі цивільного захисту. В умовах трансформації безпекового середовища та активного застосування засобів радіоелектронної боротьби з боку противника, його діяльність повинна розглядатися як пріоритетна складова національної безпеки.

Перспективними напрямками розвитку цього підрозділу є технологічне оновлення обладнання, інтеграція в єдину міжвідомчу систему захищеного зв'язку, удосконалення процедур шифрування та автентифікації, а також посилення кадрового потенціалу через системну підготовку персоналу. Комплексне реформування та модернізація Сектору спеціального зв'язку сприятиме підвищенню стійкості всієї системи цивільного захисту України до зовнішніх і внутрішніх загроз.

2.2.19. Сектор мобілізаційної роботи

Сектор мобілізаційної роботи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), що функціонує в структурі Міністерства внутрішніх справ України, є ключовим елементом системи управління у сфері цивільного захисту, який забезпечує організаційно-правову та практичну готовність служби до дій в умовах особливого періоду, зокрема під час мобілізації, введення надзвичайного або воєнного стану, а також у разі виникнення загроз національній безпеці.

Його діяльність визначається стратегічним значенням мобілізаційної готовності, яка є передумовою ефективної протидії масштабним надзвичайним ситуаціям природного, техногенного, соціального чи воєнного характеру.

Правове регулювання функціонування Сектору мобілізаційної роботи ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про оборону України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», Кодексі цивільного захисту України, а також на численних постановах Кабінету Міністрів, наказах МВС та внутрішньовідомчих нормативно-правових актах ДСНС.

У межах цих джерел визначено систему завдань, які покладаються на Сектор мобілізаційної роботи, що передбачають, зокрема, планування мобілізаційних заходів, контроль за станом мобілізаційної готовності підрозділів служби, організацію обліку мобілізаційних ресурсів та їх ефективне використання.

Основна функціональна місія цього сектору полягає у формуванні й підтриманні стану мобілізаційної готовності органів, підрозділів та установ ДСНС, що дає змогу своєчасно та ефективно реагувати на надзвичайні обставини у мирний час і в умовах воєнного конфлікту.

Зокрема, сектор координує підготовку мобілізаційних планів, розробку та погодження розрахунків потреб у мобілізаційних ресурсах, формування мобілізаційних завдань і доведення їх до виконавців. Він також відповідає за організацію зборових заходів із працівниками, які входять до складу мобілізаційного резерву, проведення перевірок стану мобілізаційної готовності у структурних підрозділах, здійснення планового оновлення мобілізаційних документів.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Сектору мобілізаційної роботи є взаємодія з військовими комісаріатами (територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки), іншими силовими структурами, а також з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Така взаємодія забезпечує узгодженість дій при проведенні мобілізаційних заходів, передусім у частині забезпечення кадрового резерву, розгортання сил цивільного захисту, залучення спеціалізованої техніки та формувань, створення умов для переміщення службовців та обладнання в райони надзвичайних ситуацій або активних бойових дій.

В умовах широкомасштабного збройного конфлікту така координація стає надзвичайно важливою з огляду на необхідність швидкого реагування, мінімізації втрат і забезпечення безперервного виконання функцій захисту населення та територій.

Важливою складовою діяльності Сектору є також організація мобілізаційного навчання та підвищення кваліфікації персоналу щодо порядку виконання мобілізаційних завдань, розгортання пунктів управління, дій у режимі надзвичайного або воєнного стану.

Підготовка кадрів здійснюється через проведення тренувань, командно-штабних навчань, розробку інструктивних матеріалів та методичних рекомендацій. Особливу увагу приділено перевіркам стану мобілізаційної готовності в регіональних підрозділах ДСНС, зокрема в частині забезпечення засобами індивідуального захисту, паливно-мастильними матеріалами, зв'язком, продовольством та медичним забезпеченням.

Разом із тим, в організації мобілізаційної роботи наявні системні виклики, що вимагають наукового осмислення та адміністративного реагування. Серед основних проблем можна виокремити:

- обмежене фінансування заходів мобілізаційної підготовки;
- застарілість окремих нормативно-правових актів, що не відповідають сучасним реаліям;
- дефіцит кваліфікованих фахівців мобілізаційного профілю;
- нерівномірність стану мобілізаційної готовності між центральним апаратом і територіальними органами.

Крім того, важливим залишається питання цифровізації мобілізаційного обліку, інтеграції даних про ресурси й особовий склад до єдиних інформаційних систем.

Таким чином, Сектор мобілізаційної роботи ДСНС України є структурно та функціонально важливим підрозділом, який забезпечує готовність служби до реагування на масштабні кризові ситуації, у тому числі в умовах воєнного часу.

Його ефективна діяльність є передумовою стабільного функціонування всієї системи цивільного захисту, а також національної безпеки в широкому розумінні. Для підвищення результативності роботи цього сектору доцільним є вжиття заходів з нормативного оновлення законодавства у сфері мобілізації, технічного переоснащення, підвищення рівня міжвідомчої координації та посилення кадрового потенціалу шляхом спеціалізованого навчання. У перспективі саме мобілізаційна спроможність ДСНС визначатиме рівень її адаптивності до викликів, що постають перед державою у кризових ситуаціях.

Крім того до структури входять також регіональні підрозділи підприємства, установи та організації.

На сьогодні Державна служба України з надзвичайних ситуацій є державним органом який:

- працює над питаннями реалізації державної політики у сфері цивільного захисту;
- організовує захист населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- організовує захист територій від надзвичайних ситуацій;
- контролює питання запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- організовує процес ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- забезпечує проведення рятувальних робіт;
- організовує та забезпечує гасіння пожеж, які виникли;
- контролює дотримання пожежної та техногенної безпеки;
- організовує діяльність аварійно-рятувальних служб;
- організовує та забезпечує питання гідрометеорологічної діяльності.

Основними завданнями Державної служби надзвичайних ситуацій України є:

- 1) реалізація відповідної державної політики у сферах цивільного захисту населення а також відповідних територій від майбутніх надзвичайних ситуацій;
- 2) запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- 3) ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 4) проведення рятувальних операцій;
- 5) гасіння пожеж;
- 6) забезпечення пожежної та техногенної безпеки;
- 7) організація діяльності аварійно-рятувальних служб;
- 8) організація діяльності гідрометеорологічної діяльності;
- 9) здійснення державного нагляду за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної та техногенної безпеки;
- 10) контроль за діяльністю аварійно-рятувальних служб;
- 11) внесення на розгляд керівництву МВС України відповідних пропозицій щодо формування та розвитку державної політики у сфері цивільної безпеки і контролю за її втіленням в життя;
- 11) реалізація державної політики у сфері волонтерської діяльності яка стосується цивільної безпеки;

Якщо стисло проаналізувати заходи, які проводяться працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій разом ор-

ганами виконавчої влади на місцях у сфері цивільного захисту, то їх можна поділити на попереджувальні, припиняючи, аварійно – рятувальні та відновлювані.

У сфері цивільного захисту у Державної служби України з надзвичайних ситуацій є багато завдань. Головними з них є:

- організація і проведення робіт спрямованих на запобігання різноманітним надзвичайним ситуаціям;
- організація захисту населення і відповідних територій від надзвичайних ситуацій;
- проведення аварійних заходів;
- проведення рятувальних робіт;
- проведення заходів спрямованих на гасіння пожеж;
- ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- проведення рятувальних робіт в умовах екстремальних температур, а також задимленості та загазованості;
- проведення робіт коли є загрози вибухів або обвалів та інших обставин;
- проведення робіт у разі загроз радіоактивного або хімічного забруднення території;
- проведення робіт в разі наявності загрози біологічного зараження відповідних територій;
- проведення різноманітних піротехнічних робіт, які пов'язані із знешкодженням виявлених чи знайдених вибухонебезпечних предметів;
- проведення відповідних вибухових робіт спрямованих на запобігання та виникнення надзвичайних ситуацій;
- проведення робіт по ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- проведення відповідних рятувальних робіт спрямованих на життєзабезпечення постраждалих осіб;
- надання відповідної екстреної медичної допомоги усім постраждалим в результаті надзвичайної ситуації;
- організація транспортування постраждалих осіб до закладів охорони здоров'я з метою надання відповідної медичної допомоги;

- здійснення відповідних перевезень та переміщень матеріально-технічних засобів, які призначені для проведення спеціальних аварійно-рятувальних та інших робіт;
- перевезення механізмів та матеріалів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- організація надання гуманітарної допомоги постраждалим особам в зоні надзвичайних ситуацій;
- організація та забезпечення надання допомоги іноземним державам у сфері проведення аварійно-рятувальних робіт, спрямованих на ліквідацію наслідків тих надзвичайних ситуацій, які виникли у зазначених державах;
- проведення аварійного обслуговування різноманітних суб'єктів господарювання;
- проведення аварійного обслуговування окремих територій, які можуть бути джерелом виникнення надзвичайних ситуацій.

Слід зазначити, що проведення відповідних робіт спрямованих на вжиття заходів у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям, які виникають, а також захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій включає в себе понад 60 напрямів, які виписані у відповідних нормативних актах та науковій літературі.

Особлива увага у роботі Державної служби України з надзвичайних ситуацій приділяється проведенню заходів з протипожежної безпеки.

З цією метою у 2003 році була здійснена систематизація нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки і відповідно до Наказу МНС України № 355 від 23.09.2003 р. створено ***Державний реєстр нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки***. Обов'язок ведення зазначеного реєстру покладался на Український науково-дослідний інститут пожежної безпеки МНС України.

До зазначеного реєстру вносилися діючі *загальнодержавні, міжвідомчі та відомчі* нормативно-правові акти, які є обов'язковими для виконання. В 2017 році на підставі Розпорядження КМУ №166-р від 10.03.2017 р. «Про скасування деяких наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади» роботи по веденню реєстру були припинені, а наказ МНС України № 355 від 23.09.2003 р. скасовано.

На момент припинення ведення Державного реєстру нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки (станом на 29.12.2018 р.) в ньому налічувалося 183 акти, із яких такі, що носили характер загальнодержавних – 7, міжвідомчих – 55, відомчих – 121.

На сьогоднішній день ДСНС України, як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності, у особі свого структурного підрозділу – УкрНДІЦЗ, більше не займається обліком і систематизацією норм і правил у сфері пожежної безпеки у окремий Реєстр.

Відповідно до Статуту УкрНДІЦЗ, затвердженого наказом ДСНС України від 03.07.2014 № 359 (у редакції наказу ДСНС України від 14.03.2018 № 164) щодо покладених завдань та напрямків діяльності Інституту, ведення державного реєстру нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки виключено із функцій Інституту з 14.03.2018 р.

Таким чином, відбулося скорочення сфери повноважень здійснення управлінської діяльності ДСНС в частині моніторингу та обліку нормативних актів, а саме інтерпретаційної функції, яка є вкрай необхідною та важливою для забезпечення правильного застосування норм пожежної безпеки. За допомогою інтерпретаційної форми здійснюється з'ясування і тлумачення норм права.

Враховуючи, особливості з приводу правового регулювання пожежної безпеки та її вузьку спрямованість для окремих видів діяльності та галузей, великої кількості нормативних вимог; оптимізацію (скорочення) посад відповідальних працівників за пожежну безпеку, яка відбулася протягом останніх десяти років у країні; відсутність спеціальної академічної підготовки з приводу пожежної безпеки для працівників слідчих органів Національної поліції України, ми можемо з упевненістю стверджувати про втрату внутрішньо- організаційних механізмів управління системи ефективного забезпечення громадської безпеки у державі.

У даному випадку, оптимізація діяльності суб'єктів управління відбулася не за цілями та змістом її призначення, а за «ситуативни-

ми програмами дерегулювання», що призвело до розбіжностей між бажаним та дійсним станом, і як правильно методологічно визначалося у дослідженнях, становить науково-практичну проблему, яка потребує на наш погляд більш пильної уваги як із боку наукового товариства, так і з боку здійснення практичних кроків у нормотворчій діяльності державного управління.

Якщо говорити про Проведення протипожежних заходів то більшість з них визначено у правилах протипожежної безпеки. Вони можуть розглядатися окремо.

Останні дослідження у сфері розслідування порушень правил пожежної безпеки свідчать, що проведення розслідування іноді є непрофесійним, а нормативні акти, які прийняті у зазначеній сфері вимагають значного доопрацювання.

Питання здійснення державного нагляду за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб здійснюється працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій у різних галузях і воно регулюється великою кількістю нормативних актів.

При цьому, окремі нормативні акти вже є застарілими і мають бути замінені. Наприклад, наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 травня 2002 року N 134 «Про затвердження Інструкції з перевірки сил та засобів пошуково-рятувальних служб міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, організацій незалежно від форм власності з питань пошуково-рятувального забезпечення польотів авіації на території України» відмінено, проте нового нормативного акту не зроблено.

В цілому діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій є різноплановою і вимагає більш детального вивчення.

2.3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій як рятувальна служба

Одним з основних завдань Державної служби України з надзвичайних ситуацій є проведення рятувальних робіт в разі виникнення надзвичайних ситуацій, катастроф та аварій різного характеру.

Ліквідація надзвичайних ситуацій та їх наслідків є одним з основних завдань цивільного захисту і полягає у проведенні комплексу заходів, які включають аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, що здійснюються в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зон надзвичайних ситуацій.

Діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій, в разі виникнення надзвичайних ситуацій, регламентована різними нормативними актами в тому числі і *Статутом дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж*.

Якщо взяти поетапно діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій то вона складається з різних етапів.

Першим етапом є первинна інформація про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій. Дана інформація може містити мінімально необхідні дані про обстановку в зоні надзвичайних ситуацій для прийняття оперативних рішень щодо визначення першочергових завдань залученим підрозділам цивільного захисту та Державної служби надзвичайних ситуацій України та (за потреби) приведення в готовність додаткових сил і засобів, висування їх у зону надзвичайних ситуацій та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Детальна інформація про обстановку в зоні надзвичайних ситуацій надається після проведення розвідки на початковому етапі проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з метою уточнення завдань для додаткових сил та містить дані про час та місце виникнення надзвичайних ситуацій, характер та масштаби, вжиті першочергові заходи, поточну ситуацію в зоні надзвичайних ситуацій, прогноз її розвитку та пропозиції щодо додаткового залучення сил і засобів в разі необхідності до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Аналіз ситуації проводиться відповідним штабом цивільного захисту який створюється працівниками Державної служби надзвичайних ситуацій України разом з місцевими органами влади.

Подання сигналу "Тривога" здійснюється відразу після встановлення місцезнаходження або інших відомостей про місце виникнення надзвичайної ситуації узгодження рішення про виїзд підрозділів Державної служби надзвичайних ситуацій України та інших підрозділів, які мають брати участь у ліквідації надзвичайних ситуацій.

Обробка виклику завершується в найкоротший час, вона не має затримувати виїзд сил і засобів до місця виникнення надзвичайної ситуації.

Прийом інформації про наявність надзвичайних ситуацій проводиться в найкоротший строк. Відсутність окремих даних не може бути підставою для затримання виїзду підрозділів, якщо відомо місце її виникнення.

Уточнену інформацію про стан надзвичайної ситуації оперативний черговий відповідний працівник повинен негайно передати наявними каналами зв'язку відповідальній особі, яка очолює підрозділ, залучений до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі й під час пересування до місця виникнення надзвичайних ситуацій.

Виїзд і рух до місця виклику надзвичайної ситуації слід здійснювати в найкоротший час, що досягається:

- швидким збором і виїздом особового складу підрозділу та знанням особовим складом функціональних обов'язків;

- рухом спеціальної техніки найкоротшим маршрутом із гранично можливою швидкістю, що забезпечує безпеку, у тому числі з використанням спеціальних сигналів і відступом, в установленому порядку від вимог Правил дорожнього руху;

- знанням особливостей району виїзду.

У разі вимушеної зупинки спеціальної техніки, що рухається в колоні, пов'язаної з несправністю або ДТП, керівник підрозділу, залученого до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, зобов'язаний:

- негайно повідомити про те, що трапилося, оперативному черговому залишити на місці зупинки транспортний засіб та водія для очікування технічної допомоги (у разі ДТП – очікування працівників Національної поліції);

- вжити заходів із доставки особового складу і спеціального устаткування, що знаходилися в цьому автомобілі, до місця виклику.

Розгортання сил і засобів, призначених для ліквідації наслідків НС, розміщення особового складу, спеціальної техніки та обладнання в зоні НС здійснюються за рішенням Керівника робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій.

Рятування людей під час надзвичайних ситуацій є першочерговим завданням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і становить сукупність заходів щодо переміщення людей із зони впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації та їх вторинних проявів або захисту людей від впливу цих факторів, у тому числі з використанням засобів індивідуального захисту та захисних споруд (укриттів).

Рятування людей під час надзвичайної ситуації слід проводитися з використанням усіх можливих форм, способів і методів, а також технічних засобів, що забезпечують найбільшу безпеку як постраждалих, так і особового складу, залученого до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Основними способами рятування людей і майна є:

- евакуація із зони надзвичайної ситуації, у тому числі з використанням спеціальних технічних засобів та авіації;
- захист від впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації.

Для рятування людей обираються найбільш безпечні шляхи і способи. Переміщення людей у безпечне місце здійснюється з урахуванням умов ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та стану постраждалих.

Захист людей від впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації, у разі неможливості переміщення в безпечне місце, здійснюється з використанням усіх можливих засобів та методів із дотриманням заходів безпеки та вимог нормативно-правових актів.

Рятувальні роботи припиняються за рішенням Керівника робіт із ліквідації надзвичайної ситуації після ретельного огляду місць можливого перебування людей та відповідної інформації від керівників рятувальних груп.

Під час аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт постраждалим надається домедична або екстрена медична допомога.

До прибуття в зону надзвичайної ситуації медичного персоналу екстреної медичної допомоги домедичну допомогу постраждалим

надає особовий склад підрозділів, що проводять аварійно-рятувальні та інших невідкладні роботи.

Локалізація надзвичайної ситуації передбачає проведення заходів щодо запобігання поширенню та зменшення впливу небезпечних факторів зазначеної надзвичайної ситуації.

Основними способами локалізації надзвичайної ситуації є:

- ізоляція небезпечних факторів надзвичайної ситуації за допомогою використання відповідних речовин або інших засобів;
- переміщення або інші дії з предметами, що мають ознаки небезпечних факторів надзвичайної ситуації;
- хімічна нейтралізація, гальмування дії небезпечних факторів надзвичайної ситуації за допомогою відповідних речовин або інших засобів;
- припинення технологічного процесу.

Запобігання поширенню і зменшення впливу небезпечних факторів надзвичайної ситуації досягаються комбінованим застосуванням зазначених основних способів локалізації надзвичайних ситуацій.

Вибір способу локалізації надзвичайних ситуацій визначається відповідно до характеру, особливостей надзвичайної ситуації та здійснюється згідно з організаційно-розпорядчими документами.

Слід зазначити, що рятувальні та інші невідкладні дії Державної служби України з надзвичайних ситуацій проводяться з врахуванням виду надзвичайних ситуацій.

У разі виникнення, наприклад, пов'язаної з авіаційною подією, здійснюється авіаційний пошук і рятування відповідно до *Правил авіаційного пошуку і рятування в Україні*, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 279, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 01 квітня 2015 року за № 364/26809.

Керівник органу управління Оперативно-рятувальної служба цивільного захисту після отримання інформації про виникнення надзвичайної ситуації зобов'язаний:

- направити до місця надзвичайної ситуації мобільну оперативну групу для проведення розвідки, оцінки обстановки та прийняття рішення на проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

- уточнити обстановку, місця проведення робіт з урахуванням заходів щодо забезпечення безпеки рятувальників, складність та обсяги аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, необхідну кількість сил та засобів з урахуванням метеорологічних умов, часу доби та пори року;
- визначити першочергові заходи з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та необхідні сили, засоби і способи дій;
- невідкладно віддати розпорядження щодо залучення до аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт наявних сил і засобів гарнізону, при цьому основні зусилля зосередити на пошуку та рятуванні людей;
- привести в готовність особовий склад, визначений для роботи у складі Штабу з ліквідації надзвичайної ситуації;
- організувати інформування про виникнення надзвичайної ситуації та взаємодію з органами управління та силами цивільного захисту територіальної підсистеми цивільного захисту, суб'єктами господарювання відповідно до планів реагування та/або інструкцій взаємодії;
- за потреби підготувати пропозиції щодо додаткового залучення сил і засобів;
- здійснювати постійний моніторинг обстановки та оперативне інформування про розвиток надзвичайної ситуації підрозділів, залучених до виконання робіт;
- організувати всебічне забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- після завершення ліквідації наслідків надзвичайної ситуації організувати повернення сил і засобів до місць постійної дислокації та забезпечити оформлення та подання до оперативно-чергової служби документів.

Під час підготовки до ліквідації надзвичайної ситуації керівництвом ставляться окремі завдання:

- 1) авіаційним підрозділам – порядок організації використання авіаційних сил і засобів, аеродроми базування, алгоритм взаємодії з наземними силами;
- 2) підрозділам радіохімічного захисту – шляхи ведення радіаційної хімічної та біологічної розвідки і контролю, ділянки місцевості та об'єкти, що підлягають дезактивації, дегазації або дезінфекції,

строки проведення робіт, час і місце розташування пунктів (ділянок) спеціальної та санітарної обробки, район зосередження після виконання завдання;

3) пожежно-рятувальним підрозділам – ділянки (об'єкти) проведення пожежно-рятувальних робіт, алгоритм дій на маршрутах і в районі надзвичайної ситуації;

4) піротехнічним підрозділам – межі ділянок місцевості, що підлягають нетехнічному або технічному обстеженню на наявність вибуховонебезпечних предметів та проведенню гуманітарного розмінування; шляхи підходу до цих ділянок; організацію та порядок виконання робіт, знешкодження виявлених вибуховонебезпечних предметів (із зазначенням місць знищення), отримання, транспортування та зберігання (за потреби) вибухових речовин та засобів підриву;

5) підрозділам водолазно-рятувальних робіт – ділянки акваторії та об'єкти проведення пошуково-рятувальних робіт;

6) кінологічним підрозділам – об'єкти та ділянки проведення пошукових робіт з використанням службових собак, місця з найбільшою ймовірністю знаходження постраждалих, найбільш зручні шляхи підходу кінологічних груп та порядок організації взаємодії;

7) медичним підрозділам – завдання, місце і час розгортання для надання медичної допомоги постраждалим, їх взаємодії з підрозділами цивільного захисту, шляхи евакуації постраждалих з району виникнення надзвичайної ситуації.

На практиці працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій розроблені окремі напрями які спрямовані на проведення рятувальних та пошукових робіт після виникнення повеней, а також ліквідації їх наслідків. Вони за даними деяких дослідників поділяються на три етапи:

1) перший етап:

- попередній прогноз стихійного лиха, яке виникло;
- організація заходів спрямованих на досягнення мінімізації негативних наслідків повеней та інших надзвичайних ситуацій;
- відповідне оповіщення керівництва районів та областей, а також підприємств, установ та організацій, які знаходяться в зоні стихійного лиха;
- оповіщення та інформування людей які знаходяться в зоні стихійного лиха;

- аналіз можливого розвитку ситуації та оцінка можливих негативних наслідків і змін обстановки;
- приведення у відповідну готовність сил та засобів необхідних для проведення аварійних робіт;
- визначення маршрутів пересування техніки для евакуації;
- перевірка організація взаємодії відповідних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

2) *другий етап:*

- здійснення відповідних заходів спрямованих на організацію порятунку людей;
- здійснення заходів спрямованих на зміцнення гідроспоруд, які існують та будівництво нових;
- наведення відповідних тимчасових переправ;
- евакуація населення та працівників з території затоплення;
- вивезення відповідних матеріальних, а також культурних цінностей, які знаходяться на території затоплення;
- організація відповідної так званої домедичної допомоги потерпілим;
- надання відповідної екстреної медичної допомоги потерпілим;
- організація проведення відповідного психологічного забезпечення постраждалих та їх евакуація;
- організація тимчасового розміщення евакуйованих осіб та створення умов для їхнього життєзабезпечення;

3) *третій етап:*

- здійснення заходів спрямованих на відновлення пошкоджених об'єктів життєзабезпечення;
- здійснення заходів спрямованих на відновлення транспортної інфраструктури;
- проведення заходів спрямованих на відновлення житлового фонду.

При проведенні відповідних заходів територію зони повеней та забезпечення відповідної чіткої взаємодії між рятувальними та іншими підрозділами поділяють на відповідні сектори.

Після проведення аналізу ситуації, а також оцінки відомостей про стан повеней та відповідну обстановку у зоні затоплення вирішуються наступні завдання:

- з'ясовуються можливість і необхідність залучення додаткових сил і засобів до проведення аварійних робіт;
- здійснюється відповідний розподіл всіх сил і засобів, які закріплюються за секторами з метою проведення рятувальних робіт.

Працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій проводяться наступні заходи:

- пошук постраждалих осіб;
- виявлення постраждалих осіб;
- з'ясування місцезнаходження і стан людей, які знаходяться в зоні підтоплення;
- установлення зв'язку з потерпілими;
- визначення обсягу необхідних робіт;
- визначення характеру необхідної допомоги.

Рятування постраждалих здійснюють плавзасоби, а також вертольоти та інші засоби.

Окремі особливості існують і в діях працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації наслідків які виникли у разі виникнення таких стихійних лих, як ураган, буревій та ін.

Наслідками надзвичайних ситуацій які пов'язані з ураганами, буревіями, раптовими шквалами та ін. є:

- травмування людей;
- загибель тварин;
- порушення відповідних систем життєзабезпечення населення;
- пошкодження або руйнування певних житлових будинків та інших будівель і споруд;
- пошкодження залізничних, а також автомобільних шляхів та іншої дорожньої інфраструктури;
- знищення сільськогосподарських культур, садів та інших сільськогосподарських угідь;
- виникнення великої кількості та інтенсивності пожеж;

Особливість дій підрозділів цивільного захисту та Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації наслідків ураганів, буревіїв та шквалів полягає у:

- організації пошуку постраждалих;
- організації рятування людей, які постраждали;

- надання відповідної домедичної допомоги в разі необхідності;
- організації відповідної психологічної допомоги постраждалим;
- відновлення певною мірою життєзабезпечення населення в зоні лиха;
- проведення рятувальних робіт у зонах руйнувань в результаті стихійного лиха;
- організація додаткових заходів безпеки для потерпілих;
- утримання резервних пошукових та рятувальних підрозділів з метою проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Під час проведення розвідки після завершення дії урагану, буревію встановлюються:

- характер зони руйнувань та його межі;
- кількість та стан постраждалих в результаті події;
- наявність інших небезпечних факторів, які виникли в результаті буревію
- ступінь загрози надзвичайних ситуацій стосовно постраждалих і рятувальників.

Працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій після проведеної розвідки проводиться відповідна оцінка обстановки, що включає такі питання:

- можливість відповідного проведення рятувальних наявними силами та засобами;
- аналіз питання щодо необхідності залучення інших аварійних служб;

В подальшому згідно з результатами оцінки обстановки визначаються відповідні заходи щодо:

- порядку розшуку постраждалих та загиблих;
- визначення місць проведення пошукових робіт;
- необхідність залучення додаткових сил та засобів;
- можливість та необхідність застосування відповідної інженерної техніки;
- послідовність проведення відповідних відновлювальних робіт;
- послідовність відключення пошкоджених комунікацій;
- система розбирання завалів;
- проведення робіт з укріплення нестійких конструкцій.

Після цього зона надзвичайної ситуації розподіляється на ділянки та визначаються завдання підрозділам, залученим до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Особливості проведення ліквідації наслідків землетрусів працівниками Державної служби України визначаються на основі проведеної попередньої розвідки.

В більшості випадків наслідками землетрусів можуть бути наступні:

- травмування людей;
- загибель людей і тварин;
- руйнування житла;
- пошкодження різноманітних будівель і споруд;
- виникнення пожеж та загорань, що можуть бути небезпечними;
- виникнення різноманітних виробничих аварій;
- затоплення окремих населених пунктів чи районів;
- руйнування систем життєзабезпечення населення;
- руйнування, а також в окремих випадках пошкодження залізничних і автомобільних шляхів;

Особливість дій підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації наслідків які пов'язані із землетрусами наступні;

- проведення розвідки зони ураження;
- пошук постраждалих людей;
- рятування людей, які є в зоні землетрусу;
- організація надання домедичної допомоги потерпілим;
- організація психологічної допомоги;
- організація відновлення певною мірою життєзабезпечення населення;

Слід зазначити, що так як і інших випадках розвідка зони надзвичайної ситуації спрямована на встановлення наступних фактів:

- характеру зони стихійного лиха;
- меж зони руйнувань будівель і споруд;
- наявність постраждалих їх кількість та стан здоров'я;
- виникнення інших небезпечних факторів, таких як пожежі, пошкодження електромереж, виробничі аварії;

- ступінь відповідної загрози таких надзвичайних ситуацій постраждалим і рятувальникам, які здійснюють рятувальні роботи;
- загроза руйнування будівель і конструкцій;
- наявність в зоні надзвичайної ситуації окремих підприємств ядерної енергетики;
- наявність інших об'єктів підвищеної небезпеки;
- можливість евакуації громадян та стан відповідних шляхів евакуації постраждалих.

В подальшому На основі даних розвідки проводиться відповідна оцінка ситуації та визнаються шляхи усунення наслідків надзвичайної ситуації:

- можливість проведення рятувальних робіт;
- достатність сил та засобів для проведення робіт;
- необхідність залучення додаткових рятувальних загонів, а також сил аварійних служб.

Проведення аварійних робіт та застосування спеціальних методів ведення пошуку постраждалих при землетрусі є особливістю діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій. При цьому проводяться наступні заходи:

- візуальне обстеження території;
- обліт зони руйнування на вертольотах або з використанням безпілотних літальних апаратів;
- відповідне опитування постраждалих;
- просте прослуховування водопровідних труб та інших комунікацій з метою постраждалих під завалами;
- використання методу візуального спостереження для виявлення постраждалих;
- використання пошукових собак з метою визначення місця перебування потерпілих;
- використання тепловізора;
- акустичний метод полягає що використовує при прослуховуванні завалів.

Обстеження пошкоджених (зруйнованих) будинків розпочинається з огляду їхніх зовнішніх сторін у межах проектної забудови або по периметру. Огляд внутрішніх приміщень проводять пошуко-

во-рятувальні розрахунки, які, послідовно переміщуючись окремими секціями, обходять усі приміщення, що збереглися.

Шлях доступу до постраждалого має відповідати таким критеріям: найпряміший, найшвидший, найбезпечніший для потерпілого та рятувальника.

Слід зазначити, що свої особливості мають також дії підрозділів Державної служби надзвичайних ситуацій України під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій пов'язаних із зсувом, селом. Наслідками надзвичайних ситуацій (небезпечних подій), пов'язаних із зсувом, селом, є:

- 1) травмування (ураження) та загибель людей;
- 2) пошкодження (руйнування) будівель і споруд;
- 3) пошкодження (руйнування) систем життєзабезпечення населення, енерго-, газо-, водопостачання;
- 4) пошкодження (руйнування) залізничних і автомобільних шляхів;
- 5) порушення транспортного сполучення до населених пунктів (територій).

Особливість дій підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій пов'язаних із зсувом, селом, полягає у необхідності:

- проведення розвідки зони надзвичайної ситуації у цілодобовому режимі із залученням авіації, безпілотних літальних апаратів та інших технічних засобів;
- пошуку постраждалих, рятування людей, надання домедичної допомоги, організації психологічної допомоги і життєзабезпечення населення;
- дотримання вимог щодо безпечного ведення рятувальних робіт у зонах руйнувань, ужиття рятувальниками додаткових заходів безпеки праці, забезпечення своєчасного надання допомоги постраждалим рятувальникам;
- утримання в постійній готовності резервних пошуково-рятувальних формувань до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

Під час розвідки зони надзвичайної ситуації встановлюються:

- характер і межі зони руйнувань;
- наявність, кількість, стан постраждалих;

- наявність небезпечних факторів (загоряння, пожежі, підтоплення, пошкодження електромереж тощо), ступінь їхньої загрози постраждалим і рятувальникам;
- загроза подальшого руйнування конструкцій;
- розміщення в зоні надзвичайної ситуації підприємств ядерно-енергетичного комплексу, об'єктів підвищеної небезпеки;
- наявність і стан шляхів евакуації постраждалих з небезпечної зони.

На основі даних розвідки проводиться оцінка обстановки, що включає у себе можливість проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт наявними силами та засобами та необхідність залучення додаткових сил.

Під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з'ясовуються: місцезнаходження постраждалих (відмічається чітко видимими орієнтирами), за можливості з ними встановлюється зв'язок; стан постраждалих та необхідний обсяг надання домедичної та екстреної медичної допомоги; способи вилучення постраждалих.

Залежно від наявності сил і засобів аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт здійснюють з використанням такої інформації:

- від очевидців;
- за візуальними ознаками (за залишками одягу та речей на поверхні застabilізованого прошарку);
- за показаннями приладів пошуку (газоаналізаторів, зондів, магнітометрів, тепловізорів, акустичних систем);
- за результатами роботи пошукових собак.

Роботи з деблокування постраждалих проводяться залежно від їхнього місцезнаходження (під скальними, ґрунтовими, земляними, сніговими завалами, селевими потоками, уламками будівельних конструкцій, у замкнутих приміщеннях, на верхніх поверхах порушених будівель).

Постраждалих, які перебувають під завалами, деблокують за допомогою засобів малої механізації та шанцевого інструмента. При цьому необхідно в найкоротший строк забезпечити постраждалим доступ повітря, надання домедичної допомоги, евакуацію до закла-

дів охорони здоров'я або у безпечні райони, заходи щодо психологічного забезпечення.

Інженерна техніка використовується під час виконання великих обсягів робіт та обмеження у часі для утворення траншей упоперек сходу зсуву (селю) та забезпечення деблокування людей.

Разом з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій працівники Державної служби надзвичайних ситуацій України проводять й інші рятувальні операції. Вони стосуються окремих подій, наприклад, потрапляння осіб у різні пастки, у водойми та інші місця, ще вони можуть загинути.

Це можуть також бути аварії чи катастрофи на хімічно небезпечних чи радіаційних об'єктах, залізниці, водних шляхах та інших ситуаціях. Наприклад, можна визначити особливості дій підрозділів Державної служби надзвичайних ситуацій України під час ліквідації наслідків пов'язаних з дорожньо-транспортною пригодою.

Дорожньо-транспортної пригоди характеризуються необхідністю оперативного реагування, використання спеціальних засобів, негайного надання екстреної медичної допомоги постраждалим під час їх вилучення з деформованих транспортних засобів, постійного підтримання взаємодії з відповідними підрозділами, залученими до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, пов'язаних з ДТП, організації заходів безпеки рятувальників під час проведення робіт.

До ліквідації наслідків пов'язаних із дорожньо-транспортною пригодою (на залізничних переїздах, під час транспортування небезпечних вантажів, зіткнення і перекидання автомобілів, пожежі на автотранспорті, падіння автомобілів з крутих схилів, потрапляння автомобілів під лавини, селі, падіння автомобілів у воду), залучаються підрозділи Державної служби надзвичайних ситуацій України.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи у разі ДТП включають:

- розвідку та оцінку обстановки;
- запобігання вторинним чинникам;
- стабілізацію транспортного засобу;
- відключення акумуляторної батареї;
- організацію доступу до постраждалих;
- деблокування постраждалих;

- надання домедичної допомоги постраждалим;
- вилучення постраждалих з пошкодженого транспортного засобу;
- евакуацію постраждалих та передання їх бригадам екстреної медичної допомоги.

У разі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ДТП, на підрозділи Державної служби надзвичайних ситуацій України покладаються завдання з рятування постраждалих та усунення загрози вторинних факторів ураження (ліквідація пожеж, локалізація дії небезпечних речовин, ліквідація загрози обвалу пошкоджених конструкцій тощо).

З прибуттям підрозділу Державної служби надзвичайних ситуацій України на місце події проводиться обмеження руху транспортних засобів на автодорозі біля місця виникнення ДТП, розвідка, під час якої визначаються тип і стан аварійних транспортних засобів, положення і стан постраждалих, виявляється наявність або загроза виникнення вторинних факторів ураження.

Під час проведення оцінки обстановки, що склалася внаслідок ДТП, оглядається місце проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та визначаються шляхи забезпечення безпеки рятувальників під час їх виконання (інтенсивність руху транспорту, розташування аварійного транспортного засобу щодо проїзної частини, визначення меж робочих зон тощо), проводиться оцінка складності та обсягів аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, можливостей залучених сил та засобів щодо їх виконання, впливу на виконання завдань метеорологічних умов, часу доби та пори року.

Таким чином, працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, в даному випадку, виконують роль працівників Національної поліції. Вони мають право обмежувати дорожній рух, зупиняти транспортні засоби та не дозволяти їм слідувати встановленими маршрутами. Після прибуття працівників Національної поліції вони забезпечують проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а працівники Національної поліції забезпечують охорону місця події.

2.4. Залучення працівників ДСНС України до розслідувань, які проводяться спільно зі слідчими інших правоохоронних органів

Працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій постійно беруть участь у розслідуванні причини надзвичайних ситуацій. В окремих випадках вони проводять перевірку співпрацюючи з працівниками Національної поліції або інших правоохоронних органів.

Найбільшу кількість розслідувань проводять працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій у випадках пожеж. Наказом МВС України № 621 від 24.07 2017 *«Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами»* передбачено, що відповідно до вимог законодавства для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з пожежами проводять працівники Національної поліції, які здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на виявлення, фіксацію та збирання доказів, встановлення обставин виникнення пожеж, а також умов, що призвели до їх виникнення, встановлення осіб, причетних до вчинення правопорушень, та їх притягнення до відповідальності згідно з вимогами чинного законодавства, забезпечення відшкодування збитків, завданих потерпілим. Територіальні органи Державної служби України з надзвичайних ситуацій залучаються для встановлення причин виникнення пожеж, а також обставин та умов, що сприяли їх виникненню.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій у межах своїх повноважень здійснює наступні дії на місці пожежі:

1) за дорученням слідчого як керівника слідчо-оперативної групи здійснює відповідні заходи та виконує дії на місці пожежі, спрямовані на виявлення і фіксацію доказів, установлення обставин та причин виникнення пожеж, а також умов, що призвели до їх виникнення і поширення;

2) щокварталу здійснює перевірки роботи територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій з питань дотримання законодавства при здійсненні досліджень обставин та

причин виникнення пожеж, якості ведення обліково-реєстраційної звітності;

3) організовує забезпечення дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту необхідними технічними засобами, витратними матеріалами та обладнанням для дослідження пожеж із застосуванням фізико-хімічних методів досліджень.

Уповноважені посадові особи територіального органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій разом з працівниками Національної поліції:

- беруть участь в огляді місця події як спеціалісти;
- вживають заходів у взаємодії з посадовими особами органів поліції та експертних служб щодо встановлення причин та обставин виникнення пожеж, а також факторів, що призвели до їх виникнення та розвитку;
- здійснюють контроль за обґрунтованістю встановлених підлеглими посадовими особами територіального органу Державної служби надзвичайних ситуацій України причин пожеж відповідно до виявлених обставин, що призвели до їх виникнення та розвитку, з відповідним реагуванням на них;

Слід зазначити, що працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій проводять заходи щодо прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій сприяють розслідуванню та встановлюють дані факти разом з працівниками Національної поліції.

Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного забруднення включає в себе такі дії:

- встановлення джерел радіаційної небезпеки та вивчення характеристики зон радіоактивного забруднення;
- проведення оцінювання і прогнозування радіаційної обстановки;
- планування заходів радіаційного захисту;
- сприяють досудовому розслідуванню працівникам Національної поліції, а в окремих випадках, й іншим правоохоронним органам, встановлюють разом зі слідчими, причини виник-

нення джерел радіаційної небезпеки. При цьому працівники Державної служби надзвичайних ситуацій України самостійно проводять дослідження за допомогою відповідних технічних приладів.

Працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій сприяють всім досудовим розслідуванням в разі виявлення держав хімічної небезпеки та інших видів небезпеки.

Слід зазначити, що в науковій літературі наведено перелік надзвичайних ситуацій коли працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій залучають до проведення досліджень під час досудових розслідувань. Це такі надзвичайні ситуації:

- транспортні аварії;
- пожежі;
- вибухи;
- аварії з викидом (загрозою викиду) сильнодіючих отруйних речовин на об'єктах економіки;
- наявність у навколишньому середовищі шкідливих речовин понад гранично допустимі концентрації;
- аварії з викидом (загрозою викиду) радіоактивних речовин;
- раптове руйнування споруд;
- аварії на електроенергетичних системах;
- аварії на системах життєзабезпечення;
- аварії систем зв'язку та телекомунікацій;
- аварії на очисних спорудах;
- гідродинамічні аварії.

Крім того, працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій надають відповідні висновки в разі виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру, які включають групи:

- геологічні;
- метеорологічні;
- гідрологічні морські та гідрологічні прісноводні;
- пожежі в природних екосистемах;
- інфекційна захворюваність людей;
- отруєння людей;
- інфекційні захворювання сільськогосподарських тварин;
- масова загибель диких тварин;

- ураження сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками.

Таким чином працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій крім забезпечення безпеки та проведення аварійно-відновлюваних та рятувальних робіт разом з працівниками Національної поліції або інших правоохоронних органів здійснюючи встановлення важливих фактичних даних під час досудового розслідування причин виникнення надзвичайних ситуацій та оцінювання їхніх наслідків.

Висновки до другого розділу:

1. Сучасний стан правового регулювання організації та проведення рятувальних робіт в Україні визначено цілим рядом нормативних актів, які прийняті на виконання Кодексу цивільного захисту України.

2. У підрозділі проаналізовано загрози, які виникають на сьогодні у сфері людської діяльності, а також у сфері природних явищ. Доведено, що система Державної служби України з надзвичайних ситуацій є демонструє готовність для усунення більшості загроз. Серед загроз для населення, на сьогоднішній день, виокремлюють суб'єктивні та об'єктивні загрози. До об'єктивних загроз відносять такі з надзвичайних ситуацій, які виникають від природних явищ і не залежать від діяльності людини. Суб'єктивні загрози виникають внаслідок людської діяльності і можуть бути попереджені шляхом профілактики.

3. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій на сьогодні виглядає наступним чином:

- Центральний апарат Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- Обласні та районні управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Розділ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

3.1. Недоліки правового забезпечення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій

На сучасному етапі основною метою державної політики у сфері цивільного захисту є забезпечення гарантованого рівня безпеки особистості, суспільства й держави. Реалізація державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється на основі та через відповідні нормативно-правові акти, документи тощо.

З метою впровадження сучасних європейських підходів у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної та техногенної безпеки Планом пріоритетних дій Уряду на 2016 рік визначено завдання щодо реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 № 61-р схвалено Стратегію реформування ДСНС на 2017-2020 роки.

У Стратегії зазначено, що існуюча система Державної служби України з надзвичайних ситуацій не дає змоги в повному обсязі виконувати покладені на Службу завдання з реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, забезпечення належного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій. Сили цивільного захисту та засоби ДСНС не завжди забезпечують своєчасне реагування на надзвичайні ситуації, а система державного нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки має надмірний регуляторний вплив на суб'єктів господарювання.

Необхідність проведення реформування системи ДСНС обумовлено змінами, що відбуваються в державі у зв'язку з децентралізацією влади, реформуванням системи безпеки й оборони держави, передачею окремих повноважень, зокрема у сфері цивільного захисту, від державних органів до органів місцевого самоврядування.

Розв'язання проблеми планується здійснити шляхом виконання низки заходів, одним із яких передбачено удосконалення законо-

давства, що регламентує виконання основних завдань (функцій) у сфері пожежної та техногенної безпеки органами місцевого самоврядування.

Вирішення проблемних питань щодо нормативно-правового забезпечення цивільного захисту, зважаючи на складну ситуацію, що склалася в Україні, є одним із важливих напрямів діяльності науковців, а також темою багатьох наукових досліджень.

Деякими науковцями розглядаються базові положення норм чинного законодавства, що регулюють діяльність місцевих органів влади у сфері цивільного захисту, запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, передбачені Кодексом цивільного захисту України.

Автори зазначає, що за об'єктивними показниками теперішнє функціонування місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує належного рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, а результативність практичної діяльності у цій сфері на чинній законодавчо-правовій основі не відповідає очікуванням і сучасним потребам суспільства.

Інші науковці, наголошують на тому, що існуючі нормативно-правові акти у сфері цивільного захисту комплексно не висвітлюють питання щодо забезпечення функціонування системи цивільним захистом підприємств обґрунтував необхідність розроблення концепції розвитку вказаної системи.

Також, окреслюються загальні підходи до формування нової системи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, з пропозиціями внести зміни до Кодексу з метою гармонізації його з Європейським законодавством, уточнення завдань і функцій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування при виникненні надзвичайних ситуацій як у мирний час, так і під час особливого періоду.

Вітчизняні дослідники виокремили проблемні аспекти та протиріччя законодавства у сфері державного управління системою цивільного захисту в Україні. Автори вважають, що дієвий нормативно-правовий механізм державного управління системою цивільного захисту має враховувати національний та міжнародний досвід із питань цивільного захисту, представляти собою єдину систему державного управління з протидії надзвичайним ситуаціям в Україні, а

також звертають свою увагу на дослідженні організаційно-правових механізмів розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування, електронного оподаткування. Окрім того, авторами розглянуто еволюційний розвиток українського законодавства щодо електронного урядування, виділено нормативно-правові акти електронного документообігу в Україні, розкрито правову площину діяльності податкових органів в електронному форматі, визначено фактори, що впливають на процес прийняття управлінського рішення, а саме, вважається, що управлінське рішення є інструментом впливу на об'єкт управління та його підсистеми, також, важливою ланкою формування та реалізації відношень управління в організації та складає основу реалізації кожної функції управління.

Слід зазначити, що у розглянутих та інших роботах чітко не визначено напрями удосконалення законодавства щодо структури, завдань системи управління цивільного захисту, а також виокремлення у її складі системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту.

Питання, котрі пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням ЄДСЦЗ та регулюванням повноважень органів державної влади, місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, визначає Кодекс цивільного захисту України.

ч. 1. ст. 8 Кодексу визначено, що забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється ЄДСЦЗ, що складається із функціональних і територіальних підсистем та їх ланок, а ч. 3 – її основні завдання, а саме:

- опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів із питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій;
- оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне й достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;
- захист населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;

➤ інші завдання.

Аналіз глави III Кодексу, де розкрито повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту, свідчить про те, що до повноважень Кабінету Міністрів України (ст. 16) питання щодо створення системи управління цивільного захисту в цілому та її складової – системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту – не віднесено. Вказані питання лише фрагментарно розкрито у ст. 17 Кодексу, де визначено повноваження центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а саме:

- здійснює безпосереднє керівництво діяльністю ЄДСЦЗ;
- здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різних рівнів;
- здійснює безпосереднє управління заходами з переведення ЄДСЦЗ із режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;
- інші повноваження.
- До повноважень інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту (ст. 18 Кодексу) щодо системи управління цивільного захисту та системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту можна віднести лише деякі пункти, а саме:
- здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій;
- організація створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення на об'єктах підвищеної небезпеки, що належать до сфери їх управління.

Крім того, Кодексом (ч. 2, ст. 19) визначено, що до повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту належить:

- забезпечення цивільного захисту на відповідній території;
- створення та підтримання у постійній готовності місцевої системи централізованого оповіщення про загрозу або виникнен-

ня надзвичайних ситуацій, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування;

- забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб із вадами зору та слуху формі;
- забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

У главі 6 Кодексу визначено сутність, засоби та завдання посадовим особам щодо оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту. При цьому ст. 30 Кодексу визначається сутність та засоби оповіщення, а також завдання лише органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання та операторам телекомунікації, телерадіоорганізації. Завдання органам державного управління щодо оповіщення Кодексом не визначено, вказано лише повноваження.

Статтею 31 Кодексу, на наш погляд, лише у загальній формі визначено завдання органам управління цивільного захисту щодо інформування у сфері цивільного захисту про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Слід відмітити, що в умовах децентралізації влади та передачі повноважень щодо організації заходів цивільного захисту на місцеві органи самоврядування деякі положення Кодексу, які стосуються системи управління цивільного захисту, системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, потребують висвітлення, уточнення та доопрацювання.

Елементи системи управління цивільного захисту щодо її функціонування в умовах виникнення надзвичайних ситуацій розкрито у розділі VI Кодексу «Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків».

Аналіз глави 15 Кодексу, де визначаються питання щодо організації робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій порядок проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, га-

сіння пожеж та питання щодо життєзабезпечення постраждалих, свідчить про наявність, на нашу думку, деяких спірних положень.

Так, статтею 71 Кодексу визначено, що після виникнення надзвичайної ситуації під час організації робіт із ліквідації її наслідків утворюється спеціальна комісія з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, призначається керівник робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, який утворює штаб із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Крім того, визначено, що у разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють зі штабом із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі його утворення і забезпечують його роботу.

На наш погляд, у цих положеннях Кодексу криються глибинні причини існуючих недоліків, що проявляються під час реагування на надзвичайні ситуації та пов'язані із витратами значного обсягу часу на організацію реагування на надзвичайні ситуації (під час розвитку надзвичайної ситуації комісія призначає керівника з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який утворює штаб) та прийняття рішення внаслідок відсутності як такої системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту.

3.2. Створення Єдиної державної системи цивільного захисту та проблеми в її діяльності

Положення про ЄДСЦЗ, що затверджене Постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11, регулює питання здійснення заходів цивільного захисту в державі, визначає склад органів управління та сил цивільного захисту, планування діяльності ЄДСЦЗ, порядок виконання нею завдань та організації взаємодії.

Положенням про ЄДСЦЗ (п. 5) визначено, що керівництво ЄДСЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України, а безпосереднє керівництво її діяльністю – ДСНС. Загальна структура ЄДСЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Таким чином, з'ясовано, що в структурі ЄДСЦЗ не передбачено системи управління цивільного захисту та системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, а є лише їх окремі елементи.

Однак, у п. 9 Положення про ЄДСЦЗ визначено, що у її складі функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

Отже, досліджено, що відповідно до законодавства ЄДСЦЗ структурно складається із підсистем (функціональних і територіальних), постійно діючих органів управління та сил цивільного захисту цих підсистем, координуючих органів управління. Крім того, визначено, що загальне керівництво ЄДСЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України, а безпосереднє – ДСНС.

У той же час Статутом дій ОРСЦЗ (ст. 22) визначено, що організаційно-технічну основу управління складає система управління, яка включає: органи управління, пункти управління, систему зв'язку та оповіщення, а також засоби автоматизації управління.

Подальший аналіз Положення про ЄДСЦЗ засвідчив наявність певних розбіжностей щодо питання організації управління у надзвичайних ситуаціях.

Так, у п. 12. Положення про ЄДСЦЗ визначено, що для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення й аналізу інформації про обстановку в районах виникнення надзвичайних ситуацій на різних рівнях ієрархії функціонує система оперативно-чергових служб. Однак, при переведенні ЄДСЦЗ у вищі ступені готовності (підвищеної готовності, надзвичайної ситуації та надзвичайного стану) система оперативно-чергових служб виконує лише функцію оповіщення органів управління, сил цивільного захисту та населення про загрозу й виникнення надзвичайних ситуацій. Вважаємо, що вказані функції оперативних служб звуженими та недостатніми для виконання завдань, що покладені на ЄДСЦЗ.

Типовим положенням про функціональну підсистему ЄДСЦЗ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 № 101, визначено основи створення функціональної підсистеми ЄДСЦЗ, її склад, завдання та рівні. Деякими завданнями функціональної підсистеми є :

- здійснення заходів цивільного захисту;

- своєчасне і достовірне інформування органів виконавчої влади та населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;

Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою здійснюється керівником органу або суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему. У той же час, управління функціональною підсистемою здійснюється, відповідно до рівня, центральними, територіальними органами виконавчої влади та керівниками суб'єктів господарювання. Вважаємо некоректним визначення «керівництво» для керівника органу управління, тому що це визначення передбачає лише віддачу розпоряджень підпорядкованим структурним підрозділам. У той же час «управління» включає не лише віддачу вказівок, але й організацію та здійснення усіх заходів, що покладено на функціональну підсистему.

Для забезпечення управління, координації дій органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування і забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку, відповідно до Типового положення, функціонує система оперативно-чергової (чергової, диспетчерської) служби, функції та завдання яких, на нашу думку, як і в Положенні про ЄДСЦЗ, обмежуються лише оповіщенням органів управління.

Типовим положенням про територіальну підсистему ЄДСЦЗ, визначено основи створення територіальної підсистеми ЄДСЦЗ – її склад, завдання та рівні. Деякими завданнями територіальної підсистеми є:

- організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;

- ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій або небезпечних подій;
- навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Типовим положенням визначено, що безпосереднє керівництво територіальною підсистемою, її ланками здійснюється посадовою особою, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку. До складу територіальної підсистеми та її ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

Для координації діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів, суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту функціонують комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, а для координації робіт із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні, у разі потреби, утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Типовим положенням визначено, що управління територіальною підсистемою здійснюють обласні, міські, районні держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС, на об'єктовому рівні – керівник суб'єкта господарювання.

Для забезпечення управління, координації дій органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації про обстановку функціонують оперативно-чергові служби територіальних органів ДСНС, обласних, районних, міських держадміністрацій, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання. Аналіз положень про функціональні та територіальні підсистеми виявив, що існують певні дублювання та розбіжності в їх сутності та змісті. Так, одним із завдань функціональної підсистеми є здійснення заходів цивільного захисту, а у територіальній підсистемі – організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

У той же час Кодексом (розділ IV) визначено заходи цивільного захисту, а саме:

- оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту;
- укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту та евакуаційні заходи;
- інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист;
- медичний, біологічний та психологічний захист, забезпечення санітарного й епідеміологічного благополуччя населення;
- навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Отже, виявлено, що в функціональних та територіальних підсистемах, у даному випадку, мова йде про аналогічні завдання тобто існують ознаки дублювання вказаних завдань.

Завдання щодо проведення рятувальних та інших невідкладних робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення та його навчання щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації покладено як на функціональні, так і на територіальні підсистеми, що також свідчить про наявність плутанини й дублювання завдань вказаних підсистем.

Крім того, виявлено, що завдання щодо своєчасного й достовірного інформування органів виконавчої влади та населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади, покладено тільки на функціональні підсистеми. Однак, територіальні підсистеми здійснюють забезпечення збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації про обстановку. Тому, вважаємо за необхідне визначення окресленого завдання в межах їх повноважень і на територіальні підсистеми.

Також слід відмітити, що як і в положенні про ЄДСЦЗ, так і в положеннях про підсистеми ЄДСЦЗ оповіщення та інформування органів управління та населення, його навчання діям в умовах надзвичайних ситуацій визначено лише як завдання й заходи цивільного захисту. На наш погляд, конче необхідно розглядати вказані завдання системно, тобто інформаційно-аналітичну систему цивільного захисту як складову системи управління цивільного захисту.

Крім того, виявлено, що у Положенні про ДСНС, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052, пи-

тання щодо функціонування системи управління цивільного захисту окреслено фрагментарно такими пунктами:

- здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;
- проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок.

Таким чином питання щодо створення та організації системи управління під час реагування на надзвичайні ситуації у вказаному положенні не означено.

Висновки до розділу 3

1. Напрями вдосконалення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій в більшості випадків визначені в концепції перебудови правоохоронних органів, яка затверджена МВС України.

2. Аналіз недоліків правового забезпечення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій показує, що треба прийняти ряд нормативних актів, які б визначали сучасні напрями проведення профілактичних заходів з метою усунення виникнення надзвичайних ситуацій. Одним з таких шляхів є створення Єдиного державного центру цивільного захисту та проблеми в його діяльності, який зараз на стадії тестування.

ВИСНОВКИ

Проведений у навчальному посібнику комплексний аналіз становлення, розвитку, сучасного функціонування та перспектив удосконалення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) дозволяє дійти ряду важливих висновків, що відображають її значення як ключового елементу національної безпекової системи.

У першому розділі розкрито витoki формування спеціальних рятувальних та протипожежних органів на теренах України, що дозволяє простежити історичну спадкоємність та закономірність виникнення ДСНС як централізованого органу виконавчої влади. Було з'ясовано, що поява рятувальних служб була зумовлена потребами безпеки населення та необхідністю реагування на численні ризики техногенного, природного і соціального характеру.

Історія розвитку протипожежної справи засвідчує поступове ускладнення організаційних форм і механізмів протидії пожежам, а також посилення державного контролю в цій сфері. Водночас, розвиток спеціалізованих рятувальних формувань обумовлювався необхідністю запровадження системного підходу до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що стало передумовою створення сучасної ДСНС.

Другий розділ присвячено аналізу чинного правового регулювання діяльності служби, її організаційній структурі та сферам компетенції. З'ясовано, що сучасна ДСНС є багатофункціональною інституцією, здатною ефективно реагувати на надзвичайні ситуації різного походження. Законодавча база, що регулює її функціонування, передбачає чіткий розподіл повноважень між структурними підрозділами, що сприяє оперативності й координації дій.

Особливої уваги заслуговує діяльність таких департаментів, як реагування на надзвичайні ситуації, запобігання їм, організації заходів цивільного захисту, а також підрозділів, відповідальних за міжнародне співробітництво, медичне забезпечення та кадрову політику. Водночас, окреслено участь ДСНС у проведенні розслідувань спільно з іншими правоохоронними органами, що засвідчує її інтеграцію в загальнодержавну систему підтримання правопорядку й безпеки.

У третьому розділі акцентовано увагу на проблемних аспектах діяльності ДСНС та окреслено можливі напрями її реформування. Зокрема, було виявлено низку нормативно-правових прогалин, які гальмують підвищення ефективності реагування на загрози. До основних викликів належать недосконалість механізмів правового регулювання, недостатнє матеріально-технічне забезпечення, складність інтеграції до європейських стандартів та функціональні обмеження Єдиної державної системи цивільного захисту.

Запропоновано шляхи модернізації, які включають удосконалення правового забезпечення, підвищення рівня підготовки персоналу, цифровізацію управлінських процесів, активізацію міжнародної співпраці та забезпечення рівних можливостей у сфері цивільного захисту.

Таким чином, Державна служба України з надзвичайних ситуацій є стратегічно важливою ланкою у забезпеченні національної безпеки, здатною ефективно виконувати свої функції в умовах нових викликів. Її подальший розвиток потребує комплексного реформування, з урахуванням історичного досвіду, сучасного стану та європейських орієнтирів. Розбудова сильної, професійної та інноваційної служби цивільного захисту має залишатися одним із ключових пріоритетів державної політики України у сфері безпеки.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правові акти:

Закони України:

1. Конституція України;
2. Кодекс цивільного захисту України;
3. Кримінальний кодекс України;
4. Кримінальний процесуальний кодекс України;
5. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»;
6. Закон України «Про захист людини від іонізуючого випромінювання»;
7. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів»;
8. Закон України «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період»;
9. Закон України «Про екстрену медичну допомогу»;
10. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»;
11. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
12. Указ Президента України від 16 вересня 2016 року № 395 «Про символіку Державної служби України надзвичайних ситуацій»;
13. Указ Президента України від 02.09.1997 р. № 937 «Про заходи щодо впровадження в Україні єдиної системи проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування»;
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1788 «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру»;

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями»;

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2013 р. № 397 «Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона»;

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2013 р. № 729 «Про затвердження Порядку організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб»;

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 р. № 738 «Про затвердження Порядку ведення обліку надзвичайних ситуацій»;

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819 «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту»;

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту»;

21. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 763 «Про перелік суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі»;

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 р. № 522 «Про особливості оплати праці працівників, які беруть участь у забезпеченні проведення антитерористичної операції»;

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 18 «Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських»;

25. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1102 «Деякі питання надання платних послуг підрозділами Міністерства надзвичайних ситуацій»;

26. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.02.2012 р. № 110 «Деякі питання надання підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій платних послуг»;

27. Постанова КМУ від 9 жовтня 2013 р. № 787 «Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту»;

28. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 771 «Про затвердження Технічного регламенту засобів індивідуального захисту»;

29. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»;

30. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 р. № 282 «Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження»;

31. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 546 «Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення»;

32. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 138 «Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту»

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану»;

34. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1454 «Про затвердження Порядку обов'язкової передачі документованої інформації»;

35. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1057 «Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання»;

36. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 593 «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького

складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

37. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей»;

38. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2013 р. № 33 «Про утворення територіальних органів Державної служби з надзвичайних ситуацій та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

39. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів»;

40. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2013 р. № 874 «Про затвердження критеріїв утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях та переліку суб'єктів господарювання, де утворюються такі підрозділи (частини)»;

41. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2013 р. № 363 «Про затвердження Порядку розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»;

42. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 р. № 5 «Про затвердження Порядку здійснення постійного та обов'язкового аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій»;

43. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 р. № 626 «Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту»;

44. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 р. № 81 «Про затвердження опису та зразків форменого одягу і відповідних знаків розрізнення осіб рядового і начальницького

складу служби цивільного захисту та норм забезпечення форменим одягом»;

45. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 р. № 161 «Про затвердження Порядку надання Україною гуманітарної допомоги»;

46. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 р. № 710 «Про ефективне використання державних коштів»;

47. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.2002 р. № 401 «Положення про використання повітряного простору України»;

48. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 року № 815 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»;

49. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля»;

50. Порядок створення і використання матеріальних резервів для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та їх наслідків (Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2001 № 308);

51. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.07.2014 № 631 «Про затвердження Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій», зареєстрований в Мін'юсті 23.07.2014 за № 853/25630;

52. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.09.2014 № 963 «Про затвердження Положення про Міжвідомчу комісію з атестації аварійно-рятувальних служб та рятувальників», зареєстрований в Мін'юсті 09.10.2014 за № 1219/25996;

53. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації», зареєстрований в Мін'юсті 16.01.2015 за № 47/26492;

54. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.04.2015 № 500 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню та реагування на

надзвичайні ситуації між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Адміністрацією Державної прикордонної служби України», зареєстрований в Мін'юсті 22.05.2015 за № 590/27035;

55. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10.04.2017 № 301 “Про затвердження Правил охорони життя людей на водних об'єктах України”, зареєстрований в Мін'юсті 04.05.2017 за № 566/30434 (із змінами);

56. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.06.2017 № 511 “Про затвердження Порядку організації службової підготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту”, зареєстрований в Мін'юсті 10.07.2017 за № 835/30703 (із змінами, внесеними наказом МВС від 23.07.2018 № 626, зареєстрований в Мін'юсті 04.07.2018 за № 910/323629);

57. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.04.2018 № 265 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в Державній службі України з надзвичайних ситуацій”, зареєстрований в Мін'юсті 25.04.2018 за № 506/31958;

58. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2018 № 340 “Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж”, зареєстрований в Мін'юсті 10.07.2018 за № 801/32253 (із змінами);

59. Наказ МВС України від 27.07.2016 № 725 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів МНС України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 серпня 2016 р. за № 1162/29292;

60. Наказ МВС України від 06.02.2017 № 92 «Про затвердження Інструкції з організації перевірок діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту»,

zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 1 bereзня 2017 r. za № 276/30144;

61. Naказ MВС від 14 серпня 2015 р. № 975, zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 4 verесня 2015 р. za № 1062/27507 «Pro zatverdzhennya Umov oplati praci pracivnikov byudzhetnih ustanov, zakladiv ta organizacij Derzhavnoi sluzhbi Ukraini z nadzvichaynih situacij»;

62. Naказ MВС України від 16 жовтня 2018 № 835, zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 05.11.2018 р. za № 1256/32708 «Pro zatverdzhennya Tipovogo polozhennya pro teritorialni kursi civil'nogo zahistu ta bezpeki zhitteдіяльності, navchal'no-metodichni centri civil'nogo zahistu ta bezpeki zhitteдіяльності»;

63. Naказ MВС України від 31.10.2022 № 696 «Pro zatverdzhennya Porядку operativnogo informuvannya naselennya z vikoristannям servіsu shirokomovnogo pereдавання povіdomlenn' operatoriv mobil'nogo зв'язку»;

64. Spil'nyi naказ Ministerstva sotsial'noi politiki Ukraini, Ministerstva z pytann' reіntegracії тимчасово окупованих територій України, Ministerstva vnutrishnіх sprav Ukraini від 09 серпня 2023 року № 274-Н/215/651 «Pro deyakі pytannya povernennya тимчасово переміщених (evakuirovanih) дітей та осіб за місцем їх постійного перебування (proживання), a v razі viїzdu za mezhі Ukraini – v Ukraїnu»;

65. Spil'nyi naказ MВС України, Administracії derzhavnoi sluzhbi spetsial'nogo зв'язку та zahistu informacії Ukraini, Derzhavnogo komitetu telebachennya i radiomovlennya Ukraini від 07.11.2016 № 1170/690/197 "Pro zatverdzhennya Polozhennya pro spetsializovanu sluzhbu зв'язку та opovіshchennya civil'nogo zahistu". Zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 09 грудня 2016 р. za № 1594/29724;

66. Naказ ДСНС України від 02.03.2017 № 132 «Pro zatverdzhennya Planu zahodiv shodo realizacії Strategії reformuvannya sistemi Derzhavnoi sluzhbi Ukraini z nadzvichaynih situacij»;

67. Naказ ДСНС від 01.03. 2019 року № 149 «Pro zatverdzhennya Rekomendacij shodo osnachennya navchal'nih auditoriy (klasiv,

спеціалізованих кабінетів), навчальних дільниць (навчальних містечок), пунктів навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності»;

68. Лист ДСНС від 24.03.2023 № 16-5193/161-3 “Про розподіл категорій осіб керівного складу і фахівців для проходження навчання з питань цивільного захисту”;

69. Наказ ДСНС від 29.09.2022 року № 552 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та проведення штабних тренувань з органами управління цивільного захисту»;

70. Наказ ДСНС від № НС-1268 від 28.11.2024 «Про затвердження Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2025–2026 роки»;

71. Наказ ДСНС від 20.08.2019 № 474 “Про організацію роботи пересувного пункту управління ДСНС”;

72. Наказ ДСНС від 12.11.2014 № 633 “Про початок проведення перевірок відповідно до Закону України “Про очищення влади” в ДСНС;

73. Наказ ДСНС від 20.02.2015 № 88 “Про затвердження персонального плану проведення перевірок відповідно до Закону України “Про очищення влади” в ДСНС;

74. Наказ ДСНС від 14.06.2016 №290 “Про затвердження Переліку звітних документів та інших видів інформації з питань освітньої діяльності навчальних закладів (підрозділів) цивільного захисту та строків їх подання”;

75. Наказ ДСНС від 24.11.2016 № 604 “Про Науково-технічну раду ДСНС України”.

Навчальне видання

Заросило Володимир Олексійович,
Пиняга Руслан Орестович,
Савка Олександр Іванович,
Пугач Анатолій Володимирович,
Вацюк Віктор Олександрович,

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Посібник для закладів вищої освіти

Підписано до друку 21.07.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 14. Наклад 300. Зам. 278.
Надруковано у «Видавництво Людмила»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 5303 від 02.03.2017
«Видавництво Людмила». 03148, Київ, а/с 115
Тел./факс: +380504697485, 0683408332.
E-mail: lesya3000@ukr.net